Biblioteca Centrala
Regionala
Hunedoara-Deva

Proletari din toate țările, uniți-vă!

LUCEAFĂRUL

ANUL VIII — 26 (159), 19 DECEMBRIE 1964 | REVISTĂ A UNIUNII SCRIITORILOR DIN R. P. R. | Apare sîmbăta, la două săptămîni — 12 PAGINI — 1,50 lei

Eminescu

UNIVERSALITATEA OPEREI LUI

Trecînd prin viață cu o totală detașare față de ceea ce se putea numi glorie literară, Creangă, ironistul, ar fi întîmpinat poate cu neprefăcută uimire ideea că posteritatea îl va așeza printre clasici. Condensată în pagini puține, opera lui monumentală sintetizează, demonstrează și spune mult, revărsînd o largă vitalitate, caracterizînd psihologia unui popor, dezvăluind o filozofie turnată în formule succinte. G. Ibrăileanu a văzut în el „un Homer al nostru". „Opera lui Creangă este epopeea poporului român". N. Iorga apăsa pe aceeași coardă, observînd că „în plămînii munteanului era destul suflu pentru a împinge anecdota pînă la o epopee rurală".

Dar fiind atît de profund național, scoțînd în lumină particularitățile poporului său, Creangă aduce în patrimoniul literar universal un sunet specific, unic, și acest sunet, neîntîlnit la alții, reclamă interesul. Creangă nu poate fi anexat nici unei școli ; n-a suferit nici o influență. Prin glasul lui, — oralitatea nu-l părăsește nici cînd scrie, vorbesc oamenii acestor plaiuri. G. Ibrăileanu l-a definit într-o frază admirabilă: „Creangă este un reprezentant perfect al sufletului românesc între popoare; al sufletului moldovean între români; al sufletului țărănesc între moldoveni; al sufletului omului de la munte între țăranii moldoveni".

Caracterul profund național a determinat înscrierea operei sale în literatura universală. În ciuda dificultăților de expresie, autorul „amintirilor" a fost tradus în numeroase limbi. Nu numai în limbile popoarelor vecine, nu numai în limbi europene, dar și în chineză, japoneză, birmană, coreeană, hindusă și altele. Paginile incomparabilului Creangă încîntă, mai ales prin traducerile din ultimii ani, cititori în peste treizeci de limbi.

Dar ce aspecte ale clasicismului național alcătuiesc dimensiunea universală a operei lui ? Contemporan cu Eminescu, care cu intuiție sigură, l-a îndrumat spre creație, Creangă pare totuși departe în timp. Concepția de viață a lui Creangă n-a împrumutat nimic din cărți ; el acționează și demonstrează sprijinindu-se pe proverbe, în numele unei filozofii ce se confundă cu istoria poporului său. Stilul povestitorului unifică, potențează și ridică la un înalt nivel estetic elemente preexistente în popor. Legat prin toate firele existenței sale de creația înaintașilor fără nume, Creangă valorifică substanța sufletului național, punînd în lumină laturi distincte ale fenomenului românesc. Fără opera lui Creangă ar fi dificil să înțeleagă cineva, mai ales din afară, trăsăturile unei părți a țărănimii române din trecut. Față de țăranii din operele lui Balzac, Tolstoi sau Verga, țăranii lui Creangă vin cu particularități explicate prin împrejurări istorico-geografice, reprezentînd o psihologie specifică.

În optimismul lui Creangă se reflectă optimismul unui popor care a întîmpinat cu eroism valurile unei istorii aspre. Sentimentul istoriei vii, reprezentată de generații dîrze, secol după secol, generează atitudinea de siguranță în fața evenimentelor. Opera povestitorului respiră necontenit un aer de mîndrie pentru înțelepciunea străveche, dar și ironie pe seama unor anumite îngustimi de spirit. Vechimea culturii populare implică și un mare simț al valorilor, o luciditate concretizată în observații satirice, un umor ce însoțește binefăcător viața de fiecare zi.

CONSTANTIN CIOPRAGA

(Continuare în pagina a 12-a)

AL. PHILIPPIDE

ÎNĂLȚARE

O ! inimă, în tine ca-n grota lui Eol
Mai zac avînturi vechi întemnițate ?
A strîns un zeu cu sila zburdalnicul lor stol
Și le-a sortit doar unui vuiet gol
Pînă vor fi tăcerii de veci încredințate ?

Tăcerii nu ! nu încă ! Iar dac-o fi vreun zeu
De-al cărui tunet inima se-ncarcă,
Nu-mi pasă ! Jos la Hades ori sus în Empireu
Am să-l înfrunt, și-am să urmez mereu
Să depăn pîn-la capăt un fir netors de Parcă.

Sibila, sterp oracol ca sticla-n care stai
Împrăștiind prezîceri, frunze moarte
Ce le tot poartă vîntul în zdrențăros alai,
Te-am întrebat cîndva ce gînduri ai
Și mi-ai răspuns cu jale că vrei s-ajungi la moarte.

Eu printre umbre încă nu vreau să mă scobor ;
Dar cum nu-i om acolo să n-ajungă,
Spre țara nopții drumul aș vrea să-l fac ușor,
C-un vast ocol prin zări de-azur sonor
Și calea cea din urmă să-mi fie cea mai lungă.

O, tainicule paznic, Eol, străvechi amic,
Încredințează-mi vrednica unealtă
Cu care zidul grotei în două să-l despic,
— Din mine însumi, nou, să mă ridic
Și să mă urc în voie pe culmea cea mai'naltă.

aprilie 1964

HUMULEȘTI

Văd satul iarna
atîrnînd de fumul hornurilor.

La casa lui
sub varul de azi e anul de ieri,
sub anul de ieri e curtea poveștilor ;
dacă pui urechea pe chirpici,
se aude dusul veștilor.

Pe gard atîrnă satul vechi
cu gura-n jos
în toate ulcioarele.

Noaptea îl văd
legat cu frînghii de cînepă
de stîlpii Cetății
să nu fugă în lună.

DURATA

Moș Chiorpec Ciubotaru a plecat
cu meseria pînă-n vecini, în vînt ;
barba lui crește pe marginea drumului,
ochii lui sînt fîntîni
pe unde apa se toarce cu fusul.

A rămas un pumn de cule subțiri
pe care le-a strîns o ciocănitoare
și ea le bate zi și noapte prin sat,
ca un ciocan care a-nvățat să zboare.

OZANA

Ozana, laptele caprei cu trei iezi
cuculeți din poienele vîntului,
laptele dulce și fără sfîrșit
băut înainte de somn
de toți copiii pămîntului.

OVIDIU GENARU

CITINDU-L PE CREANGĂ

Romanul și problemele sale actuale

de Al. I. GHILIA

Poate că, în timp ce noi comemorăm, șaptezeci și cinci de ani de la moartea lui Ion Creangă, un cap de vietnamez surîzător stă aplecat pe Amintiri din copilărie și Povești. Poate că pe aceleași pagini, traduse azi în treizeci de limbi ale pămîntului, cititori de rase și naționalități diferite petrec în același timp ceasuri de uimită desfătare. Toți își vor fi construind, despre Humulești și despre țara de țărani a Poveștilor, imagini care de care mai luminoase. Satul de pe Ozana va fi apărînd în ochii lor ca așezare omenească necălcată de piciorul greu al nevoii.

In adevăr, nouă înșine, cititori români, lumea marelui povestaș ni se pare miraculos teafără, neinsemnată sufletește de suferință. Și dacă belșugul material face îndeobște pe om bucuros de viață, e firesc ca din veselia neîntreruptă a oamenilor lui să se răstrîngă asupra satului și țării acestor oameni ideea de locuri ale îndestulării.

Oricît ar vorbi Creangă și eroii lui de „sărăcie", un factor nelămurit, care poate fi voioșia sau nepăsarea de efectele ei, o escamotează literar, încît cititorul nu și-o închipuie economic. Și iluzia de bună stare devine cu atît mai puternică pe meridianele cele mai depărtate. Asiatul sau sud-americanul, citind azi pe Creangă, iau mai întîi cunoștință de o lume, în care efortul de a trăi pare abolit. Ei simt, ca și cititorii de la noi, că un Oșlobanu, un Moșorogea, un Ipate, un Dănilă Prepeleac și Ivan Turbincă, dimpreună cu însuși autorul lor, nu se preocupă în nici un fel de lupta pentru existență.

Adevărul e cu totul altul : unii umblă prin școli de oraș, cu gîndul să scape de traiul greu părintesc, iar alții se iau la trîntă sau la întrecere cu dracul care nu e decît numele de poveste al Nevoii. Viața lor, în realitate, e cel puțin precară. Dar o veselie de zei le aurește precaritatea și totul devine ficțiune estetică întremătoare. După lectura lui Creangă, omul pleacă mai voios, cum plecăm fiecare la treburile vieții noastre. Un umor nesatiric, care face vocabularul jucăuș, trazarea șugubeață, personajele poznașe, umple binefăcător conștiința cititorului, propunîndu-i-se ca soluție de viață.

VLADIMIR STREINU

(Continuare în pagina a 4-a)

(în pag. 11)

CRONICA LITERARĂ

ION BRAD — DESCOPERIREA FAMILIEI

Romanul *Descoperirea familiei* îi descoperă în primul rînd cititorului, în poetul Ion Brad, un prozator autentic, care a dat o carte adevărată, pasionată, de un dramatism dens, cu o problematică omenească actuală, rezolvată — în linii generale — prin intermediul unor conflicte puternice, revelatoare. Zic în *linii generale* pentru că — așa cum au observat în cronicile lor criticii Valeriu Ripeanu, Paul Georgescu, Ion Vlad, Aurel Martin, Vlad Șorianu, Radu Popescu, nu toate conflictele sînt urmărite pînă în consecințele lor cele mai intime. În ceea ce privește cuplul format din inginerul agronom Axente Borcea și învățătoarea Lelia Cireș, cred, totuși, spre deosebire de ceilalți comentatori, că are o semnificație mai adîncă în economia romanului.

Vorbind despre *Descoperirea familiei*, aproape toți cronicarii l-au declarat un roman al satului de pe Tîrnave, căutîndu-i filiații în Agîrbiceanu și Pavel Dan. Observațiile sînt, firește, adevărate, dar numai pînă la un punct, căci cartea lui Brad nu e numai o continuare a tradiției epicii transilvănene și nu e numai un roman al satului. Ea e o carte actuală, modernă în sensul cel mai adînc al cuvîntului. De altfel, satul însuși nu mai corespunde întru totul noțiunii tradiționale. *Zăpadia* e un sat complex, care trăiește prin membrii săi pe toate dimensiunile societății noastre. Prin el trec organic firele unor vieți de muncitori, de activiști, de intelectuali, vechi și noi, care-l angrenează în miezul istoriei contemporane. În numeroasa familie Borcea, de pildă, avem imaginea vie și cuprinzătoare a multor aspecte și tendințe din realitatea actuală. Ea recepționează ecouri de pretutindeni și emite, la rîndul ei, stări de spirit și atitudini în diverse puncte ale țării. Un copil, Petre, e inginer metalurgist la București, altul, Axente, e inginer agronom în Dobrogea, al treilea, Ion, e student în chimie, la Cluj, o fetiță e elevă în ultima clasă de liceu. Satul desfășoară o intensă activitate culturală și prin întreaga lui structură se arată receptiv la nou, la civilizație. *Zăpadia* — spune la un moment dat un personaj, a dat zece doctori, un inginer agronom, o sută de muncitori industriali și un mecanic. Faptul acesta nu rămîne fără ecou în conștiința celor rămași acasă, în concepțiile lor, în limbajul lor.

Iată, așadar, un sat a cărui fizionomie socială nu mai poate îndreptăți un semn de egalitate cu reprezentările noastre de odinioară despre așezările rurale. Firește, Ion Brad nu insistă teoretic asupra acestei idei, dar ea se simte, e inculcată în fiecare imagine a romanului său, care reprezintă și în această privință un succes remarcabil al epicii actuale. Autorul nu-și propune să realizeze o frescă în sine a satului contemporan, ci numai un cadru social bine distinct, în interiorul căruia eroii săi să capete contururi mai precise, să se miște pe niște coordonate psihologice obiectiv determinate.

Descoperirea familiei e romanul unei noi viziuni etice a omului, e, în ultimă instanță, însăși „descoperirea" sensurilor vieții adevărate. Despre aceasta vorbește și biografia preotului Liviu Ardeleanu, a Savetei, a țăranului Octavian Borcea dar și a altor personaje cu roluri mai mult sau mai puțin secundare.

Satul cu problematica lui contemporană este un fundal solid pe care se proiectează traiectoria unor biografii complicate. Fundalul satului, istoria lui zbuciumată, se împlinește în fond, pe fire de poveste și de spovedanii dramatice, căci acțiunea propriu-zisă nu durează decît cîteva luni din vara anului 1962. Restul e retrospectivă. În preajma Paștilor, preotul Liviu Ardeleanu spovedește femeile într-un savuros automatism verbal :

— *Păcătuit-ai, oaia Domnului ?*
— *Păcătuit-am, domnule părinte !*
— *Cu gîndul ?*
— *Și cu gîndul.*
— *Cu fapta ?*
— *Și cu fapta.*

Răspunsurile naive și sincere ale femeilor vorbărețe se referă, de fapt, la întreaga viață a satului, atingînd probleme centrale ale existenței lui și realizînd, astfel, un tablou plin de mișcare și culoare specifică.

Colectivizarea a consolidat satul, i-a dat o certitudine morală ; munca cinstită a devenit măsura valorii reale a oamenilor. Sensurile istorice ale satului sînt bine definite ; ele inspiră oamenilor încredere și optimism, dar pe unii îi pune în fața unor aprige confruntări cu ei înșiși, căci mentalitatea și modul lor anacronic de viață nu mai poate dăinui în noul climat social. Pornind de la aceste date obiective pe care le interpretează profund și nuanțat, autorul cucerește, indiscutabil trepte noi în oglindirea conștiinței oamenilor de azi.

Ideea cea mai nouă pe care-o aduce Brad în romanul său este aceea că, dacă biografia colectivă a satului s-a rezolvat în problemele ei radicale, odată cu colectivizarea, biografiile unor individualități contradictorii *încep* să se rezolve definitiv, să se desalieneze, într-un proces dramatic, *abia după aceea*. E o idee artistică profundă, care asigură originalitatea cărții și interesul deosebit al cititorului pentru personajele ei centrale, Octavian Borcea și preotul Liviu Ardeleanu. Personajele acestea, al căror destin s-a desfășurat întîmplător, fără sensuri precise, pe coordonate diferite își dau seama, la o vîrstă înaintată, și tocmai în acest moment al evoluției societății noastre, că n-au trăit conform cu cerințele etice elementare ale omului. Luminarea aceasta se produce în luminozitatea generală a epocii noastre și-i aduce pe eroi într-un punct de criză, într-un moment de răscruce al existenței lor.

Criza reprezintă cheia de boltă a conflictelor din roman, care, deși par a evolua uneori paralel, se string, pînă la urmă, în conștiința cititorului într-un plan unic, într-un fel de punct arhimedic de unde se urnesc destinele renăscute în societatea socialistă, în care împlinirea personalității umane devine un ideal concret și suprem.

Copil de oameni nevoiași dintr-un sat din preajma Blajului, Liviu Ardeleanu ajunge elev și „credincior", un fel de servitor, la o înaltă față bisericească. În ciuda fondului său sănătos, e educat și învățat să trăiască meschin, după principiile sarbede ale unui fals ascetism. În evocarea anilor de școală ai acestuia, Ion Brad realizează episoade de proză densă, plină de nerv, de notații impresionante dar de un gust amar căci copilul părea un ostatec într-o neagră cetate.

În paginile închinate școlii confesionale, scriitorul face dovada unei reale forțe satirice și-a unui ascuțit spirit umoristic. O simplă notație despre felul cum îi atițau profesorii-preoți pe elevi împotriva bătrînului Voltaire, e revelatoare pentru orizontul cultural încețoșat și mărginit al preasfinților : *„Dați-i la cap, copii, că dacă știți Crezul sînteți mai tari ca porcul de filozof"*.

Una din sursele de umor ale limbajului lui Brad, aici, este înserarea unor termeni latinizanți, pretențioși, care caracterizează mentalitatea bătoasă, fals ceremonioasă a canonicilor și chiar a preoților de rînd.

De altfel, procedeul, atît de ingenios folosit de autor, revine și în alte episoade, servind la creionarea stilistică a demagogiei politicienilor ardeleni, de tipul profesorului Grozavu ori al canonicului Preda, care zic : *„no, prozit !"*, *„conzult"*, *„simplamințe"* etc.

Ardeleanu ajunge în pragul preoției și *contractează* din interes și de nevoie o căsătorie cu Nuți, fiica bogătanului Mulă, din Zăpadia, unde va păstori ani îndelungați. Existența lui devine monotonă, cenușie, chinuitoare și insuportabilă. Opacitatea intelectuală și caracterul hrăpăreț al soției țin familia într-o atmosferă sufocantă. Preotul trăiește mecanic, după prejudecăți, împotriva firii sale. Multă vreme n-are nici curajul elementar de a se mărturisi sieși. Curajul acesta i-l dă noul context social în care trăiește satul socialist.

Socialismul arată oamenilor, chiar și celor mai înstrăinați de esența lor umană, că în ei sînt mari rezerve spirituale, sînt inepuizabile energii care-i pot ajuta să-și găsească rosturile firești, să se împlinească. Atent la acest adevăr istoric, Brad pare a fi ținut seama și de observația lui Thibaudet care spunea în celebrul său studiu despre Flaubert : *„A fi om înseamnă a te simți ca un adînc de posibilități, ca o multiplicitate de ființe virtuale și a fi artist înseamnă a aduce acest posibil și acest virtual la existență"*. Autorul descoperă în eroul său pe omul adevărat, care rupînd cu fățărnicia și automințirea poate porni pe drumul nou al adevăratei vieți. E de un remarcabil dramatism dialogul dintre cei doi Ardeleanu : *„domnul părinte"*, omul în revereandă" *care a greșit cu toată viața lui"* pînă la jumătatea drumului și Liviu Ardeleanu, *„simplu om, un om fără revereandă"* care s-a hotărît să *„a tăiat în două firul ursitoarelor. Jumătatea care i-a mai rămas vrea s-o toarcă singur. Adică nu singur ! De ce tot singur ! Nu i-a fost destulă cealaltă jumătate de viață singuratică ?"*

În urma unui pătrunzător proces de autoanaliză, Ardeleanu, regăsindu-se pe el cel adevărat își unește destinul cu al frumoasei Saveta și se integrează muncii care înnobilează omul, străduindu-se din răsputeri să recupereze timpul. *„Fugea grăbit* — notează cu finețe și pătrundere autorul, intuindu-i adînc starea sufletească în momentul ruperii de trecut — *să prindă din urmă timpul, a cărui valoare abia acum o ghicea. Era însetat să deosebească nervurile minutelor, jumătățile de oră și orele întregi, zilele, săptămînile, anii. Setea aceasta oarbă, aproape animalică, de a-și recîștiga viața, de-a nu mai fi singur, de-a iubi, de-a munci, de-a trăi cinstit, îl făcuse egoist"*. E un egoism omenesc însă, trecător, necesar pentru moment vieții sufletești a omului care și-a regăsit viața, iubirea, demnitatea. Rezolvarea acestui destin influențează într-un fel și cursul nou al vieții lui Octavian Borcea. Țăran harnic, întreprinzător, tată a șase copii, Borcea le aplică o educație severă după principiul : *Ori vă omor, ori vă fac oameni.*

În asprimea sa a împrumutat ceva din însăși asprimea vieții. Își pierde devreme soția și-l chinuie caracterul ireversibil al tragicei întîmplări. Ajunge ursuz, închis în sine, supărat pe toată lumea și mai ales pe el însuși ; vocabularul i se reduce parcă la o singură replică monotonă, adresată mecanic tuturor : *tu nu te-amesteca*. Dacă fiecare, în particular, ține seama de această recomandare, viața nu i-o respectă, însă. Ea se amestecă, îi pune întrebări, îl face să gîndească altfel. Se supărase pe colectivă, pe președintele Ion Cireș că l-a pus „ciurdar" ; făcuse ceea ce se cheamă „criză de personalitate". O străveche mîndrie țărănească îi rupsese puntea către viitor. Se consultă cu toți dar nu-l mulțumește sfatul nimănui, nici al copiilor, nici al instructorului de partid, Onișor, nici chiar al gîndurilor sale lucide.

Mai rămăsese să se adreseze părintelui Ardeleanu, la sfaturile perfide ale nurorii. Dar, dezamăgirea e catastrofală, cînd află că pînă și ultima sa nădejde se ruinase : preotul apucase drumul vieții pe care el încă nu se încumetase s-o accepte pe deplin.

Cît de singur și de dezorientat se mărturisește într-o tulburătoare frază, adresată celui ce plecase : *„...rău m-ai încurcat. Că, mă, n-ai putut rămîne acasă măcar două-trei zile, să-mi spui ce să fac ? Din pricina voastră m-am sfădit și cu copiii și acum tu ai șters-o"*. Rigiditatea lui Borcea se răsfrîngea negativ asupra vieții copiilor. Multă vreme el se opune căsătoriei lui Axente cu Lelia, fiica lui Cireș, fiind supărat pe tatăl acesteia. Fluxul sănătos al vieții noi și gestul îndrăzneț al popii îl aduc, pînă la urmă, și pe el în pas cu vremea. Se schimbă tacit și lucrurile își urmează cursul lor firesc.

Peste familiile care se desfac și se refac pe alte principii se înalță simbolic familia nouă, Axente și Lelia, tineri, reprezentativi pentru zilele noastre.

Li s-a reproșat, pe nedrept, cred, o anume uscăciune și răceală, neobservîndu-se sobrietatea dragostei lor, firească ei împletire cu munca, cu viața obștească. Lelia are o frumusețe adîncă, radiază o omenie cuceritoare, are *un nu știu ce* al ei care nu e senzualitate ci tinerețe autentică. Axente e un om dintr-o bucată. E un caracter.

Dacă autorul a intuit exact aceste personaje, semnificația lor socială și frumusețea morală, el n-a depus suficientă stăruință în definirea lor deplină. Îi surprinde în scene de mare autenticitate dar nu le sudează îndeajuns între ele. Dacă ar fi împlinit și mai substanțial acest cuplu, autorul ar fi impus și mai puternic, în romanul românesc actual, două personaje semnificative, îndrăgite de tineret, capabile să exercite asupra lui o netăgăduită influență pozitivă. Același lucru se poate spune despre Onișor, pe de altă parte, care rămîne într-o oarecare măsură exterior pulsației romanului. El trăiește, e autentic, prezența lui în roman e luminoasă, dar îl dorim mai intim legat de sat, mai firesc integrat evenimentelor.

Aș vrea să mă diferențiez de opinia unora dintre critici (N. Manolescu și mai cu seamă Virgil Ardeleanu) în ce privește episodul lui Nicodim și al pocăiților. Recunoscîndu-i frumusețea stranie colegii mei de breaslă nu-i găseau, totuși, locul în economia romanului. E adevărat, construcția nu e laborios închegată, înfățișîndu-se ca rezultatul unei sedimentări epice și al unei organizări firești a faptelor. Ea se consolidează astfel organic în virtutea legilor lăuntrice ale vieții, asigurîndu-i cărții o mare autenticitate și o certă notă de modernitate.

Episodul lui Nicodim capătă în roman un sens adînc dacă-l gîndim, în relație cu problema centrală a preotului Liviu Ardeleanu. Scena dezlănțuirii lui, — de un grotesc veritabil, merge pînă la dimensiunea tragicului. Nicodim și Liviu sînt, de fapt, două trepte ale Erorii prin credință.

Există în romanul lui Ion Brad momente de o zguduitoare tensiune dramatică, realizate uneori pe un fond de folclor straniu, într-o autentică viziune modernă. E în ele ceva adînc și enigmatic, o tragedie neagră care acuză irevocabil vechea lume cu morala ei fățarnică și putredă. E ceva de basm stilizat și de parabolă, ceva firesc, nemijlocit omenesc, ce nu poate fi nici sentimentalism romanțios, nici simplificare didacticistă. Sînt episoade emoționante, efectiv, de neuitat. Mă gîndesc la fragmentul din spovedania Savetei în care se relatează o tristă și halucinantă seară. Mama-i murise. Tatăl plecat pe front o dă în grija bogătanului Mula. În seara de Anul Nou „boactărul" vine și-i anunță că Toader" **a repauzat pentru gloria pămîntului strămoșesc"**. După un plînș de o noapte, spre ziuă, într-o viziune halucinantă, fetița confundă un grup de colindători cu soldați veniți de pe front, în mijlocul cărora îl bănuia pe tatăl său. Mișcările ei sufletești, disperarea și naivitatea, realitatea transfigurată în vis treaz, refrenul obsedant al colinzii „fecior negru de-mpărat", intensitatea trăirilor, atmosfera neobișnuită fac aceste pagini demne de cea mai exigentă antologie. De un tragism asemănător sînt episoadele cu înnebunirea tinerei fete a lui Mula, bătută groaznic pentru un naiv sărut, dat unui fecior sărac sau episodul cu moartea porumbeilor, legat de ultima bătaie primită de Ion de la tatăl său. Pentru Ion Brad folclorul e o substanță vie, indisolubil legată de existența oamenilor. De accea îl folosește pretutindeni, topindu-l structural în imagini. Remarcabile sînt viziunile sale folclorice, marile simboluri pe care le integrează vieții oamenilor de azi. Amintesc efortul tulburător al oamenilor de a se împăca peste moarte cu cei duși, ori acel admirabil **teatru în teatru**, întreprins de autor, la finele cărții, cu prilejul pregătirii nunții.

E evident că a doua jumătate a romanului nu e scrisă la nivelul excelent al primei jumătăți — dar nota puțin mai rapidă, mai nudă era cerută de unele episoade prin ele însele mai prozaice. Sobru, oferind conflicte puternice și reale, precum și personaje interesante și nuanțat conturate, romanul lui Brad e o carte **omenească** și un succes al prozei românești contemporane.

I. D. BĂLAN

Desen de SILVAN

Salut revistei STEAUA

Sîntem bucuroși să adresăm un salut cald, colegial, revistei „Steaua" care împlinește 15 ani de activitate în frontul presei noastre literare. În acești ani de rodnică apariție lunară, revista clujeană, a publicat, în paginile sale, valoroase lucrări datorate unor scriitori talentați ce s-au impus în frontul literaturii românești realist-socialiste. Fiind o publicație care și-a dobîndit o frumoasă tradiție, urăm „Stelei" o perseverență sporită în promovarea unei literaturi bogate în semnificații contemporane, în care destinele epocii noastre să cunoască o înaltă reflectare artistică. Urăm, de asemenea, revistei să aibă un cuvînt mai hotărît, în lărgirea sferei colaboratorilor, în promovarea unor talente noi, în confruntarea lucrărilor publicate, cu opinia cititorilor.

Din aceeași tinără și luminoasă constelație a literaturii noastre realist-socialiste, „Luceafărul" trimite sărbătoritei „Stele", colectivului redacțional și colaboratorilor, urări de noi succese și... tinerețe fără bătrînețe !

Jurnal de lectură

LUCIA DEMETRIUS: FĂGĂDUIELILE

Ultima carte a Luciei Demetrius se înscrie pe linia progreselor realizate de proza sa, de la romanul de debut pînă la cele două volume din **Primăvara pe Tîrnave**.

Din primul moment ne atrage atenția tendința de a studia mutațiile survenite în moravuri, în structura tipurilor, autoarea inspirîndu-se tot timpul din izvorul viu al vieții socialiste.

Analiza psihologică este principala modalitate de prezentare a personajelor în majoritatea scrierilor Luciei Demetrius. Aici scriitoarea operează cu o remarcabilă intuiție în reproducerea mișcărilor sufletești.

Ca și în **Destine** (1938) sau în **Album de familie** (1945) Lucia Demetrius este preocupată de descrierea unor drame de familie. În salonul în care și-au irosit viața trei generații, trăiesc oameni noi, care-și vor împlini aspirațiile atît în muncă, cît și în dragoste (**Salonul**). Impasibil și detașat, doamna Wender își evocă familia, o lume putredă, care însă ține cu orice preț să pară onorabilă.

Dacă personajele din **Salonul** nu se pot împotrivi presiunii pe care morala burgheză o exercită asupra lor, Verona din **Destăinuirea**, după o viață înăbușită de limitele individualismului și obsesiei averii, evadează și își găsește împlinirea în mijlocul oamenilor.

Silită multă vreme să-și ascundă sentimentele firești, divorțul acestei femei cu viața pe care o dusese este total :

„Eu și pielea de pe mine aș schimba-o, fiindcă tot pe asta o purtam și acu douăzeci de ani, ba și acu **zece, și mi-e urît de anii ăia**, ca de ciumă".

Femeia își dă seama că nu a fost decît „o aforicică pe care au alunecat gologanii dintr-o pungă în alta".

Nuvela **„Tinerețea e încă aici"** degajă ideea sentimentului de răspundere față de cei din jur, participarea afectivă la destinul acestora și neacceptarea erorii. Personajul principal, Vasile, caracter puternic de țăran, om vrednic și cinstit, nu se simte împăcat și mulțumit pentru că prietenul său Anton nu s-a integrat noii vieți.

De-a lungul volumului vom întîlni la tot pasul predilecția autoarei pentru problematica etică. O reacție la ororile războiului, la atrocitățile fascismului este **„Cînd intră luna pe fereastră"**, nuvelă de atmosferă, cu intenții de amplă generalizare.

Nuvela se impune atenției în primul rînd prin noutatea tematică, aducînd în literatura noastră actuală un aspect prea puțin dezbătut pînă acum.

Dezbaterile pe planul conștiinței și problema recuperării morale a omului constituie obiectul atenției în nuvela titulară. Un caz grav trebuie operat de urgență. Aceasta face să se apeleze la un foarte bun specialist care este doctorul Coman. Astfel el are ocazia să-și întîlnească trei prieteni din timpul studiilor, pe care-i uitase în ultima vreme.

Prin merite profesionale deosebite, doctorul Coman ajunge să aibă o poziție înaltă, dar acest lucru îi deformează caracterul. El nu mai este același bun prieten, ci pare plin de propria-i persoană. Înțelegînd abia în final, în urma unei aspre lecții, că omul are în viață un rol de care trebuie să se achite, doctorul Coman trece printr-o adevărată transformare. Autoarea însă nu aduce o motivare serioasă acestei transformări (cam forțată), nu extrage sensul adînc al noilor mutații de valori.

Foarte rar, elementul sentimental excesiv forțează descrierea și-i stîrbește din sobrietate.

IOANA PAULIAN

FLORENȚA ALBU: Intrarea în anotimp

Este foarte vizibilă la Florența Albu intenția de a face poezie meditativă. O bună parte a versurilor ultimului volum stă sub semnul descifrării scurgerii timpului.

Intrare în anotimp vrea să semnifice pentru poetă începutul maturității. *Metamorfoze* indică tocmai această înaintare fără oprire în vîrstă : *„Am să merg prin păduri / pînă se scutură... // Frunzele nu se feresc de mine, / îmi vin aproape-n cădere, / le prind, le string. / — O, ce apusuri sînt !: / soare, prin ceață subțire, / albastru și aur / și frunze... și frunze"*. Siluetele unor adolescenți *„cu părul în vînt, / biciuite de-albastru"* îi smulg accente de tristețe : *„Nicicînd nu m-a durut ca-n noaptea asta / pieritul tău miraj, adolescență..."* (*Siluete*). Conștiința situării la linia de mijloc a vîrstei e surprinsă într-o ginguașe imagine : *„de m-aș pierde-n atîtea întinderi, / aș întîlni copilul și bătrînul / care m-așteaptă la capătul vîrstelor, / acolo unde se-nchcie / orizontul cu drumuri"*. (*Limpezime*).

În unele poezii se face simțită o oarecare exagerare a tonului, o afectare iritantă. Poeta aude stihiile naturii chemînd-o : *„Toată noaptea / vîntul, marea mă chemară, / toată noaptea ispitiră-n bezнă : / lasă-te furtunii, lasă-te furtunii !"*. Chemările rămîn însă fără ecou. Poeta își simte anii încorsetîndu-i trupul ca o cochilie de melc : *„O, de-aș fi asemeni vouă, albatroși ! / Mi s-au stins aripile-n cochilii. / Nici nu știu să zbor ! / Nici nu știu să cad !"* (*Inerție*) *„Ruginele frunzei"*, *„mirosul iute de iarbă prea coaptă"*, trecerea verii *„cu multe-amintiri"* îi răvășesc sufletul. Poeta regretă mereu, cu sinceritate și emoție, vîrsta adolescenței: *„să nu mai visezi / miraculoasa revenire-n adolescență. / Îți acoperi obrajii cu palmele / și brazdele obrajilor se văd / prin palmă; / le-acoperi cu cer / și brazdele se adîncesc în cer / și ceru-mbătrînește / de la tine..."* (*Anotimp*). Obsesia aceasta a timpului, chiar dacă e o temă, o poziție favorabilă lirismului nu se transformă totdeauna în poezie. Poeta a intuit acest lucru. De altfel, sînt poezii (mai ales în ciclurile *Dimineților* și *Omenește*) unde, dispărînd vibrația a sentimentul timpului, dispare orice fel de emoție lirică. Poeta cîntă cu predilecție toamna, anotimpul melancoliilor și al tristeților, dar o face cu un puternic sentiment de plenitudine pe care îl dă imaginea naturii reculese, împlinirilor recoltei. Iată o idee poetică fericită și fericit realizată. (*Pămîntul în noiembrie*, *Autumnală*). O poezie bună e *Intimitate*. Poeta îngenunchiază în fața brazdelor negre ale cîmpiei, așa cum odinioară, vechii egipteni îngenunchiau în fața Nilului : *„Îți sărut fruntea-nsorită, cîmpie, / palmele obosite, așternute pe genunchi, / surîsul / matern și frumusețea ta gravă, / de femeie care a dat viață"*. Natura întreagă-i oferă ocrotire : *„Toamna ți-a așternut să te culci, / vîntul ți-a șters sudoarea de pe obraji ; ai lăsat furnicile și popîndăii să-ți sărute mîna / și să plece cu grăunțe în adîncul pămîntului"*.

O liniște gravă înconjură totul : *„Ai rămas numai cu stelele / rubedeniile tale de sînge, / Timpul trece, în vîrfuri, prin aer, / să nu te tulbure"*. Și noaptea, prin aerul în care stăruie arome amețitoare, poeta aude cîmpia vorbind cu stelele : *„Am culeș — șoptești. Am făcut pîine și vin. / — Sînt o mamă fericită — te lauzi / Și omenirea o ridici pe un umăr — copilul tău, / să-l vadă stelele"*.

ION BĂLU

HORIA PANAITESCU: In luptă cu vrăjitoarele

După ce au descifrat tainele „Insulei Misterelor", sub supravegherea plină de neprevăzut a unchiului Delta, cei doi vajnici protagoniști ai lui Horia Panaitescu, Tîrbozel și Tîrbozina, trec prin noi peripeții, explorînd miraculoul unui domeniu destul de dificil, cum ar fi organismul uman, complicata și armonioasa lui alcătuire, rezistența și apărarea lui împotriva bacteriilor.

Horia Panaitescu găsește o formulă amuzantă și instructivă pentru familiarizarea micului citior cu fenomenul fagocitozei, de pildă, înfățișîndu-l ca o spectaculoasă și extraordinară bătălie pe care o dă atotputernicul NER (creerul — sistemul nervos) împreună cu ajutoarele sale DIG, CIR, MUS, OSO, RES etc. împotriva unor perfide cohorte de vrăjitoare (bacteriile). Abordarea unui atare subiect și desfășurarea unei acțiuni cît de cît pasionante au pus, desigur, multe probleme în fața autorului. Se resimt, la un moment dat, o aglomerare de noțiuni, o obositoare căutare de simboluri (aparatul circulator, sistemul osos etc...).

Cu toate acestea, narațiunea izbutește să rețină interesul și atenția copilului, imaginația lui e solicitată, și unele prime cunoștințe — sumare firește — de anatomie sînt fixate în mintea lui. Acceptarea „liber consimțită" a unor reguli de igienă e asigurată, desigur, în vederea bunelor deprinderi.

Tonul direct, umorul unor situații care fac, dintr-un erou fricos, un adevărat viteaz — (Tîrbozel urlă ca din gură de șarpe îndată ce-l vede pe doctorul George, fuge din spital, urmărit de un detașament de seringi, scapă ca prin urechile acului din ghearele vrăjitoarelor care se preschimbă în tot felul de lighioane, devine pînă la urmă aliatul lui Ner, un neînfricat soldat înarmat cu o seringă) — antrenează povestirea în climatul plăcut al jocului.

Horia Panaitescu nu ocolește de loc scopul precis al lecției pe care vrea s-o dea și, prin intermediul atotputernicului Ner, nu se sfiește să insiste asupra unor explicații, uneori suplimentare povestirii propriu-zise. Coloritul viu al ingenioaselor desene ale Cleliei Ottone secondează cu succes o lectură amuzantă, bine venită pentru „Tîrbozeli și Tîrbozinele" care trebuie să crească sănătoși și voioși.

GICA IUȚEȘ

CONSTANTIN PRISNEA: ȘI NOAPTEA CREDEAU ÎN LUMINĂ

Neobosit călător pe meleagurile țării, cum singur o mărturisește, Constantin Prisnea ne invită recent la o nouă drumeție, de astădată mai amplă, mai cuprinzătoare, înscriind, într-un traect sinuos, inspirat de fantezia momentului, ținuturi întinse, orașe și sate, de la crestele bătrîne ale Apusenilor pînă la „țărmul Pontului Euxin", din Iașii gravelor dangăte de la „Sf. Spiridon" cu înălțimi noi peste semeția apusă a Goliei, și pînă la grandiosul amfiteatru de zgomote, explozii și visuri în care se pregătește epilogul zbuciumului liber al Dunării, acolo la Porțile de Fier.

Înarmat cu un bogat bagaj de cunoștințe, autorul adăstează îndelung prin locurile prin care trece, cercetează, cu sîrguința unui destoinic arhivar și a unui sever statistician, tot ce se știe despre orașul sau satul respectiv, cu grija de a nu mai rămîne nimic de spus. Stăruie în această meticuloasă înclinație spre documentarea cifrică — o vădită intenție de a te copleși sub noianul datelor ce construiesc poezia unică a anuarelor statistice.

Să fim înțeleși : unitățile de măsură ce pot da o imagine a dimensiunilor contemporane — locale sau generale — nu răpesc nimic din frumusețea unui reportaj, nu destramă vraja picturalelor descrieri și, cu atît mai puțin, nu știrbesc nimic din complexitatea fibrelor umane ce alcătuiesc portretul eroilor.

Dar, cînd proporția înclină spre talgerul excesivei documentări cifrice — nu atît din pricina „greutății" lor, ci a abundenței — „produsul" obținut nu este de natură să întrunească adeziunea totală a cititorului. Cu atît mai mult, cu cît, majoritatea cifrelor cu caracter industrial și tehnic, folosite de autor, se opresc în... actualitatea anului 1962 ! Aceeași inegală proporție — de astă-dată dintre vechiul și noul locurilor străbătute — copleșește scriitorul în alcătuirea tainicelor combinații de laborator literar ; predilecta aplecare spre redarea cu minuțioasă premeditare a istoricului apare, dacă nu pedantă, totuși prolixă. Nu exagerăm : în reportajul „Ilustrată de pe muntele Găina, de pildă, ne-am așteptat cu naivitate să primim... ceea ce scria în titlu : o ilustrată de pe muntele Găina. A trebuit să parcurgem cîteva secole zbuciumate — relatate bogat pe... unsprezece pagini — din istoria orașului Alba-Iulia. Abia apoi am ajuns și pe muntele cu îz de legendă, unde am stat preț de... șase pagini ! Evident, însă, nu toate reportajele literare alcătuite de autor într-o culegere, purtînd titlul uneia dintre ele, suferă influența statisticianului riguros sau a povestitorului excesiv de sfătos. Sînt, în volum, și reportaje de o surprinzătoare viziune modernă — „inegală altercație", ar consemna un critic prea sever, variație înviorătoare de formă, spunem noi — în care întîlnim imagini dacă nu de o mare forță de expresivitate, sigur, însă de o sensibilitate și un simț al observației evidente.

Autorul a vrut să ofere — meritorie intenție — tuturor o carte : istoricului pasionat de cunoașterea detaliată a întîmplărilor de demult cu valoare locală ; cititorului îndrăgostit de paginile nemuritoare ale clasicilor povestitori moldoveni, a cărei filiație literară scriitorul o mărturisește cu mîndrie ; economiștilor angajați în redactarea unor monografii pline de date și cifre, iar gazetarilor, un etalon de reportaj literar. Dar, cu mai multă severitate față de condeiul, veșnic fugar — cine n-o știe ? ! — cu mai multă sgîrcenie față de toți pe care a vrut să-i mulțumească — într-un cuvînt cu mai multă conciziune, Constantin Prisnea ne-ar fi oferit — îmbrăcat în savoarea frazei sale — un tablou cuprinzător și dinamic al prefacerilor contemporane ; ne-ar fi oferit o carte pe care am fi așezat-o alături de acel frumos poem în proză care se cheamă „Țara vinurilor". Firește, nici de data aceasta nu putem face abstracție de metalul prețios ascuns într-un conglomerat de minereu, recunoscînd paginile de adevărată poezie descriptivă și narativă în care descifrăm un har deosebit. Și dacă acum evaluăm la „limita" unei prea severe exigențe, mai puține pagini de literatură decît numără întreaga carte, o facem cu estimarea corectă a concentrației de valori reale existente în noul său volum.

„Și noi credem" cu convingere în „lumina" plăcută, neapărat mai densă, a viitoarelor pagini pe care, desigur, scriitorul ni le va dărui curînd, amintiri proaspete, neperisabile, ale neobositelor sale drumeții.

S. PRODAN

HARALAMB ZINCĂ: Zefirul

Cu schițele, nuvelele, povestirile, însemnările și reportajele din culegerea Zefirul, *Haralamb Zincă încearcă, și reușește în cea mai mare măsură, să abordeze într-un fel personal tema vieții de militar.*

Trăsătura dominantă a acestei cărți este dată de tensiunea proprie evenimentelor evocate, (nu trebuie să uităm că sînt povestite fapte de arme și nici că autorul a realizat în ultimul timp una din cele mai bune cărți de aventuri „polițiste") de finalul lor dramatic. În Tărie, soldatul Voicu luptă încercuit, pînă la ultimul cartuș, apoi cu un efort de voință supraomenesc așteaptă, nemișcat, într-o baltă de sînge, controlul cadavrelor cercetate de hitleriști. După sfîrșitul verificării, rămas singur, scapă. În Stropul de apă, *una din cele mai realizate povestiri ale culegerii, Mihnea, sfîrtecat de explozia unei mine, agonizează chinuit de vedenia unei căni cu apă pe care n-o va atinge niciodată. Fasciștii îl prind și-l torturează, picurîndu-i niște stropi pe lingă buzele plesnite de sete. Prizonierul întoarce capul hotărît mai bine să moară, decît să le implore mila.* Zefirul, *de asemenea o piesă de rezistență a volumului, este, o povestire încărcată de lirism, de o suavă poezie. Și aici e ucis cineva, explodează bombe, curge sînge, dar sugestia vieții dată luptătorilor de către primăvară, de conștiința victoriei apropiate și în special de glasul plin de răscolitoare îndemnuri al unei femei, anihilează parcă tot iadul războiului.*

Există pe undeva pericolul repetării, al autopastișării, dar autorul are tăria de a prezenta faptele din unghiuri mereu diferite, de a varia optica și modalitatea de expunere.

Zincă știe să povestească direct, într-un stil sobru, eliberat de inutilele zorzoane ale unor figuri de stil, fapte și întîmplări simple, obișnuite, grele însă de semnificații umane.

Cele mai multe din nuvelele și schițele sale sînt scrise la persoana întîia. Narațiunile sînt un lung monolog (în deosebi Legătura, Ultima brazdă și De veți trece cîndva) debitat înfiorat, cu vocea joasă, de foști participanți la război sau de autorul însuși.

Este regretabil că nu peste tot autorul reușește să mențină tonul cel mai potrivit. Însemnările și reportajele cuprinzînd aspecte din viața de azi a militarilor sînt cîteodată mai mult declarative, prea puțin străbătute de emoție, prea puțin transfigurate artistic (Tradiții de luptă, Scrisoare către un grănicer). *Aici înșiruirea cam seacă a unor impresii oferite scriitorului de călătoriile lui prin diferite unități militare, rămîne o simplă consemnare scriptică, de care credem că volumul n-avea neapărată nevoie. Excepție fac* „Secvențe din viața primului pilot din lume care a zburat cu proteze la ambele picioare", *excelent prin valoarea datelor concrete oferite cititorului,* „La aplicații", „Înaltul legămînt ostășesc", *notabile pentru convingătoarele aspecte din viața ostașilor noștri, pe care le cuprind.*

MIHAI DIACONESCU

DICȚIONAR DE ISTORIE LITERARĂ CONTEMPORANĂ

N O *Poeți și prozatori* P

CONSTANTIN NISIPEANU

Stihuitor mai vechi, nu lipsit de sensibilitate, după un lung basm versificat (*Moș Ioniță Făt-Frumos*, 1956), Constantin Nisipeanu își adună în 1962 producția lirică într-un volum cu un titlu frumos: *Cartea cu oglinzi*. În ciuda titlului, mănunchiul poetic al autorului trece neobservat. E greu de spus din ce anume provine senzația de fragil, de inconsistență literară a cărții. Poate din cauza metaforelor greoaie, neizbutite ?

În inima mea să-ți faci cuib, / să ciugulești din ea sămînța păcii /și cu ea în sînge, pasăre năzdrăvană, / să-ți desfaci aripile luminoase.

(Porumbelul păcii)

Poate e de vină tendința de a socoti proza cea mai terestră încărcată cu miraculoase virtuți poetice ?

Ai rămas rezemată de fereastră / și visezi / și nu lași nici somnul să-ți deschidă pleoapele / și nu simți nici cînd lumina zilei se apropie / și îți bate pe frunte.

(Pe litoral)

Poate e de vină tonul conventional, pe alocuri grandilocvent, care, mimînd o mare emoție sufletească, patinează, în fond, peste toate emoțiile ?

Visul, această pasăre nevăzută / care izbucnește din conștiința mea, / ca un fluviu din stîncă / acest Eu pentru care nu există / obstacol, nici timp, nici spațiu...

(O bătălie pentru fiecare vis)

În orice caz, sentimentul de neîmplinire artistică de care vorbeam este, după cum se vede, real. Colaborator la revistele suprarealiste, — vezi planetele „Metamorfoze" (1934), „Spre țara închisă cu diamant" (1937) — autorul, limpezindu-și stilul, a aruncat peste bord, din păcate, și poezia. Pendulînd între concepte reci, cărora nu izbutește decît arareori să le dea incandescența necesară și între sentimentele prea comune, imaginile lui Nisipeanu se fixează, capricios, numai pe alocuri asemenea mușchiului pe un copac :

Omul e copleșit de spațiu / și de gîndurile care-nfloresc în el / ca o pajiște cu trandafiri sălbatici / aninată pe munți în bătaia soarelui.

(Omul și gîndurile lui)

sau

Lună, ieși afară / din lacul somnoros / vreau să te poftesc la dans / pe oglinda lichidă a mării.

(Mi-a bătut în geam)

Poemul de dragoste, *Tandrețe*, e scris pînă la un punct, cu o vibrație autentică, prin el străbate o umbră de delicatețe. Frumusețea iubitei metamorfozează universul. Pînă și norii, văzînd-o, devin „flaute și viori". Totul este spus în șoaptă, cu grație. Nu știm de ce însă, deodată, la mijlocul poemului, autorul simte nevoia unei precizări biografice spunîndu-ne că mîna iubitei „obișnuită să toarne beton", „brodează pe bluză în dreptul inimii / un muncitor urcînd / pe un stîlp de înaltă tensiune / din care ies fulgere". Tendința de a concretiza ideea, de a împinge metafora cu mult peste marginile admise, îi joacă multe feste poetului, ca în cazul de față. Puterea de transfigurare artistică a lui Nisipeanu rămîne, de cele mai multe ori, în urma intențiilor sale generoase. Concepută după o arhitectonică bine gîndită, volumul acesta, (în fond o replică la *„Cartea cu grimase"*, din 1933) împărțit în mai multe cicluri — *Oglinda zilelor de neuitat, Oglinda unui început de eră, Oglinda visurilor ce se împlinesc* — trebuia să fie un joc fosforic de oglinzi, de imagini de neuitat din timpul cu care e contemporan. Multe din poeziile din primul ciclu, în special, au o valoare de document artistic. (au fost scrise între anii 1944—1949) arătînd orientarea sănătoasă a poetului. În 1944, de pildă, Nisipeanu simțea nevoia să se apropie de „furnal și uneltele sale", acolo unde se naștea omul nou. Altele mărturisesc adeziunea sa sinceră, caldă, la viața din jur, dorința de a o reflecta.

M. SORESCU

SCRIERI :

Moș Ioniță Făt-frumos, 1956, Cartea cu oglinzi, 1962.

SCRIERI DESPRE :

Octavian Georgescu, **Steaua** nr. 5/1962 ; Marcela Antonaș, **Iașul literar** nr. 11/1962.

IOANICHIE OLTEANU

Ioanichie Olteanu este unul dintre rarii poeți care, deși a debutat acum două decenii și ceva, rezistă încă la ispita de a-și tipări o carte proprie. Cum se întîmplă cu astfel de autori fără volum, faima lor crește direct proporțional cu scrupulele artistice, cu nerăbdarea cititorului. (A fost, bunăoară, și cazul poetului Ion Vinea). Ioanichie Olteanu a publicat totuși destul de puțin și la mari intervale de timp. Versurile lui de o anumită factură l-au singularizat printre poeții și candidații la poezie imediat postbelici ; așa că, atît cît ne-a fost cu putință o recitire a poeziilor risipite prin revistele „Vremea", „Lumea" sau „Revista Cercului literar" de la Sibiu, vom încerca să notăm cîteva trăsături ale liricii sale.

Motivele poetice mai frecvent abordate sînt nostalgiile rurale — poetul nefiind un citadin — și *visul*, de altfel un mod de evaziune din cingătorile de beton ale orașului. Această nemulțumire, prezentă în subtext, se simte și în poezia „Camera poetului", cameră în care „lumina stridentă a lămpii electrice / arde și ziua și noaptea fără întrerupere" : *„Aceasta e camera poetului / camera fără ferestre suspendată în aer ca o nacelă / În fiecare seară, încărcat de praful trotuarelor / și de pulberea fină a reclamelor luminoase, / intru în cameră ca într-o cămașă de forță / Păstrez încă îmbibat în haine vuietul orașului / ca un parfum amețitor, iar prin membre / îmi plutește fierberea lentă a gării"*...

În altă poezie, intitulată „Bucolica", poetul părăsește decorul claustru al locuinței urbane, în favoarea unui... bordei între vii. Cu această poezie — evident simplificăm puțin lucrurile — lirica lui Olteanu descoperă, sau mai bine zis, revine la virtuțile baladei populare. De fapt, poetul revine la fondul lui originar. El dovedește o imaginație deosebită, capabilă să transforme visul în real și realul în vis. Are intuiția exactă a sentimentelor erotice, „Bucolica" fiind un monolog al „zburătorului". Iată cum se explică „eroul": *„Numai noi pe drumuri mărginașe / beți de plantele ce-și cresc în noi / flori de toamnă, frunze pătimașe / cum și alte roade mai de soi / ne plimbăm într-o lumină pală / strînși în plasa caldă-a unui dor / cultivîndu-ne cu socoteală / și elan, păcatul viitor"*. Notăm că reîntoarcerea la baladă nu se face doar împrumutîndu-i forma, ci am putea spune că poetul încearcă o inovație în limitele tradiției. Păstrînd fluența epicului baladesc, Olteanu compensează obișnuita demetaforizare a versurilor lui, cu un anume ton de persiflare adecvat, bineînțeles, subiectului. De aici și ironia imperceptibilă care circulă în baladele sale (vezi atît finalul citatului de mai sus cît și „Balada înecaților", „Balada sinucigașului", „Pățania teologului cu arborele", „Descîntec la o moară de apă" ș.a.). Cu aceste altoiuri destul de personale, în cadrul unei forme prozodice destul de fixe, poetului i-a fost ușor să scrie după 23 August o poezie agitatorică convingătoare, vizibil detașată de clișeele perioadei respective. Pot fi reamintite „Balada lui Corbea" sau poemul „Despre om" din culegerea „20 poezii" dintre care, multe, ale unor poeți anulați de timp. De asemenea mai poate fi menționată și balada „Amintirea Olgăi Bancic" din „Contemp." (1954). Mai aproape de noi este poemul „Deasupra bălților" (V. R. 5/1960), un exemplu de îmbinare armonioasă a diverselor virtuți semnalate mai sus. Aici schimbarea peisajului ancestral cu unul modern, industrial — e vorba de combinatul de la Galați — aduce cu imaginea unui cîmp de bătălie. Îl dorim pe Ioanichie Olteanu mai puțin zgîrcit cu propria sa operă care, adunată într-un volum, va putea scoate în relief, pe lîngă calități, și unele deficiențe (anecdotica, lipsa de vibrație a unor versuri etc.).

M. N. RUSU

SCRIERI :

20 poezii (Culegere), Cluj 1948 ; **Poezia română contemporană**, culegere, BPT ; **250 Traduceri** : Aliser Navoi, **Versuri alese**, Cuvînt înainte și Note, 1958 ; Eduard Bagrițki, **Versuri**, 1961.

P A P P FERENC

Și-a început activitatea de prozator pe la sfîrșitul anilor patruzeci cînd au apărut primele sale schițe și nuvele care au atras deopotrivă atenția cititorilor și a criticii literare.

Scrierile lui, vii, interesante, se inspirau din viața uzinelor de cherestea din Valea Mureșului.. Ele au scos în evidență trăsăturile unui scriitor cu o personalitate marcantă, care se mișcă cu ușurință în lumea eroilor săi și știe să dea tensiune conflictului. Latura forte a lui Papp Ferenc este construcția ; elementele satirice, introduse în povestire, contribuie și ele la captivarea cititorului. Zugrăvirea caracterelor și, pe alocuri, stilul rămăseseră însă laturi mai discutabile ale creației tînărului prozator. Lumea faptelor, a întîmplărilor îi erau atunci mai cunoscute decît universul uman. Prezentarea superficială a omului se îmbina cu simplificarea idilică.

În anii ce s-au scurs de atunci — dar mai ales în ultima vreme — Papp Ferenc săvîrșește saltul calitativ necesar redării unor probleme esențiale ale vieții. S-a eliberat de slăbiciunile primelor sale scrieri, și azi îl numărăm printre prozatorii noștri de seamă. În patru ani (1961—1964) au ieșit de sub pana lui patru romane remarcabile.

Definitorie pentru proza lui este bogata experiență de viață cuprinsă în aceste scrieri. Autorul, fost elev la școala de meserii, muncitor ocazional, a făcut războiul, iar după eliberare a fost activist și ziarist.

Eroii romanului **Dinți de oțel** luptă pentru mărirea producției, contra sabotajului dușmanului de clasă, în perioada de după naționalizare. Romanul, departe de a fi privat de tarele schematismului, este urmat în curînd de o altă operă cu o tematică similară, **Poiana furtunoasă**. Tot din experiența personală a autorului, s-a născut și romanul pentru tineret **Locomotiva nouă**. Mai tîrziu el a publicat numeroase nuvele adunate în volumul cu titlul **Conștiința**.

Nuvelele scrise între 1950—1960 și, în special, romanul **Speranță**, se disting prin nuanțarea artei portretului, îmbogățirea mijloacelor scriitorești. Pe prim plan încep să se situeze oamenii cu universul lor de gîndire și sentimente.

Romanele sale scurte, **Prima zăpadă** și **În fum și lumină** din ultimii ani sînt opere de interpretare originală a realității. Varga și Takács — eroi ai celor două romane — sînt interpreții gîndurilor și concepțiilor autorului. Deși ei nu stau întotdeauna în prim planul acțiunii, totuși atitudinea lor influențează și determină întreaga ambianță a romanelor. Felul de a fi, simplu, calm și firesc al lui Varga, spiritul lui de sacrificiu evidențiază un drum și o atitudine care se rețin. **În fum și lumină** este bazat din punct de vedere al construcției pe contradicția dintre două vieți care la un moment dat se întîlnesc. Romanul justifică dreptul omului de a-și hotărî singur calea pe care urmează s-o apuce. Liniștea și echilibrul vieții sufletești îi sînt asigurate eroului doar dacă el rămîne fidel acestei căi. Următoarea curte — **Deasupra gardului** — are de asemeni o problematică etică, zugrăvind procesul complex al dezvoltării relațiilor noi dintre oameni, conflictele sufletești care îi caracterizează pe aceștia astăzi. În romanul **Sub rădăcini** — bogat în investigații psihologice, autorul se întoarce din nou la problema definirii caracterului.

În toate cele patru lucrări amintite, scrisul lui Papp Ferenc a devenit mai bogat și mai profund, atît în semnificații, cît și în aria de cuprindere a vieții. Totodată stilul autorului s-a precizat, devenind concis, dar nuanțat, „sec" și totuși plin de sevă.

GÁLFALVI ZSOLT

SCRIERI :

În limba maghiară : Locomotiva nouă, roman, 1951; **Dinți de oțel**, roman, 1953 ; **Poiana furtunoasă**, roman 1953 ; **Conștiință**, nuvele, 1955 ; **Speranță**, roman 1956 ; **Decepție**, nuvele 1958 ; **Prima zăpadă**, roman, 1962 ; **În fum și lumină**, roman, 1963 ; **Deasupra gardului**, roman, 1963 ; **Sub rădăcini**, roman, 1964 ; **În limba română : Rugina**, 1957 ; **Torpila**, 1958 ; **Prima zăpadă**, 1962 ;**În fum și lumină** 1963.

SCRIERI DESPRE :

Marosi Péter, **Utunk**, 1950.VII.8; Nagy Istvan, **Utunk**, 1951.VIII.10 ; Nagy Pal, **Igaz Szo**, 1958.10. szám ; Marosi Péter, **Utunk**, 1961, VI.9 ; Szocs Istvan, **Utunk**, 1961.VI.23 ; Kovács János **Igaz Szó**, 1961.10 ; Izsák József, **Korunk**, 1962.6 ; Marosi Péter, **Utunk**, 1962.24 ; Gálfalvi Zsolt, **Igaz Szó**, 1962.9 ; Izsák Jozsef, **Igaz Szo**, 1963.9 ; Hajdu Zoltán, **Igaz Szó**, 1964.4.

LETIȚIA P A P U

Încercîndu-se deopotrivă în poezie și în proză, Letiția Papu a publicat, în ultimii zece ani, două volume de versuri, două de nuvele și un roman. Întîia culegere de versuri **(Lingă un geam deschis)** cuprinde mai ales confesiuni și confruntări lirice cu oamenii și epoca **(Raymonde Dien. Tinerețe, fragedă răsură** etc.). În ciuda diversității tematice și a preocupării de a revela cît mai sensibil lupta patetică dintre vechi și nou, versurile suferă de pe urma tonului livresc, declamativ, multe poezii sînt mediocre și plate. Poeta practică o versificație rutinată, uscată, de tipul unui joc de cuvinte facil, care vrea să fie grav : „Vrăbiețe, Negoiaș și Gunther / M-așteaptă după masă la școală. / În ochii limpezi au răsunderi. / Pe obraji o caldă rumeneală"" **(Povestește învățătoarea).**

Nuvela **Anii iubirii** — călduros primită de critică, poate și datorită tematicii noi care dezbate viața studenților dintr-un centru universitar, momente din lupta pentru alfabetizare — face dovada posibilităților poetei pentru proză Se întîlnesc în carte pagini scrise sponton, discret, fără artificii; numărul lor este însă extrem de redus. Viața grupei de studenți este surprinsă schematic, cu procedee rudimentare care contrazic liniile armonioase ale personajelor schițate în primele pagini.

În romanul **Sub arșița verii** și în volumul **Suita dramatică**, autoarea încearcă să descrie frămîntările de conștiință ale personajelor sale recrutate mai ales din rîndurile intelectualității, dinainte sau de după eliberare. Întîlnim în volum o dramă pasională a unui funcționar care încearcă să-și ucidă patronul **(Fapt divers), Serbarea liceului** de fete [illegible] care au fost răspîndite manifeste antifasciste și evoluția unei actrițe, **Marina**, care divulgă faptele reprobabile ale iubitului ei.

Interesante din punct de vedere al unor concluzii, nuvelele atestă atît dorința autoarei de a transmite un îndemn de luptă pentru victoria socialismului, a moralei și a ideologiei socialiste, dar și deficiențele de realizare artistică. Ca să ajungă la situații etice, autoarea potrivește într-un anumit fel faptele, ne îndeamnă să credem — așa cum observa un cronicar — în autenticitatea unui număr destul de mare de coincidențe, fără de care cele trei „drame" nu s-ar fi putut dezlănțui.

Faptul că după o perioadă de tatonări infructuoase și timide pe tărîmul prozei, Letiția Papu revine în poezie cu un nou volum de versuri **(Noi cei vii**, 1963), cu aceeași consecvență pe linia dezbaterii amplelor probleme sociale, este, credem, de bun augur. Pentru că, în ciuda persistenței unor influențe neasimilate, a unor notații poetice epuizate sau a simplismului cu care rezolvă marile probleme sociale, întîlnim nu o dată sentimente și idei transfigurate liric : **„Minunea-i cu noi pe pămînt / Ne-am obișnuit cu ea, / O salutăm în fugă și-i spunem cuvinte / De toate zilele. Ea-și scutură-n treacăt bluza de doc, / Albă de var, neagră de cocs. / Citeodată fața ei / Seamănă atît de mult cu a noastră . . ."**

Simplitatea imaginii, firescul amănuntelor din viața cotidiană, întîlnită la fiecare pas, exprimarea deschisă, sinceră și sensibilă sînt elementele care susțin ultimul volum al poetei care, dacă nu marchează un moment concludent în evoluția sa, constituie o dovadă a posibilităților el, dincolo de experiențele și tatonările începutului.

COSTIN NASTAC

SCRIERI :

Lîngă un geam deschis (versuri), 1955 ; **Anii iubirii** (nuvelă), 1955 ; **Sub arșița verii** (roman), 1958 ; **Suita dramatică** (nuvele), 1959 ; **Noi, cei vii** (versuri), 1963.

SCRIERI DESPRE :

I. Panait, **Steaua** nr. 10/1955 ; C. Penescu, **Steaua** nr. 2/1956 ; Al. Hanță, **Luceafărul** nr. 11/1960 ; M. Novicov, **Luceafărul**, nr 17/1960 ; Modest Morariu, **Gazeta literară** nr. 7/1960 ; Sanda Radian, **Viața românească** nr. 7/1960 ; Suzana Delciu, **Viața românească** nr. 8/1963 ; Horia Zilieru, **Iașul literar**, nr. 5/1964 ; Al. Indeleș, **Scrisul bănățean** nr. 8/1963.

OSKAR PASTIOR

Oskar Pastior s-a născut în 1927 la Sibiu. Debutează în 1957, publicîndu-și primele poezii la „Neuer Weg", „Neue Literatur" și „Volk und Kultur". În scurtă vreme, Pastior devine cel mai interesant și discutat poet de limba germană al generației tinere, impunîndu-se printr-o varietate a stilului și a mijloacelor de expresie poetică. El cultivă lirica de inspirație folclorică (folclor săsesc — „Balada despre ieri și azi" — sau românesc „O blăniță de oaie"), dar și poezia de factură modernă — aici, e drept, unele versuri trădînd influențe ale liricii lui Brecht, Hikmet, Neruda sau Arghezi. Ce surprinde la Pastior este aria întinsă a preocupărilor sale poetice, bogăția tematică a versurilor sale. Întîlnim la el poezii de dragoste („Livada de munte", „Adio"), peisaje („Pe malul Uceî", „Ada Kaleh"), filozofice („Realizare", „Inginera", „Baluda primăverii", „Arhitectura trecerilor"), poezii foarte scurte, lapidare, sau poeme ample („Rondelul continentelor trezite", „În zilele noastre"), balade („Frig").

Desigur, această multitudine a formelor și temelor e un rezultat al înclinației sale spre experimentele poetice. Primul volum de versuri „Offene Worte" **(Cuvinte deschise** — 1964) dovedește cu prisosință acest fapt, mijlocindu-ne o privire atît asupra reușitelor cît și a carențelor „experimentelor" lui Uneori abundența asociațiilor, a imaginilor insuficient legate între ele defavorizează unitatea și limpezimea poeziei. În cele mai multe cazuri însă, Pastior reușește, atît în poeziile sale tributare formal tradiției, cît și în cele moderne, să ne ofere o imagine convingătoare despre viața nouă a țării.

Cîntînd sentimente scumpe oamenilor de azi, de la patosul construcției pînă la cele mai intime laturi ale transformării conștiinței, el realizează poezii de valoare („Nausikaa", „Schimb de noapte", „Pe malul Uceî").

Fără îndoială, există o relație intimă între poezia lui Pastior și munca sa de traducător. Pastior este autorul unor traduceri valoroase, pline de farmec poetic, după cîteva din cele mai dificile și pretențioase opere ale literaturii române : „Prisaca" și o culegere din proza lui Arghezi („Schreibe, Feder !" — Scrie, pană !), „Ciulinii Bărăganului" și „Kira Kiralina" de Panait Istrati.

De succes s-au bucurat și volumele sale de versuri pentru copii **„Fludribusch im Pflanzenheim"** (Fludribusch în casa florilor) și **„Ralph in Bukarest"** (Ralph la București), care ni-l înfățișează ca un poet înzestrat cu umor, o calitate mai puțin prezentă în celelalte poezii.

Străduindu-se necontenit să stăpînească mijloacele de expresie, dispunînd de o reală sensibilitate și de un profund spirit de răspundere față de toate problemele vieții contemporane, Oskar Pastior promite creații lirice din ce în ce mai valoroase.

PAUL SCHUSTER

SCRIERI :

„Fludribusch im Pflanzenheim" (Fludribusch în casa florilor), 1962 ; **„Ralph in Bukarest"** (Ralph la București), 1964 ; **„Offene Worte"** (Cuvinte deschise), 1964.

Traduceri : Arghezi : **„Der Bienenkorb"** (Prisaca), 1963 : Arghezi : **„Schreibe, Feder !"** (Scrie, pană !" — culegere de proză), 1964 ; Panait Istrati : **„Kira Kiralina"** și **Die Disteln des Baragan** (Ciulinii Bărăganului), 1963 ; Lucia Demetrius : **„Die letzte der Familie Tauber"** (Ultima Tauber), 1962.

SCRIERI DESPRE :

Veronica Porumbacu, **Romînia liberă**, 1964 ; **Dieter Schlesak, Neue Literatur** nr. 4/1964 ; **Paul Schuster, Neuer Weg**, nr. 4827.

ATITUDINI

MASACRUL GRAFITULUI

Un ion pavelescu, sau pavelescu ion (puteți citi și vasile ionescu sau ionescu vasile, tot una e) vrînd să ne spulbere credința că marțea sînt trei ceasuri rele, ne-a servit, marți 15 dec., în Romînia liberă, trei minute de haz. Mulțumiri fierbinți.

Și acum să vi-l prezentăm.

Anonimul (pînă marți 15 dec.) tîșni în lumină (cam ghinionist dacă stai să te gîndești că marți ceața s-a ridicat tocmai după prînz) ca să elucideze problema : Sportul și condeiele. Să vă spun drept, imediat după citirea titlului, m-am oprit înfiorat și mi s-a părut că șase mii de ghilotine, acționate de-un singur călcîi (n-aș putea să spun precis, de ce : un singur călcîi, dar așa mi s-a părut) retează șaizeci de mii de capete de creioane plus șaizeci de mii de penițe și așa mai departe Un masacru al grafitului și al peniților klaps

Dar să revenim Zisul redactor sau colaborator al Romîniei libere se dovedește, la o primă lectură (și ultimă) un tip sagace, hrănit din belșug cu tone de banalități și care se pricepe, așa cum nici pe culoarele federației de fotbal n-am văzut, să se contrazică de la o frază la alta. Un prieten (spre deosebire de mine, el susține că autorul articolului cu pricina există aievea) care scrie proză satirică, marți dimineața mi-a declarat că de ceea ce ți-e frică nu scapi niciodată. De ani de zile, spune el, trăia cu groaza că azi-mîine autorul unor delicate sfaturi igienice, grațioase interviuri pe teme ca : grădinițele de copii și iarna care bate în prag sau al unor spirituale comunicate, grupate sub titlul : timpul probabil de mîine, își va încerca forțele în literatură.

Și iată-l că a venit. Băieșu, Sorescu, Mazilu, Nicuță Tănase ursitoarele v-au jucat festa.

A venit TITANUL și numele lui este : ion pavelescu.

Ascultați-l :

„...unele cluburi, anumite federații merită cu prisosință reproșurile care li se fac. Felul în care scrimeurii, gimnaștii, boxeurii, voleibaliștii, fotbaliștii, unii atleți s-au prezentat la Olimpiadă evoluțiile ulterioare ale unor echipe de club în întîlnirile internaționale (Dinamo, Steaua Petrolul) toate acestea au avut darul să nemulțumească publicul nostru sportiv și era absolut necesar ca acei care s-au făcut vinovați de eșecurile amintite să fie făcuți (splendidă și de mare efect această repetiție : făcut... făcuți, în cuprinsul aceleiași fraze ; nu merita atita canoneală, pe cuvînt de cinste. pentru că stilul excesiv șlefuit nu mai e la modă) să simtă că poartă o răspundere..."

dar — și aici, iată sînt demascați fără cruțare scriitorii care-au îndrăznit să se atingă de problemele care privesc mișcarea sportivă :

„...unii sînt înclinați să vadă în realitate numai umbrele și nu și lumina (cugetarea în sine ne umple de mîndrie ; pe de altă parte cred că e opera sufleurilor de la U.C.F.S.). Se uită — și cu prea multă ușurință — că anul acesta sportivii noștri au cucerit un titlu mondial, mai multe cupe de campioni europeni (atenție aici. acum să-l vedeți pă **vulcanicu**') douăsprezece medalii olimpice". Da, și mai sînt vreo patru pe la catîndrală, cinci la primărie. (bașca alea pe care le-am lăsat să le cîștige americanii, sovieticii, japonezii, ungurii etc. Ei. da, asta cu Olimpiada e tare E ca și cum v-as spune eu c-am jucat șah cu Tigran Petrosian sub masa mea din bucătărie și l-am făcut mat la mutarea a șaptea dată în plic pe sub ușa ascensorului din blocul-turn.

Joacă tare, dom'le, pe două coloane și la sfîrșit se iscălește cu verzale. În plus, știe să înmoaie pămătuful de busuioc în cristelnița cu aghiasmă. După cum joacă, îl văd la Olimpiada din Mexico — bineînțeles pe un post de metodist. C-au mai fost și alții.

FĂNUȘ NEAGU

P. S.

Propun Editurii științifice ca, în cazul cînd va publica un volum antologic de maxime și cugetări, să le includă neapărat și pe cele de mai jos, culese din articolul din Romînia Liberă :

1. Cîte profesii, atîtea gusturi, atîtea preferințe.

2. Sînt gata (adică ei sau ele, fiind vorba de condeie, sau cititi cum vreți) să-l prăvălească pe sportivi în abisul genunilor.

3. Tot așa medicul.

4. ion pavelescu.

5. ...desprinde învățăminte, soluții realiste pentru activitatea viitoare.

SCRISOARE DE LA CITITORI

Am primit la redacție următoarea scrisoare din partea unui grup de amatori de fotbal din Brad :

Vă trimitem în copie intervenția noastră la ziarul „Sportul Popular", cu rugămintea de a sprijini rezolvarea cererii noastre.

Vă mulțumim anticipat.

Satisfacem dorința semnatarilor, reproducînd în întregime adresa acestora către ziarul „Sportul Popular" :

Subsemnații, iubitori ai jocului cu balonul rotund, am rămas foarte surprinși de faptul că un articol, cum este „Adevărul despre fotbal", a apărut în revista „Luceafărul", și nu în ziarul Dv. care este de specialitate.

Avînd în vedere că sîntem abonații ziarului „Sportul Popular", înțelegem ca în acest ziar să găsim adevărul despre disciplinele sportive, și nu în alte reviste cu alt profil, la care nu sîntem abonați.

Rugăm a tipări în ziarul Dv. articolul din revista „Luceafărul" în legătură cu „Adevărul despre fotbal", deoarece, ca și mulți alți iubitori de fotbal, nu am mai ajuns să procurăm revista respectivă, fiind epuizată.

Brad, 9 decembrie 1964.

Un grup de amatori de fotbal din localitatea Brad, regiunea Hunedoara.

NUMĂRUL VIITOR AL REVISTEI NOASTRE VA APARE miercuri 30 dec. 1964

Ilustrație la „Amintiri din copilărie" de A. DEMIAN

POVEȘTILE LUI CREANGĂ

Diviziunea operei lui Creangă în „Povești" și „Amintiri", între care se așează „Povestirile", a sugerat o oarecare discontinuitate între primele două grupe de scrieri. Atît din punctul de vedere al conținutului tematic precum și din cel cronologic, „Amintirile" publicate la cîțiva ani după „Povești", s-a părut că ne aflăm în fața unor compuneri cu totul deosebite, dată fiind structura general-fantastică a basmului și cea direct realistă a lucrării autobiografice. O privire mai avizată descoperă însă, deîndată, că opoziția e numai aparentă și superficială, și că, de fapt, cele două tipuri de scrieri se reazimă pe aceeași concepție de viață accentuat rurală și pe aceeași metodă de creație care rămîne viguros realistă, chiar cînd se aplică basmului fantastic.

„Poveștile" se rînduiesc, prin urmare, cu toată factura genului lor, în albia firească a operei lui Creangă și demonstrează, împotriva specificului acestui gen, unitatea organică a scrierilor marelui povestitor.

„Poveștile" au început să apară încă din 1875 cînd „Convorbirile literare" dau la iveală „Soacra cu trei nurori" și continuă pînă prin 1878, cînd aceeași revistă tipărește „Ivan Turbincă". Ele urmează unei serii populare de culegeri narative pe care o deschisese în 1867 I. C. Fundescu, o continuase Atanasie Marienescu sau T. M. Arsenie, apoi scriitori mai cunoscuți ca P. Ispirescu în 1872, Al. Odobescu și N. D. Popescu în 1874. Într-un interval de aproape un deceniu, interesul pentru basmul popular crescuse simțitor, deși nu în aceeași măsură ca preocupare de poezie.

Culegerile anterioare nu-l prevesteau însă de fapt pe Creangă, fiind sau simple lucrări folclorice ca cele ale lui Fundescu, ori Marienescu, sau compuneri prea încărcate artistic ca cele ale lui Odobescu. Creangă va izbuti să realizeze, mai tîrziu, în „Poveștile" sale simbioza ideală a folcloristului cu artistul, servind astfel deopotrivă atît arta narațiunii cît și folcloristica. Într-adevăr, după cum a arătat-o cu limpezime Jean Boutière în fundamentala sa lucrare despre Creangă, tematica „Poveștilor" acestuia, fie că e vorba de cea animalieră ca în „Punguța cu doi bani", de cea morală ca în „Dănilă Prepeleac", de cea fantastică, de tipul lui „Harap Alb", sau de cea religioasă ca „Ivan Turbincă" — aparține pe de-a-ntregul motivelor folclorice naționale și universale, totodată. Povestitorul n-a inventat subiectele, și basmele n-au ieșit ca firele de păianjen din propriul său corp. Ceea ce nu s-a observat însă destul e că poporului nu-i aparțin numai temele și motivele, materialele și personajele, ci — în genere — într-o bună măsură, metoda de creație însăși. O poveste ca cea despre „Dănilă Prepeleac" demonstrează, așa cum am arătat-o într-un mai vechi studiu al nostru, republicat în „Studii de istorie a teoriei literare românești" (1962, pag. 275), cum scriitorul creează chiar în cazul contaminării motivelor, după legile mentalității asociative populare.

Respectarea fondului popular în opera lui Creangă include, fără îndoială, păstrarea unor procedee de formă, obișnuite — în cuprinsul basmelor — ca unele expresii tipice, modurile specifice ale dialogului ori formulele inițiale, mediale și finale proprii genului.

Creangă a fost deci, un folclorist în sensul profund al cuvîntului, „Poveștile" alcătuind un material documentar neîndoios pentru orice arhivă de folclor, adevărate variante ale motivelor populare ce pot fi identificate în cataloagele clasice internaționale. Un basm postum, neterminat, ca „Făt Frumos, fiul iepei", exemplifică însă nu numai fața folclorică a povestitorului, ci și tendința sa creatoare, întrucît transcrierea fidelă a povestirii populare e aci respectată, păstrîndu-se aidoma aspectul popular, în timp ce în celelalte povești asistăm la perfecționarea asiduă a formei.

Fără a trăda pe folclorist în ce privește esența conținutului și a formei populare, Creangă împinge — mai departe — strădania creației, turnînd în structura generală și vagă a basmului, autenticitatea acelei vieți rurale pe care o va descrie mai tîrziu în „Amintiri". Orizontul fantastic, impus de gen, prinde a consistență tot mai concretă, și iluzile făpturi ale imaginației populare cristalizează în personaje ce aparțin tot mai mult planului uman, național, regional și țărănesc al povestitorului. După cum prea bine se știe, atît eroii divini cît și celelalte ființe supranaturale, precum și strămoșii circumuitori ai noroadelor îmbracă veșmîntul sufletesc și fizic al poporului. Realismul povestitorului e atît de izbitor încît saltul în lumea fantasticului nu pierde niciînd legătura cu pămîntul. Acest realism, cu adevărat consecvent, făurește puternica impresie de viață pe care o exală „Poveștile" și a dus, cu drept cuvînt, la observația întemeiată a unor critici de seamă care au văzut în basmele lui Creangă, mici piese dramatice ce pot fi ușor jucate. Impresia se datorește minuirii vii a dialogului și economiei, în genere, sobre a construcției. „Capra cu trei iezi" sau „Soacra cu trei nurori" au părut de aceea comedioare spirituale, ca și „Dănilă Prepeleac" de altfel și alte povești. Apropierea de Caragiale a trebuit deci, să urmeze de la sine și ea a și fost încercată, cu toată deosebirea materialelor și a tematicii. Cu autorul lui „Kir Ianulea", Creangă mai are, de altfel comun, tendința dizolvării continue a fantasticului în real.

Arta „Poveștilor" se dezvoltă mai departe și cu prilejul caracterizării personajelor și anume tot pe latura creșterii autenticității lor ca o expresie a aceleiași optici realiste și ea adîncește, față de schița populară a caracterelor, aspectele fizice și morale ale eroilor, dar fără exces.

Un merit artistic neîndoios al lui Creangă îl constituie, după cum se știe, umorul povestitorului. Împletit din sănătoasă jovialitate și fin ascuțiș satiric uneori, redus alteori la pură jovialitate, acest umor a ajuns renumit și nedezlipit de numele povestitorului. Dacă, la acestea, mai adăugăm grija îndrumată de talent pentru unele valori ale formei, ca, de pildă, pentru compoziția basmului, care se bucură, în genere, de o cumpănită organizare, de o nimerită dozare a momentelor acțiunii și de o motivată încantenare a lor sau pentru expresiva utilizare a unei fraze care plecînd de la modelul popular se desfășoară în armonii simple și firești, și de aceea cu atît mai sugestive și convingătoare — am enumerat numai unele din meritele artistice ale povestitorului. Chiar și în acest sector al formei, Creangă folosește expresiile și dictoanele populare, la locul și cu efectul potrivit, cu atîta îndeminare încît nu mai poți distinge elementul popular de contribuția proprie a autorului.

Locul „Poveștilor" în cadrul literaturii mondiale a fost determinat pînă acum, doar în mod aproximativ, în raport cu Charles Perrault, cu Frații Grimm, cu canonicul Schmid, cu Andersen. De frații Grimm îl apropie fidelitatea față de basmul popular, față de conținutul acestuia și de concepția poporului ca și respectul pentru unele elemente de formă ca cele mai sus citate. De Perrault și Andersen îl apropie tendința artistică, năzuința perfectării estetice a materialului popular. De Schmid, cel care folosise la începutul secolului trecut forma basmului doar ca un veșmînt explicit pentru vehicularea unor idei morale, Creangă se depărtează însă cu totul.

Specificul „Poveștilor" lui Creangă constă, ca și la Perrault și Andersen, în valoarea lor artistică, înțelegîndu-se însă prin aceasta o structură cu totul proprie scriitorului român. Creangă nu introduce arta din afară, de „sus în jos", de la „arta cultă" spre cea populară, impregnîndu-și basmele cu reflecții filozofice sau morale ca Perrault sau intervenind cu imaginație și sensibilitate de „poet" ca Andersen, ci el sintetizează — cu pregnanță — procedeele artei orale și le potențează la maximum, potrivit indicațiilor interne ale acesteia. Vigurosul său realism exprimă optica creației populare însăși, dezvoltată cu luciditate. „Ideile" și „moralitățile" cuprinse adesea în basmul universal ca la Perrault și Andersen, de pildă, devin la Creangă implicite ca în opera oricărui mare artist. „Poveștile" au putut urca astfel pe unele din treptele cele mai înalte ale artei noastre narative.

AL. DIMA

Satul Humulești — 1890 — desen de TH. BUIUCLIU

●

Bojdeuca lui Ion Creangă, Iași, 1912 — după o litografie de A. POITEVIN - SKELETTY

CITINDU-L PE CREANGĂ

(Urmare din pag. 1)

Risul în opera lui Creangă nu pedepsește, nu cenzurează, nu denunță vicii sau defecte omenești, pe care le naște o anumită societate, o anumită profesiune; risul lui e petrecere pe seama limitelor naturii omenești, care sînt în primul rînd limite proprii, ale celui ce rîde, și numai în al doilea rînd sînt și ale altora. Creangă e om din popor, cu mintea plină de proverbe, dintre care mai cu seamă unul și anume „Rîde dracul de porumbe negre și pe sine nu se vede" îl împiedică să fie satiric. Nu omul e răspunzător de limitele și neajunsurile lui. Ca să merite risul batjocoritor, el ar trebui să fie vinovat, și Creangă nu acuză niciodată pe oameni. Chiar gîndurile acestea i se par într-un fel otensatoare și de aceea nu le exprimă direct, ci numai le implică în gratuitatea umorului său, putîndu-se chiar spune că trece repede pe lîngă ele, fiindcă nu sînt prea vesele.

La iluzia de viață tără griji materiale, se adaugă astfel, în impresia cititorului, un sens mai înalt al spectacolului de veselie, pe care Creangă și lumea lui i-l dau fără întrerupere, după cum se adaugă sentimentul unei inalterabile sănătăți. Eroii Amintirilor și Poveștilor sînt în adevăr făpturi zdravene („hojmalăi", „coblizani", „găligani") și nu o dată uriași odiseici (Ochilă avînd în frunte un ochi „cît sita"). Autorul însuși, pe care niciodată, citind, nu-l pierdem din vedere, ni se închipuie clădit deasemeni ca eroii lui sau, oricum, conformația robustă și mai cu seamă sănătatea i se deduc ușor din conduita umoristică.

Creangă sănătos! Mirifică putere a ficțiunii artistice! În realitate, era tot atît de sănătos pe cît era și de bogat.

Scos din diaconie pentru motive stupide (frecventa teatrul și își tăiase igienic coada preoțească) iar din învățămînt fără nici un motiv, trebuise să se dedea unei negustorii meschine, lupta cu sărăcia, căreia nu-i îngăduie să treacă în operă nici sub forma unei umbre de tristețe, rămînînd activitatea lui permanentă. Dar, întocmai ca sărăciei, nici boalei, care-l vătămase încurabil, nu i-a dat pas să-și pună urîțenia pe lucrul lui literar. În operă, pe paginile căreia, scriind-o, va fi căzut trăznit de cîte ori nu putem ști, nici urmă de marea lui suferință trupească, nici urmă de fatalele ei consecințe morale!

Ion Creangă, în marea lui creație, iubea pe oameni. Umorul nesatiric, negație sublimă a suferinței proprii, este la el totodată solidaritate cu semenii, pe care vrea numai să-i înveselească.

CREANGĂ ȘI EMINESCU

Două genii protectoare au prezidat la făurirea destinului literar al lui Ion Creangă: mama sa și Eminescu. V-ați întrebat ce-ar fi devenit Creangă fără stăruința mamei sale de a-l trimite la învățătură mai înaltă? Răspunsul la o asemenea întrebare ni-l dă marele povestitor însuși cînd zice: „Din partea tatei,... puteam să rămîn cum era mai bine, Nic-a lui Ștefan a Petrei, om de treabă și gospodar în Humulești... Mama însă era în stare să toarcă-n furcă și să învăț mai departe..." În mintea ei, mama îl vedea pe Ionică al său ridicîndu-se pe o treaptă mai înaltă numai mergînd să învețe la seminarul din Socola pentru a ajunge preot. Dar văzînd ea că nu izbutește numai cu vorba bună și cu stăruința, fiindcă întîmpina și rezistența feciorului și chiar scepticismul bărbatului, de la o vreme schimbă tonul și deveni amenințătoare. Amintindu-și de acest moment hotărîtor, povestitorul ne spune că, asprindu-și glasul, mama îi zise: „Ioane, cată să nu dăm cinstea pe rușine și pacea pe gîlceavă... Ai să pleci unde zic eu..." Însă copilul nu se lăsă mai prejos și amestecînd vorbele cu lacrimile strigă: „Nu mă duc, mamă, nu mă duc la Socola, măcar să mă omori.. Mai trăiesc ei oameni și fără popie". — „Degeaba te sclifosești, Ioane, răspunse mama cu nepăsare! La mine nu se trec acestea. Pare-mi-se că știi chimoarea mea... Să nu mă faci ia acuș, să ieu culeșerul din ocniță și să te dezmierd, cît ești de mare!..."

Amenințările mamei nu vor fi fost pornite din vreo concepție înalt educativă, este sigur însă că ele izvorau dintr-o inimă iubitoare și plină de grija viitorului. Și așa a ajuns Creangă popă. Dar, ori popă în Iași ori într-un sat din ținutul Neamțului, destinul lui literar ar fi fost nul dacă nu era nevoit, din pricina răutății oamenilor și a relei organizări sociale, să-și schimbe meseria, ajungînd astfel învățător și autor de... abecedare. În lecțiile ce făcea și în paginile ce publica i-a răsărit pe negîndite glasul dulce al mamei, de la care învățase a grăi și a povesti.

În acest stadiu al vieții, l-a cunoscut pe Creangă **revizorul** Eminescu. Genialul poet a rămas încîntat de talentul de povestitor al învățătorului, așa cum se arăta aceasta în lecțiile ce făcea, precum și în bucățile de citire din cartea lui didactică. Și o dată cunoscut, Eminescu nu-l mai scăpă pe Creangă din atenția și din privirea sa. În calitate de revizor, îi face un raport special la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii, în care scoate în evidență calitățile excepționale ale manualelor lui școlare (cf. I. Scurtu, **Eminescu, Scrieri politice și literare**, 1905, pag. 260). Prietenia lor e legată pe viață. Nu se mai desparte unul de altul. Eminescu locuiește în bojdeuca din Țicău, îl însoțește în localuri retrase, unde înaintea unui pahar de vin îi dă îndrumări și sfaturi ieșite dintr-o activitate literară mai îndelungată, precum făcuse odinioară la Viena cu Slavici, în fine îl introduce în cercul Junimii, unde îl recomandă ca pe un povestitor de seamă, plin de umor. Este evident însă că poetul nu s-a mulțumit numai să se desfăteze cu acele povestiri care, în ședințele cu ușile închise ale Junimii, erau socotite ca spuse „pe ulița mare". Cu gustul său infailibil pentru arta literară și pentru producerile geniului național și popular, Eminescu l-a îndrumat ani de zile pe Creangă, călăuzindu-i pașii pe drumul marii arte.

Datorită acestui îndemn, Creangă debutează în literatura artistică, tipărind în **Convorbiri literare** prima lui poveste cu răsunet, **Soacra cu trei nurori** (1 oct. 1875), urmată la intervale scurte de **Capra cu trei iezi** (1 dec. 1875), **Punguța cu doi bani** (1 ian. 1876), **Dănilă Prepeleac** (1 martie 1876), **Povestea porcului** (1 iunie 1876), **Moș Nichifor Coțcarlul** (1 ian. 1877), **Povestea lui Stan Pățitul** (1 aprilie 1877), **Povestea lui Harap Alb** (1 august 1877) și **Fata babei și fata moșneagului** (1 sept. 1877).

Pentru toată lumea, Creangă apăru astfel ca o revelație. Pentru Eminescu însă nu era de ajuns. Trecînd la conducerea ziarului **Curierul de Iași**, poetul avu ocazia să scrie aprecieri elogioase despre opere mari literare și despre autori europeni de seamă. În rîndul acestora, el trecu numele lui Creangă și cită titluri de scrieri ale lui. Alături de Gogol, în opera căruia Eminescu afirmă că este zugrăvită viața reală a poporului rusesc, și pe lîngă numele a încă doi, trei autori străini, el citează din literatura română în primul rînd numele lui Creangă, după care amintește numele lui Slavici și al lui Anton Pann (vezi **M. Eminescu, Opere**, ediția I. Crețu 1939, vol. I, pag. 457). Chiar și mai tîrziu, după trecerea sa la ziarul **Timpul** din București, Eminescu, făcînd recenzia cărții de citire **Învățătorul copiilor** scrisă de Creangă și alții, reproduce o poveste pe care o atribuie povestitorului moldoveun și o declară scrisă într-un stil cu adevărat original și într-o limbă curat românească. Atitudinea de totală adeziune a lui Eminescu la stilul de scriitor național al lui Creangă este precizată în rînduri ca acestea: „O adevărată literatură, trainică, care să ne placă nouă și să fie originală pentru alții, nu se poate întemeia decît pe graiul viu al poporului nostru propriu, pe tradițiile, obiceiurile și istoria lui, pe geniul lui (op. cit. pag. 530). Și ca și cum nu și-a spus tot gîndul, Eminescu ține să precizeze: „În vremea din urmă s-au ivit într-adevăr un șir întreg de scriitori cu totul naționali — unii din ei chiar intraductibili și pe deplin înțeleși numai pentru cel ce știe bine românește. — Goethe zicea că partea cea mai bună a unei literaturi e cea intraductibilă și avea cuvînt. Cel mai original dintre ei pînă-acum e povestitorul Ion Creangă, ale cărui basme, traducîndu-se, ar pierde tot farmecul și mai cu seamă tot hazul lor" (op. cit. pag. 520).

Cînd au început a se tipări în **Convorbiri Literare, Amintirile din copilărie**, Eminescu s-a grăbit să le reproducă în foiletoanele **Timpului** pentru cititorii din toată țara. Așa înțelegea Eminescu să-și îndeplinească datoria sa de prețuitor și îndrumător literar al lui Creangă. Prin asemenea mijloace de răspîndire și de valorificare a operelor sale, modestul învățător din Tătărașii Iașilor se simțea încurajat și îndemnat în munca sa neretribuită de ogorul literaturii românești.

La rîndul său, Creangă nutrea pentru Eminescu o mare dragoste și un adevărat cult. După plecarea poetului la București, Creangă îi scrie scrisori în care își exprima prețuirea și dorul lui: „...Vino, frate Mihai, vino, căci fără tine sînt străin". Cu ocazia aniversării societății Junimea, Eminescu, venind pentru cîteva zile la Iași, i-a dăruit lui Creangă o geografie tradusă în limba moldoveneacă la anul 1795, pe coperta căreia povestitorul a scris ca amintire următoarele cuvinte: „Dăruită mie de dl. Mihai Eminescu, eminentul scriitor și **cel mai mare poet al Românilor**. 1878. I. Creangă". Pentru acest document se poate cerceta revista **Luceafărul** de la Sibiu, cu data de 1 iulie 1909, număr comemorativ, unde la pag. 295 se află reprodusă în fotografie coperta cărții respective.

Dacă avem în vedere că la acea dată (1878), Eminescu nu-și publicase nici jumătate din poeziile sale, ne putem da seama de intuiția sigură cu care Creangă fixa anticipativ valoarea artistică nemuritoare a marelui poet. Este cazul, cred, să ne întrebăm: cunoaște istoria noastră literară un alt exemplu de adîncă prețuire și înaltă stimă reciprocă decît acela pe care ni-l oferă acești doi mari scriitori moldoveni menîți să dispară din viață în același an? Uniți în viață printr-o strînsă prietenie, Creangă și Eminescu au rămas alături unul de altul în amintirea și dragostea poporului nostru.

I. CREȚU

●

HUMULEȘTI — CARTE POȘTALĂ

Totul va deveni, cu timpul, incredibil și nespus de ciudat...

Încă de pe acum, granița dintre Humulești și Tîrgu-Neamțului aproape că s-a șters. Ieri Humuleștii erau o mahala a tîrgului, azi sînt un cartier, mîine vor fi un bulevard traversînd Valea Ozanei pe kilometri întregi. Vor dispare casele țărănești. Să nu ne mire dacă, numai peste cîțiva ani, aici ca și în multe alte locuri, se vor ivi somptuoase clădiri cu mai multe nivele, în piatră și metal. Asfaltul străbate satul lui Creangă de la un capăt la celălalt. Lumina electrică a pătruns aici de mult. Nici ziua, nici noaptea, nici în zilele de sărbătoare nu mai auzi glasul Ozanei, asurzit de claxoane, de zgomotul perpetuu al convoaielor de camioane și mașini, gonind cu viteză. Nu sînt nici cinci ani de cînd Tîrgu-Neamțului îmi apăruse, într-un asfințit de soare, ca o Veneție montană. Erau aici multe mori de apă, iar Ozana, dirijată pe canaluri, își strălucea cristalul fluid, aprinzînd din loc în loc, în dreptul roților de moară, curcubee feerice... Era o moară, chiar sub Cetate, veche de cînd neamul lui Ștefan a Petrii Ciubotariu, la care Nică venea descult, trecînd prin vad. Găsisem moara, ca și pe vremea lui, rîșnind liniștită grăunțe și clipe, într-un asfințit de zi ce aurea cetatea lui Ștefan în chip triumfal. E drept, acum se măcinau alte grăunțe în moară. Am găsit aici, așteptînd rînd, consăteni de-ai povestitorului, cum și țărani din Vînători, Timișești, Miroslăvești. Mi-au spus că sînt colectiviști. Legătura lor cu acea lume a copilăriei lui Creangă o mai păstra, nu se părea nouă, numai această moară. Ea va dispare, ca toate suratele ei, ținînd de același trecut.

Ozana va reveni în albie, într-o albie lată de beton, repetînd poate destinul Bistriței și al altor ape din munți.

Ce va mai rămîne din toată această lume veche?

...Vizitatorul de peste cincizeci sau o sută de ani, poposit la Humulești, va lua totuși ca amintire o carte poștală ilustrată, pe care va fi reprodusă, ca și azi, casa părintească a lui Ion Creangă. Iar imaginea va fi incredibilă și ciudată.

Cum, aici s-a născut oare Povestitorul?!

Încă și azi, copiii, stolurile de copii care vin zilnic la Humulești îmbarcați în elegante autobuze turistice, nu realizează că cel numit „geniu" în manualele școlare a putut vedea lumina zilei — nu la maternitate — ci într-un cadru atît de modest!... Nouă, celor mai vîrstnici, un asemenea unghi ni s-ar fi părut alaltăieri, cel puțin absurd. Dar am răsfoit cartea de impresii, și nu una ci cîteva, și această constatare mirată se afla transcrisă de sute de mîini. Exclamațiile privind sărăcăcioasa gospodărie a Smarandei covîrșeau, am spune, fiorul atingerii cu locul. Ce-ar fi zis, privindu-i, Smaranda, această analfabetă, mamă de geniu? I-ar fi socotit feciori de boieri? Ar fi însemnat că în Moldova s-a boierit toată lumea! Fiindcă vezi, sînt sute și mii de copii bine îmbrăcați, deștepți și știutori de slovă, născuți în apartamente cu electricitate și apă curentă cu uzul radioului și televizorului, cu uzul literaturii devenită carte de librărie, care vin și se descalță ploși în fața pragului ei! Biata casă a Smarandei n-ar fi catadixit să încapă, la starea ei, atîția și atîția ospeți de nem. Ei vin și se miră. Numără pe degete membrii familiei Creangă, efectuînd o sumară anchetă literar-istorică și, inspectînd casa, o socotesc prea strîmtă pentru atîția inși. Masa e prea mică pentru atîtea guri, iar scaunele prea joase și prea puține. Cum trăiau?

Inocenta mirare a copilului de azi va deveni un semn de exclamare unanim, mîine, cînd Humuleștii vor dispare, absorbiți poate într-un viitor oraș ultramodern. Casa va fi singurul promontoriu al unei vechi civilizații rurale și singurul semn material al trecerii geniului printre noi. Poate nu singurul. Va rămîne intactă, pe aceeași vale transformată a Ozanei, dominînd-o din înălțime, Cetatea Neamțului. O casă pitică, strivită sub pălăria ei de șiță, și o cetate cu ziduri străvechi. Inocența omului de mîine va avea poate încă un motiv de deconcertare: cum a putut trăi un uriaș într-un bordei, cînd de fapt el a zidit în literatura o cetate pentru întregul neam românesc?

Și poate se vor inventa alte povești, cu Ion Făt-Frumos, numit și Ion Torcălău. Iar ca semn al ciudățeniei se va nota că acei vechi uriași trăiau în bordeie, cînd alături se aflau, totuși, și niște cetăți. Documentul? O carte poștală: Cartierul Humulești — Casa Ion Creangă!

Și Creangă, acest urs sau zimbru care ar fi trebuit să stea în Cetatea Neamțului, va vrăji lumea în veac.

PAUL ANGHEL

CASE RĂSTURNATE

POVESTIRE DE GEORGE BĂLĂIȚĂ

Nel se trezi. Era în podul grajdului, într-o cergă veche unde își făcea somnul. Dedesubt, grajdul mai păstra în el noaptea vitelor, această noapte care, de la o zi la alta, se învecheşte şi se înnoieşte şi intră în grinzi şi rămîne iar oamenii spun: Aşa-i în grajd, pute, dar e cald, şi nu-i rău". Nopţile vitelor şi nopţile băiatului seănau leit, nici nu putea fi altfel, fiindcă Nel se trezea uneori dintr-un vis urît şi ţipa iar cele trei vaci şi cei patru boi se mişcau atunci în culcuşuri, se loveau cu coarnele sau izbeau ieslea şi, după asta, băiatul adormea. Cînd avea vise frumoase nu se trezea. Erau vise cu vaci şi cu boi, limpezi şi lungi pînă dimineaţa, dar puţine.

— Da, spuse femeia, ieri a fost cu totul altceva, ieri a fost ieri, astăzi nu-i ca ieri.

— Să mor, să-mi sară ochii: toată noaptea am cărat mraniţă, asta am făcut, de pomană crezi tu ce crezi.

— Astăzi nu-i ca ieri, nu-i...

— Ţi-am spus odată, am cărat la mraniţă, asta am făcut.

— Ooh, ce mai dimineaţă a fost ieri, gemu femeia, ooh...

— Cînd îţi spun eu că n-am fost nicăieri, numai că am cărat toată noaptea, crede-mă.

Bărbatul vorbea în şoaptă, gîfîia ca după o fugă lungă. Trupurile lor se mişcau în iesle iar mişcările, glasurile ajungeau sus mai tocite, înfundate, rupte.

Nel ieşi în gura podului. Nu răsărise soarele. O lună apoasă călătorea încă în cerul alb. Se mai vedea şi o stea de dimineaţă. Rouă căzuse destulă, era ca după o ploaie scurtă. Nel sări pe grămada înaltă de gunoi. Cocoşul îşi bătu aripile, chemă alţi cocoşi, primi răspuns, era viteaz şi puternic, era stăpînul grămezii de bălegar. Tălpile goale ale băiatului pătrundeau leneş în zeamă călduţă, simţea între degete firele moi de paie; era bine. O pisică apăru în gura podului. Cerul îşi schimba culoarea. Uşa grajdului se deschise. Ieşi Dorica şi ar fi fost frumoasă dacă unul din picioarele ei n-ar fi avut şoldul răsucit înafară şi, din cauza asta, şchiopăta.

— Ţi-e capul plin de paie, spuse băiatul.

Stătea în picioare, pe movila de gunoi, cocoşul scurma lîngă el, pisica se uita din gura podului; ochii ei erau galbeni.

Fata îşi scotea paiele din păr şi deodată începu să rîdă, apoi îşi duse amîndoi pumnii la ochi şi plînse. Pisica mieună.

— Nu mai plînge, zise băiatul, mai bine scoate-ţi paiele din pantofi.

Ea se ghemui deasupra pantofilor ei negri, lucioşi; ciorapii albi, cu doi canafi în părţi, ajungeau pînă sub genunchi. Nu mai plîngea. Stînd ghemuită se uită la băiat. Clătină capul, pletele lunecară, gura era frumoasă şi iarăşi spunea:

— Mîine o să fie din nou ca ieri.

— Fugi, zise băiatul, hai fugi Dorica, fugi.

Ea se ridică, desfăcu braţele în lături, întinse gîtul, se lungi, se ascuţi, se rotunji, căscă.

— Mi-e somn, spuse, n-a fost nici bine nici rău dar mi-e somn.

Piciorul ei sănătos căzdea prelung, luneca, şi umerii trăiau, iar pipetul era al unei femei adevărate. Luna se subţiase, în partea cealaltă se ghicea soarele. Cocoşul scurma gunoiul. Pisica sări. Un cîrd de gîşte străbătu ograda pardosită cu lespezi late, trecu pe sub cerdacul Casei de Sus, se opri o clipă pe obloanele piezişe ale beciurilor, zbură mai departe spre prispele joase de la odăile slugilor — patru odăi —, printre grajduri, ţîşni spre fundul grădinii mici, grădina unde creşteau numai meri şi unde era un heleşteu plin cu peşti.

*

Din grajd, ieşi argatul Neculai. Era înalt. Ei îşi şterse ochii cu dosul palmelor şi zise:

— Am dormit ca mortul.

Acum îşi freca genunchii, fiecare genunchi cu o mînă. Nel se lăsă pe vine.

— Ascultă Neculai, ce-i faci tu acolo, că eu nu ştiu. Ea plînge şi nu ştiu de ce plînge.

Celălalt îşi freca genunchii. Închise un ochi şi zise:

— Peste o lună plec în armată.

Fata veni şchiopătînd, cu pletele în ochi. Îl luă de mînă şi spuse:

— Hai Neculai, hai, vină-ncoa.

În obraji, pe frunte, în genunchii groşi şi în vinele gîtului acestui om se arătă pătrunse spaima. El se smuci.

— Lasă-mă domnişoară, ce vrei? hai în casă. — Apoi, şoptit, grăbindu-se: nu se poate, ne vede, mîine dimineaţă.

Vru să fugă. Fata se agăţă de el. Nel rîse:

— Ia uite, are spatele plin de paie.

— Hai, hai, se ruga fata.

Neculai se desprinse din mîinile ei. Se îndreptă spre grădina mare unde se afla lojniţa şi creşteau pruni, sute şi sute de pruni.

Atunci, ieşi din Casa de Sus, Nanu Mîţu. Era adus de spate şi călca uşor, încît lespezile, aşezate anume să înmulţească mersul călătorului prin ogradă, nu-i luau în seamă paşii.

Fata zise:

— Tată, tată, ieri am prins o mierlă şi azi n-o mai am.

Neculai nu mai fugea. Veni, rar, spre Nanu Mîţu, şi din mers vorbea:

— Am cărat toată noaptea mraniţă, am întins-o, azi duc la moară, cum era vorba, Ion, Gheorghe şi Vasile sînt la pădure, eu mă duc acuma unde aveam de dus.

Vorbele lui, fără şir, o făcură pe fată să suspine. Nanu Mîţu îi luă umerii în palme, blînd:

— Hai să-ţi dau mărgelele.

Ea tăcu pe dată şi zise:

— Ieri da, a fost o dimineaţă, nu azi.

Argatului, Nanu Mîţu îi spuse:

— Aşteaptă-mă, Neculai.

Lui Nel îi spuse:

— Te-ai trezit? Să nu pleci, avem o treabă amîndoi.

Slugilor, care începuseră să umble prin ogradă (între timp, luna pierise, soarele ardea, roua se usca, se făcuse dimineaţă de tot iar această casă de om bogat şi stăpîn îşi începuse ziua), le spuse la fel de blînd:

— Să vă fie ziua cu folos.

Nanu Mîţu, stăpînul, mergea spre Casa de Sus, ţinea palma pe umărul fetei lui. Ea încerca să sară într-un picior, şoldul bolnav zvîcnea, şi parcă era o găină care îşi dă sufletul după ce i s-a tăiat gîtul.

Nel sări jos de pe grămada de bălegar. Neculai se aşeză pe pragul grajdului. Cele trei femei care alergau cu treburi, se adunaseră în uşa chelăriei şi, făcîndu-se acolo că lucrează, nu scăpau din ochi ograda. Doi oameni, căruşi de-ai lui Nanu Mîţu, veniţi nu de mult (căruţele lor erau în drum), aşteptau, vorbeau între ei, vădit că despre Neculai vorbesc.

Nel zise:

— Acuma iar te bate.

Neculai rise prosteşte, dar frica îşi făcuse cuibar într-un ochi care se închidea şi se deschidea la voia întîmplării.

— Peste o lună, mă duc în armată, zise el.

— Tare aş vrea să ştiu, ce-i faci, Neculai, se linguşi Nel şi îl privea de aproape. Baliga apoasă, uscată pe picioarele lui, îi strîngea pielea.

— Nu-i rău de loc că plec în armată.

Băiatul spuse:

— Dacă te bate, de ce mai vorbeşti cu ea, nu mai vorbi, să nu te mai bată.

Un om, aproape bărbat, şi un copil foarte fraged stăteau de vorbă dar, gîndindu-se la lumile lor deosebite, fiecare din ei voia să ştie cu totul altceva decît ar fi vrut celălalt să ştie. Nemaiputînd sta singur, Neculai, aproape de creştetul copilului, spuse:

— Ascultă, doi ani stau în armată. Cînd vin, nebuna-i şi fătată, şi pe urmă, ştiu eu...

*

Nanu Mîţu intră în grajd, Neculai îl urmă şi uşa se închise.

Cele trei femei se apucară, parcă în acelaş timp, de alergăturile lor de colo, colo. Căruşii mîncau mămăligă rece cu felii de brînză; fără să aşeze între ei ştergar, stăteau în picioare. În timp ce mîncau se foiau pe loc, băteau cu opincile în lespezi ca iarna, cînd de prea mult frig, faci asta să te încălzeşti. Nel se duse în grădina cu pruni, aşezată pe un pămînt care urca, apoi în grădina cu meri, unde pămîntul se lăsa la vale. În marginea heleşteului se opri. Apa era nemişcată, mătăsea broaştei lucea stins, peştii nu săreau. Pe urmă băiatul se întoarse în ogradă. Urcă scara de piatră a Casei de Sus. Răcoarea începea din cerdac. În sala joasă, mirosea a candelă aprinsă, a mere şi a cojoc de oaie, şi a gheme de tort şi mirosea a lînă pieptănată şi a pînză de borangic, iar pe mese lungi, unde o jumătate de primăvară şi o jumătate de vară creşteau viermi de mătasă, stăteau acum înşirate coşuri de răchită pline cu lumile moarte, ferecate, ale păpuşilor de borangic.

— Dorica, Dorica, strigă băiatul.

Fata deschise uşa cu geamuri, a unei odăi. În mîini avea un şirag de mărgele; erau galbene, albe, roşii. Ea zîmbea şi spuse:

— Asta-i cel mai bun lucru, şi cel mai dulce, şi cel mai frumos.

— Îl bate, zise băiatul, îl bate în grajd, îl omoară.

— Eu nu-i spun niciodată, el face totul, spuse fata.

Degetele ei se jucau cu şiragul de mărgele. Băiatul trînti uşa. Pe treptele de piatră îl apucă plînsul.

*

Nanu Mîţu ieşi din grajd. Haina lui neagră, făcută din postav trainic, ţesut în case iţe, bătute bine la piuă, stătea între umeri. Fusese încheiată la toţi nasturii. Între Nanu Mîţu care intrase în grajd şi cel care ieşea acum nu era nici o deosebire în afara acestei haine gata să cadă dintre umeri. El se opri. Pisica se linguşi între picioarele lui şi torcea.

Băiatul cuprinse cu braţele stîlpul de piatră, din stînga scărilor de piatră. „Să nu pleci, am treabă cu tine". Se adună lîngă stîlp; se ferea ca de un vînt cu ploaie, ca de o ploaie cu gheaţă, ca de grindină, aşa cum văzuse că se feresc păsările de curte, la vreme rea. El se gîndi la aceste păsări, apoi la bătrîna lui, nu mult, o jumătate de gînd doar, fiindcă Nanu Mîţu spuse:

— Cum dormi tu în podul grajdului Nel? Bine?

Băiatul nu mai avea unde fugi.

— Eu dorm bine în pod, e cald.

Mîna lui Nanu Mîţu cuprinse ceafa copilului. Degetele căutau tendoanele, acolo unde părul se sfîrşeşte.

— Nu asta te-ntreb eu. Nici ieri n-ai spus: el, Neculai, el ce zice?

— Mă doare ceafa, zise băiatul, mă ustură, mi-e frică, lasă-mă.

— Dar ea? Ea ce zice, întrebă Nanu Mîţu şi încercă să împletească între degete zgîrciurile gîtului subţire.

Copilul ştia: Nanu Mîţu aflase că el doarme în podul grajdului. Dorica avea mintea slabă. De cînd venise Neculai la grajduri, Nel se trezea dimineaţa în foiala pe care o făceau cei doi în iesle. Nanu Mîţu îl luase în sala unde stăteau acum. Apucîndu-l de ceafă spusese: „Zi-i după mine". „Ce să zic?" „N-am văzut nimic". „Mai zi-i". „N-am văzut nimic". „Chiar n-ai văzut?" „N-am văzut nimic". În loc de degete Nanu Mîţu avea nişte cleşti. „N-am văzut, n-am văzut, nu..."

Iată de ce, băiatul se silise să vadă. Nu reuşea decît să audă, fiindcă podul era plin cu fîn şi el se trezea întotdeauna prea tîrziu. În fiecare dimineaţă, Nanu Mîţu voia să audă că băiatul nu ştie nimic.

— N-am văzut nimic, zise Nel.

— Nu te cred.

— Ba da, ba da, mă doare, spuse băiatul şi se gîndi că mîine va trebui să afle.

Nanu Mîţu îi dădu drumul. Copilul ajunse la fîntînă şi bău apă din căldarea scobită, într-un trunchi de salcie, prinsă pe margini de muşchi, cercuită, de două ori, cu fier ruginit.

*

Noaptea, Nanu Mîţu juca ţintar şi tabinet cu popa şi vorbeau şi beau rachiu. Lui Nanu Mîţu îi murise femeia, rămăsese cu Dorica şi cu averile lui. Stăpînea doi munţi şi patru sute de oi, avea păşuni, şi pămînt la cîmpie, dar acolo nu cobora decît toamna, fiindcă alţii îi lucrau pămîntul şi ţineau seama veniturilor.

După armistiţiu, într-o noapte, spusese popii: „Mi-e frică părinte". Jucau ţintar. Popa închise o linie cu trei boabe de fasole albă şi întrebă mirat: „De ce ţi-e frică? n-ai de ce". „De toate mi-e frică; visez că nu mai am". „Ce nu mai ai? uită-te mai bine cum joci", spuse popa, supărat că n-are cu cine juca, mulţumit că astfel poate cîştiga uşor. Rachiul de prune din anul trecut făcea mărgele în căni şi în sticlă. În ogradă, soldaţii care poposiseră, în drumul lor spre apus, stinseseră focurile cinei şi cîntau. Nanu Mîţu lăsă ţintarul, intră în odaia fetei. Odaia era goală. Liniştea, mirosul de femeie iubeaţă, mirosul Dorică, erau acolo dar fata lipsea. Tatăl se uită pe fereastră. În jurul urmei de foc stăteau trei soldaţi; din grajd ieşi curînd altul care îşi potrivea cureaua pantalonilor. Unul din cei trei intră în urma lui. Nanu

Desen de MIHAELA BARASCHI

Mîţu, rezemat de perete, stătea cu ochii închişi, toate încheiturile lui se înmuiaseră şi se pregăteau să se scurgă din el. Avea o puşcă în odaia lui şi două pistoale. Dar soldaţii rîdeau fără grijă iar puştile lor, adunate în piramidă, se vedeau foarte bine.

În cealaltă odaie popa, cu mînecile cămăşii suflecate, moţăia; antereul zăcea într-un colţ ca o boală neagră. „Fata asta a mea, părinte, nu poate fără bărbat. Ce-ar fi să-i citeşti ceva, e slabă la minte, fă-i o moliftă". „Acuma nu pot, da mîine îi fac". Popa rîdea şi măturase cu palma boabele de fasole, albe şi negre, din colţurile ţintarului.

Frica stăpînului era cu atît mai mare cu cît, lui, i se părea că nu ştie de unde vine. Poate venea de la vorbele soldaţilor care, în drumul lor spre apus, trecînd prin munţii lui, se opreau o noapte în ogradă. Un ofiţer se îmbătase odată în odaia lui Nanu Mîţu: „Mi-e frică de aştia", spunea el. Era un ofiţer care purta numele unui prinţ de la Siret, puteai crede ce spune...

Popa cînta. Nanu Mîţu auzi uşa de la odaia fetei. Cînd ajunse acolo, ea dormea, avusese oare timp? — iar chipul ei purta atîta linişte, mulţumire, încît tatăl îşi făcu trei cruci, înjură apoi, şi o acoperi cu plapoma să nu-i fie frig în somn. Năvăli în odaia unde popa începuse să cînte pe glasul al cincilea, care se ştie, este cel mai frumos glas.

Frica lui Nanu Mîţu se micşora cînd el bea ţuică. La lumina zilei ea nu se prea vedea dar stătea înlăuntrul ei şi-i poruncea o mulţime din treburile ce le avea de făcut; aceste porunci îl înspăimîntau, el aştepta mereu noaptea, cu toate că frica abia la întuneric îşi făcea de cap.

*

După asfinţit, pămîntul rămase fierbinte, iar în heleşteul din grădina cu meri, peştii încercau fără folos, cu lene, să sară din apă. Munţii cenuşii de aproape şi munţii albi şi dincolo de ei, înainte de căderea nopţii, înviau, luminaţi de soarele nevăzut din spatele lor.

Bătrîna venise să-l vadă pe Nel. Ea era bunica băiatului. Bătrîna slujise la mama lui Nanu Mîţu, pe vremuri. Fata bătrînei, mama lui Nel, Antonia, murise într-o dimineaţă de iarnă. Tatăl lui Nel era la război, fireşte. „Adă băiatul să stea vara asta la mine, spusese Nanu Mîţu, să fie de sufletul tatii pomana; zi-i bodaprosti". „Bodaprosti", scîncise bătrîna.

Nel mergea cu gîştele, cîteodată cu caii, noaptea, în Ostrov, împreună cu cei doi argaţi de la cai. Cînd se ducea tainul la stînă, odată pe lună, Nel urca şi el muntele şi atunci îi plăcea să se ridice în genunchi, între samare, pe spinarea catîrului.

Bătrîna spuse:

— Nanu Mîţu parcă nu mai e Nanu Mîţu, nu-i mai seamănă, nu ştiu cum.

— Mă bate, bună-hăi, şi mă strînge de ceafă.

Foarte bătrînă, bunica tresări.

— Te bate tare?

— Nu mă bate tare, mă strînge de ceafă.

— Dar porumb mai are?

Băiatului îi apărură lacrimi în ochi dar parcă n-ar fi fost ale lui: curgeau pe alt obraz.

Mîna bătrînei i se aşeză în creştet. Era ca o mînă de lemn, băiatul simţi asta. Mîna lunecă, mai bine zis căzu, spre ceafă. Această mîngîiere bătrînească nu ţinu mult. Bătrîna zise:

— Fără cartofi şi fără porumb nu-i bine, nu se poate.

Acum stăteau în faţă doi oameni, şi ei vorbeau despre iernile care vin repede şi despre hrana cea de toate zilele şi despre cîte sînt pe lume lăsate omului. Bătrîna venise din bătrîneţile ei, făcute din zile vechi, cu marginile şterse, intrate unele într-altele ca nişte rotocoale de abur, ca umbrele, ca nişte cercuri nestatornice de ceaţă.

— Da, zise băiatul, fără porumb şi fără cartofi nu-i bine.

Nanu Mîţu ieşi din Casa de Sus. Porţile se deschiseră şi intrară vacile şi boii; călcătura lor largă bătea lespezile cu sunete seci, burţile grele se legănau. Două femei turnau apă în jgheabul fîntînei. Un vînt de seară murea şi învia de bucurie.

Nanu Mîţu întrebă:

— Pe la voi, prin Tînga, au mai trecut azi soldaţi?

— Trec, spre soare-apune, zise bătrîna.

— Da, într-acolo, zise Nanu Mîţu.

— Neculai nu vine noaptea asta, spuse Nel, urcă la Nereju, vine dimineaţă.

— Neculai nu vine, dar vin soldaţii şi umplu ograda, spuse Nanu Mîţu. Arătă spre băiat: Dacă-i cuminte, îl ţin pînă la iarnă, poate să stea. Zi bodaprosti...

Băiatul se feri, şoptind:

— Nu ştiu, Neculai nu-mi spune.

Bătrîna zise:

— Bodaprosti.

Dorica deschise fereastra şi strigă:

— Mătuşă Anică, mătuşă Anică, bine c-ai venit. Am avut un vis: se făcea că în noaptea asta vin zece soldaţi şi un ofiţer cu sabie. Ea izbucni în rîs: au să facă un foc mare în ogradă.

Nanu Mîţu spuse:

— Şi ce mai vorbesc soldaţii ăştia, babă Anică?

— Ce să vorbească? se uită, dorm o noapte, pleacă. Nu spun nimic; unii mai cîntă.

Nanu Mîţu îşi băgă mîinile în chimir, închise ochii şi, cu ei închişi, se uită în cer. Băiatul prinse între degete un ciucur negru de la şalul bătrînei. Ea nu-l privea pe băiat. Acesta zise:

— Cînd mai vii, bună, să-mi aduci roşcove.

Şi nu plîngea, se juca mereu cu ciucurii şalului.

— Du-te la Paraschiva să-ţi dea cartofi, spuse Nanu Mîţu; porumb nu mai este.

În cîlerul lung, cele trei femei, adunate în jurul bătrînei, vorbeau:

— Parc-au dat frigurile-n el, lingoarea, toată ziua umblă capiu.

— Ca cum s-ar teme de dracu, aşa umblă.

— Avem noi ochi de văzut: pe băiat îl bate din cauza nebunei.

— Asta a fost o vară cît şapte veri, zău, na. Curtea asta stă pe dos acum...

Bătrîna zise:

— Eu aud, pe unde umblu ascult: la canton spuneau oamenii că nu mai este război şi că se face altă lege. Eu dau în bobi şi în oglindă.

— Ce spun bobii şi oglinda, întrebară celei trei femei.

— Nu spun nimic. Bobii se încurcă, oglinda se abureşte; nu ştiu nimic.

În traista bătrînei, cele trei femei puseră cartofi şi fasole şi porumb, deşi stăpînul nu poruncise decît cartofi.

*

Neculai plecase în armată. Ieslea unde dormise el era goală. Nel dormea singur în podul grajdului. În odihna lor de o noapte, soldaţii făceau focul în ogradă.

Nopţile se făcură mai lungi. Spre dimineaţă, ele amorţeau, cădea o ceaţă udă din munţi şi se culegeau prunele iar oile se găteau de iernat.

Petre veni într-o astfel de dimineaţă. Petre venea de peste apă şi călărea un cal slab, fără şea, fără zăbală, legat doar cu o funie de grumaz şi funia era friul. Nel stătea în gura podului. Era şi nu era ceaţă.

Petre descălecă în drum, dinaintea porţii. Dezlegă funia, lovi cu ea calul, strigă:

— Du-te, haida...

Calul nu se mişcă. El îl lovi iarăşi, îi băgă degetele în ochi şi abia acum animalul se smuci şi o luă la fugă. Omul fluieră după el. Se auzi îndelung, în dimineaţa liniştită, galopul calului singur, trei cîte trei lovituri de copită, mereu mai depărtate lovituri şi mai scurte. Omul intră în ogradă. Nel întrebă:

— De ce-ai alungat calul?

— Nu era al meu.

— Păi al cui era?

— Era un cal...

Nel sări pe movila de gunoi. Din iarba rară, care creştea între lespezi, străinul culese, pe negîndite, o şopîrlă. Coada ei bătea degetele omului şi, în afară de burta moale, albicioasă, totul la ea era verde, solzos.

Omul rîse:

— Hei, cucoană.

Nel sări jos.

— Hei, cucoană, n-auzi? zise băiatul.

Şopîrla se zbătea într-una. Omul rîdea. Băiatul rîdea. El zise:

— Eu am prins o dată un guşter.

— Hei, cucoană, zise omul, ia du-te tu la guşterul casei.

Dădu drumul şopîrlei. Animalul căzu pe o lespede albă. Stătu o clipă nemişcat, nu ştia încotro s-o apuce, nu-i venea să creadă în bunătatea omului şi, continuînd să n-o creadă, ţîşni printre lespezile de piatră, pieri, uite-o-nu-i şi ajunse în fundul pămîntului şi ieşi, tot atunci, nu departe, lîngă scara de piatră de la Casa de Sus.

— Cum te cheamă, îl întrebă băiatul pe Petre, iar el răspunse:

— Petre.

— Eu sînt Nel.

Petre se duse spre odăile slugilor. Deschise, pe rînd, cele trei uşi, se uită înăuntru, pe ultima intră şi ieşi de acolo cu o bucată de bostan turcesc, atunci scos din cuptor. Miezul din care muşca era foarte galben. Paraschiva, Ana şi Stia, slujnicele, apărură pe neaşteptate. Ele se uitau la acest bărbat şi, mai ales, la felul cum muşca el miezul bostanului.

Nel stătea în mijlocul ogrăzii. Privind la tot ce face Petre îl năvăli, din foarte adîncul lui: gînduri neştiute, spaime, cuvinte noi pe care nu le mai auzise, mici vietăţi care-l cutreerau în toate părţile, căutînd loc să iasă. Şi o parte ieşiră, o dată cu vorbele, negîndite, dar spuse tare:

— Petre nu ţi-e frică? Ţie nu ţi-e frică Petre?

— Hă, de ce să-mi fie frică? se miră Petre, şi zvîrlea printre dinţi sîmburi albi.

Paraschiva întrebă:

— Nu ţi-e frică? Umbli aşa, deschizi, închizi, mănînci, cine eşti?

Ana îl privea dintr-o parte şi zise:

— I-e foame.

Iar Stia spuse:

— Cînd stai şi te uiţi la el, ai zice că nu-i este frică de nimic.

Ea îşi legăna umerii şi zîmbea. Petre îşi şterse gura cu podul palmei şi spuse:

— Eu, muierilor, am mai văzut cîte ceva.

Ele se băgară unele într-altele şi, în locul lor, rămase o singură muiere cu trei capete. Cocoşul cîntă de cinci ori. O ceaţă veche de la miezul nopţii, se mistui. Nel zise:

— Neculai nu mai vine, este loc în iesle pentru dormit. În iesle-i cald.

Din Casa de Sus ieşi Nanu Mîţu. Paraschiva, Ana şi Stia se făcură nevăzute. Cei care culegeau mere, cîntau în grădina cu meri. Nanu Mîţu îl privea pe Petre. Petre se uită spre grajduri, spre case, spre grădini, apoi ridică ochii în cerul nici jos nici înalt, nici blînd, nici aspru: cer de toamnă fără nor, dar plin de aşteaptă-ploaie.

— Bună treabă, zise el.

— Ascultă, spuse Nanu Mîţu, nu mai am nici un loc la mere. La bătutul prunilor dacă vrei, în altă parte n-am.

Petre zise:

— Bună de tot treaba.

Nanu Mîţu îşi descheie nasturele de sus al cămăşii, apoi nasturele de la haina lui, neagră. Obrazul drept îi zvîcnea uşor. Se deschise o fereastră. Dorica se aplecă peste pervaz şi atunci Nanu Mîţu strigă, cît putea el de tare, urlă, ca niciodată:

— Căţea, iepuroaică stricată, închide geamul.

Petre îl atinse cu mîna şi el tăcu. Dorica zise:

— Dimineaţa e cel mai bine, o să avem nişte dimineţi bune.

Petre rîse la ea.

— Dimineaţa, dimineaţa, cînta fata.

În gîndul lui copilăresc, Nel îşi spuse: „ia să văd, pot alerga într-o suflare pînă la poartă şi înapoi?" Se temu că tălpile n-au să se desprindă din loc. Şi deodată fugi şi se întoarse. Se agăţă de Petre:

— Ia uite Petre, am fugit şi m-am întors, ce zici Petre? Şi clipea din ochi, iar Petre îi apucă o ureche între degete şi o ciupi în aşa fel, încît băiatul se prăpădi de rîs.

Nanu Mîţu îşi închelie nasturele hainei. De la ţipătul de adineaori îi rămăseseră ochii roşii. El spuse:

— Nu mai rîde de pomană; mai bine vezi unde-s muierile astea trei.

Dorica nu mai era în fereastră. Paraschiva veni cu o cană de apă şi i-o întinse lui Nanu Mîţu.

— Ce vrei, se răsti el şi făcu un pas înapoi — ce-ai adus? Cine ţi-a cerut? Ca niciodată, Paraschiva căpătă glas:

— Cum cine mi-a cerut, nu mi-ai făcut semn, şi n-ai strigat să-ţi aduc apă? Iaca am adus. Ce, aveam să vin singură dacă nu eram chemată?

Nanu Mîţu îşi trecu palma peste obraz. Urmele degetelor rămaseră, albe, de o parte şi alta a nasului. Luă cana, scăpă ochii în apa limpede şi o vărsă departe de el. Apa se desfăcu în lumină, căzu şi muri, neagră, pe lespezi. Întinse cana Paraschivei. Femeia plecă şi, trecînd pe lîngă Petre, începu să plutească.

Nanu Mîţu se dădu de trei ori peste cap şi se făcu un om bun. Se apropie de Petre; pentru a ajunge aproape de urechea lui, întinse gîtul:

— Te fac pîndar la grădini. Ai şi heleşteu.

Nel spuse:

— În ieslea lui Neculai e cald şi bine, acum nu doarme nimeni acolo.

Petre îşi lovi palmele între ele.

— Ei, asta-i, spuse el. Eu am treabă, mă duc după ai mei, n-am timp de stat.

*

După ce Petre ieşi, Nanu Mîţu se repezi la porţi. Erau două porţi grele, erau înalte, ferecate cu drugi de lemn şi drugi de fier şi deasupra lor se ascuţea streaşina, iar pe creastă, sus, stătea o cioară. Nanu Mîţu izbi porţile, trase zăvoarele, băgă drugii în belciuge. Cioara zbură departe. Nanu Mîţu se răsuci, îşi lăsă spatele în lemnul greu, îl sprijini; ţinea mîinile desfăcute, departe de el, iar palmele, deschise, propteau, şi ele, poarta.

Dorica plîngea şi suspina în fereastră şi deodată aruncă şiragul de mărgele. Şiragul se rupse, curse pe lespezi şi se repeziră găinile proaste, dar fugiră bătînd din aripi, cu guşile pline de sticlă.

Între ele, cele trei femei vorbeau:

— Parcă a fost un vînt, nu ştiu cum.

— Şi era aşa: cînd rîdea, cînd nu rîdea.

— Spunea că se duce după soldaţi, la asfinţit, îi ajunge din urmă, aşa spunea.

Stia zise:

— A văzut el cîte ceva pe unde-a umblat.

Nanu Mîţu se desprinse încet de poartă. Dar nu apucă să ajungă în mijlocul ogrăzii şi se întoarse şi deschise iîndcă, în drumul lor spre apus, soldaţii se opriră şi el trebui să deschidă, n-avu încotro.

Soldaţii întrebară de ce se teme el şi închide poarta ziua-n amiaza mare, şi se uitau în jurul lor, la acareturi. Fetei îi trecu plînsul, coborî şi se apucă să culeagă mărgelele, rămase după năvala găinilor.

Porţile stăteau deschise. Soldaţii se spălau la fîntînă, se stropeau cu apă, mîncau din gamele zeamă de carne şi lingurile sunau, ori de cîte ori loveau marginile acestor farfurii ale lor.

Nel nu făcea nimic. Deodată îl împunse, din senin, o părere de rău şi nu ştia de ce, şi crezu că-i pare rău fiindcă n-o să mai poată alerga, într-o singură suflare, pînă la poartă şi înapoi. Nanu Mîţu se ducea spre cazanele de ţuică.

Nel închise ochii şi fugi, fugi pînă la poartă, se întoarse, mai avea destul suflet în el, desfăcu picioarele şi astfel, prin golul dintre ele, aplecîndu-se mult, privi înapoi. Văzu porţile deschise, răsturnate, şi animalele întoarse, şi casele răsturnate, şi îi plăcu jocul acesta.

RĂMÎN PĂRINȚII REPETENȚI?

— Reportaj-anchetă printre elevii claselor a IX-XI —

de MIHAI STOIAN

Punînd unui număr de 100 „premajori" (de ce n-am folosi un termen inventat, dacă se folosește un termen științific ca „preadolescent"?) o serie de întrebări, am căpătat următoarele răspunsuri:

CE ȚI SE PARE ESENȚIAL ÎN VIAȚĂ?

1) *să fii foarte bine calificat (20 la sută)*
2) *să fii frumos (2 la sută)*
3) *să fii bine salarizat (2 la sută)*
4) *să muncești în folosul semenilor tăi (19 la sută)*
5) *să fii curajos (—)*
6) *să cucerești celebritatea (7 la sută)*
7) *să ocupi funcții înalte (1 la sută)*
8) *să ai succes în sport (7 la sută)*
9) *să ai prieteni (42 la sută).*

CE TIP DE MUNCĂ PREFERI?

1) *interesantă (38 la sută)*
2) *folositoare societății (20 la sută)*
3) *ușoară (1 la sută)*
4) *în care comanzi tu altora (25 la sută)*
5) *bine plătită (4 la sută)*
6) *dîndu-ți posibilitatea să te afirmi rapid (12 la sută).*

CE IDEALURI AI?

1) *să obții în viață de toate (6 la sută)*
2) *să fii mulțumit în prietenie, în dragoste (32 la sută)*
3) *să ai o calificare profesională maximă (21 la sută)*
4) *să duci o existență liniștită, fie și într-un loc de muncă obscur (3 la sută)*
5) *să ai o activitate interesantă, fie și cu prețul riscului (38 la sută)*

Primă concluzie: adolescenții aleg prietenia, dragostea, existența interesantă, fie și riscantă, viitoarea lor muncă în folosul semenilor. Pînă aici e foarte bine.

„OMUL MODERN E MAI NERVOS"

Acesta e titlul unui articol. Citîm fragmentar: *„Cîte nu s-au scris despre... generații! Bătrîni și tineri, părinți și copii... Dar cu deosebire în epoca noastră... generația veche... mai ponderată, devine într-un singur caz nervoasă: atunci cînd este vorba de generația tînără, adică de aceea născută ori imediat înainte de război, ori în timpul, ori, în sfîrșit, imediat după el. Cică această generație tînără ar fi prea plină de nervi, — zorită, prea nerăbdătoare, prea repezită... Ritmul vieții e altul. De aceea și temperamentele celor virstnici sînt altele".*

Data publicării articolului din care am citat: 2 ianuarie 1937. Ziarul: „Dimineața". Cititorul care are acum aproximativ 50 de ani, trebuie să recunoască sincer că, o clipă măcar, a crezut că cităm dintr-un articol recent, în care este vorba despre actuala generație tînără, cea despre care maturii obișnuiesc și astăzi să spună c-ar fi „prea plină de nervi, prea zorită, prea nerăbdătoare, prea repezită". Dar maturul de 50 de ani nu trebuie să uite că rîndurile de mai sus i-au fost adresate lui, cînd avea și el vîrsta adolescenților noștri.

MARLYN MONROE CONTRA VAN EYCK

În dimineața zilei de 10 decembrie a.c., la matineul de ora 11,30, de la cinematograful „București", aproape 0 la sută din locuri (circa 300) erau ocupate de adolescenți, elevi de școală. Filmul i „7 ani de căsnicie" cu Marlyn Monroe. După film, ne-am deplasat cu cîteva sute de metri mai departe, pînă la Muzeul de Artă al R.P.R.: în săli, doi elevi. E adevărat că nu ne așteptam să găsim aici 300 de elevi, iar la Marlyn Monroe doar doi. Nici ipocriți nu vrem să fim și să declarăm că nouă nu ne-ar place Marlyn Monroe (deși filmul nu ne-a plăcut). Punem totuși o întrebare: cîte materiale despre pinzele rare, aflate la Muzeul de Artă al R.P.R. au apărut în presa noastră, în comparație cu bogăția de material publicat la sinuciderea actriței Marlyn Monroe? Întrebarea include de fapt și punctul nostru de vedere.

ATENȚIE! ADOLESCENȚI

Ne-am permis să improvizăm un dialog cu dr. Radu Dumitriu, autorul volumului „De vorbă cu părinții", apărut în anul 1964, în Editura Medicală (este, după părerea noastră, unul din puținele volume destinate părinților și, implicit, adolescenților, scris cu spirit de răspundere, cu sinceritate și exactitate).

— Ați vrea să ne vorbiți despre instincte?

— Instinctele există și la om. Aci însă manifestarea lor este subordonată unui element nou și anume conștiinței. Conștiința nu poate face să dispară instinctele. Ea le poate influența însă modul de exteriorizare, iar gradul în care intervine această influență este în raport cu concepțiile morale ale individului, concepții care se formează, la rîndul lor, sub influența concepțiilor societății, în care individul se dezvoltă și trăiește. Procesul educativ are un rol hotărîtor tocmai în formarea acestor concepții morale.

— Și totuși, există tineri care nu au o atitudine cu adevărat — aș zice cum zic și adolescenții atît de des — modernă — față de fete.

— La prima impresie pare inexplicabil faptul că unii băieți tineri, la vîrsta adolescenței, născuți și crescuți în regimul democrat-popular, în climatul creat de instituțiile de tip nou ale țării, de învățămîntul și cultura care au suferit prefaceri profunde, mai au o atitudine nu tocmai lăudabilă față de tinerele fete. Din moment ce întregul sistem educativ pentru tineret este supravegheat cu atenție în sensul formării unei concepții morale sănătoase, din moment ce întreaga literatură destinată tineretului, revistele și ziarele, radioul și televiziunea, teatrul și cinematograful, manifestările cultural-artistice de orice fel au fost eliberate de influențe imorale, înseamnă că rădăcinile rămășițelor moralei burgheze în concepțiile unor tineri, trebuie căutate cu toată atenția în alte direcții, în afara sistemului general educativ. Nu este o mîndrie pentru nici un părinte să afle că fiul său își desconsideră colegele sau prietenele, are o atitudine necorespunzătoare față de ele. Un lucru care nu este tocmai simplu, dar care trebuie făcut, este să se vadă dacă nu cumva băiatul este influențat într-un mod necorespunzător de... prieteni. În acest caz, trebuie să se caute cele mai bune soluții ca prietenilile cu alți băieți să se bazeze pe concepții sănătoase. Ceea ce este însă mult mai greu de făcut, dar nu trebuie amînat, este să se analizeze cu toată sinceritatea dacă nu cumva rădăcinile unor concepții morale greșite asupra relațiilor între sexe se găsesc chiar în familie. Unii părinți (în special tații) greșesc atunci cînd mizează prea mult pe faptul că copilul nu înțelege anumite lucruri. Din păcate lucrurile se petrec tocmai invers. Copilul vede și înțelege mult mai multe lucruri decît își închipuie sau ar dori unii părinți, ba chiar unele aspecte îi rămîn adînc întipărite în minte pentru toată viața. Iată deci care ar fi una din primele și cele mai importante sarcini în educația morală a copilului: exemplul personal. Dacă am merge mai departe (și de ce n-am face-o din moment ce am ajuns pînă aici?) am putea spune că exemplul personal ne scutește de prea multă „teorie". Dimpotrivă, teoria în legătură cu combaterea moralei burgheze riscă să nu dea roadele așteptate — spre dezamăgirea părintelui — atunci cînd în familie există relații susceptibile de a primi reproșuri.

— Metodele educative, după cum susțineți și dvs., s-au schimbat?

— Da. Copilul a căpătat dreptul la demnitate umană și la personalitate. Violența și absolutismul nu-și mai găsesc locul. În anii care au trecut s-au petrecut mari schimbări. Pe de o parte este vorba de prefacerile sociale. Pe de altă parte, este însă vorba și de progresul vertiginos al științei și tehnicii. Astăzi, trăim în epoca zborurilor cosmice și a energiei atomice. În copilăria noastră, romanele lui Jules Verne ni se păreau visuri îndrăznețe. Aceste visuri au fost astăzi depășite. Este firesc deci ca tineretul să aibă o mentalitate nouă. El sesizează cu ușurință ceea ce este învechit în mentalitatea unora dintre noi și aceasta îl face să se îndepărteze. Adolescenții trebuie înțeleși. Ei sînt în perioada pubertății și această perioadă este caracterizată printr-o instabilitate psihică. În noianul de visuri și aspirații, ei își caută un drum propriu. Pe de o parte ar dori să sară peste această perioadă, să devină direct adulți sau cel puțin să pară mai vîrstnici. Pentru aceasta ei încercă să imite pe adulți. În general copiii mai întîi imită purtarea adulților și abia mai tîrziu rețin sfaturile lor. În dorința de a părea adulți, ei imită însă, deseori fără discernămînt, atît părțile pozitive ale comportării adulților, cît și defectele lor. Exemplul cel mai apropiat sînt proprii părinți și în al doilea rînd ceilalți adulți din jur. Pe de altă parte adolescenții doresc să fie cît mai independenți. Li se pare că orice intervenție a părinților înseamnă o știrbire a libertății. Ei nu înțeleg noțiunile de necesitate și libertate, nu înțeleg că libertatea este înțelegerea necesității. Această dorință de libertate stă probabil și la baza încăpățînării celor mai mulți dintre ei. Înainte de pubertate ei recunosc superioritatea adulților și ascultă sfaturile lor. În perioada pubertății, din contră, tind să respingă a priori orice sugestie a adulților, căci acceptarea lor li s-ar părea o știrbire a propriei lor capacități de orientare. Mai tîrziu, după trecerea pubertății, sfaturile adulților încep să fie comparate cu părerile proprii asupra problemelor respective și încep să fie acceptate atunci cînd sînt considerate bune. Această acceptare a sfaturilor adulților ar putea fi considerată chiar ca unul din semnele maturizării. De aici mai trebuie trasă însă încă o concluzie și anume că tutelarea excesivă a copiilor este dăunătoare.

JE SEME À TOUT VENT [1]

Repet vizita la „Camera minorului", de pe lîngă Miliția Capitalei. Am în față un adolescent voinic, cu o privire opacă, prudent. Dialogul se leagă greu.

— Cum ai ajuns aici?
— Am furat
— Ce-ai furat?
— Găini.
— Găinărie deci.

Rîde. Privirea i-a devenit mai ascuțită, pătrunzătoare.

— Vrei să-mi spui cine ești, unde-ai crescut, unde-ai învățat, cum ai ajuns să furi la 14 ani?

— Așa — zîmbește fără chef — un fel de biografie a mea.

— Da, un fel de biografie a ta. E pentru ziar. Îl cheamă Nicu Stoica. Născut la 22 ianuarie 1950. Tatăl: zidar. Mama: (dacă înțelegem bine) servește la cantina Institutului Politehnic. Părinții s-au căsătorit cu douăzeci și ceva de ani în urmă, și mai au, în afara lui Nicu, încă cinci copii. MARIN (20 ani, 7 clase elementare, căsătorit de un an, acum în armată, pînă la armată punea ghipsuri la Spitalul de copii Gr. Alexandrescu); GETA (17 ani, muncitoare de 3 luni la Fabrica de ciocolată); GHEORGHE (14 ani elev clasa a V-a — atenție! 14 ani, clasa a V-a); MARIAN (12 ani, elev în clasa a IV-a — atenție!); ION (9 ani, clasa I-a — atenție!). Cinci băieți și o fată. Ar fi putut duce familia Stoica o existență demnă? După cît cîștiga, după apartamentul cu trei camere primit în Șoseaua Ștefan cel Mare, da.

— Atunci?

— Tata, de cînd mă știu, bea. A fost și la dezalcoolizare, a stat o lună și ceva degeaba.

— Ai luat și tu durul ăsta al lui?

— Nu beau, n-am obicei.

De-a lungul a peste douăzeci de ani de căsnicie, Nicolae Stoica — tatăl — și-a abondanat familia de trei ori: 1) timp de doi ani; 2) trei ani; 3) doi ani. Părinții găsiseră de altfel și sistemul ca prezența copiilor să nu le stinghereacă prea mult mișcările: Marian e dat, de zece ani, deci de la vîrsta de 2 ani, la mamaia, la țară; Nicu — cel care-și povestește acum, cu indiferență necamuflată biografia — a stat doi ani într-o casă de copii de pe lîngă Roșiorii de Vede

— Mama m-a băgat acolo. În altă parte n-a fost loc. Ne-au risipit părinții ca pe fulgii de păpădie. Și învățam bine, puteți să vă și interesați. Notele mele sînt aici, la dosar. Aveam „10" la purtare, întrebați-l și pe tov. profesor Bontea care mi-a fost diriginte. Clasa a V-a am terminat-o cu media 8,33 la matematică, cu media 8 la istorie.

Acum părinții lui sînt divorțați legal.

— Pe mine tribunalul m-a lăsat la mama, împreună cu Geta. După cum v-am mai spus, Marin e la mamaia, Gheorghe și Ion au fost dați în grija tatii, dar tata i-a plasat repede, pe unul la tataia, prin cartierul Tei, pe altul la un unchi. De vreo cîteva luni și noi — adică eu și Geta — am rămas singuri, fiindcă mama are de gînd să se recăsătorească și s-a și mutat la viitorul ei bărbat în Pajurei, unde îi îngrijește fetița, de 9 ani.

— Cu alte cuvinte, tu și sora ta ați locuit, o vreme, de capul vostru, singuri în casă.

— Sora mea e mare, are 17 ani, e muncitoare serioasă.

— Dar tu? Cum ai renunțat la școală, cum ai ajuns să furi?

— Din 1962 n-am mai mers la școală. Am rămas acolo pînă mi-am încheiat mediile, am avut eu grija asta, și cînd a venit momentul să intrăm în practică (ne puneau la grădină, vreo două-trei săptămîni), am șters-o la București. Mamei i-am zis că sînt în vacanță. M-a crezut.

— Se interesa de cum înveți, ce faci?

— Nu prea. Poate c-avea și ea necazurile ei. Cam pe-atunci divorța de tata. Eu am plecat la țară, la mamaia, și cînd m-am întors, către toamnă, gata, mama știa totul, școala îi trimisese o adresă, că nu mă mai primește, fiindcă-am fugit.

— Dacă-i adevărat ce spui, și s-ar putea să fie, bună metodă (în paranteză adaug, nu față de interlocutori; *pedagogică*). Ai rămas deci de capul tău.

— Da. M-am împrietenit cu 3 băieți de anii mei: cu Ghiță, ăsta n-avea tată, cu Mătușoiu, ăsta era cel mai simpatic, și cu Trifu, singurul dintre noi care avea la bază șapte clase terminate. Locuiam pe lîngă cinematograful Volga, pe Dorobanți. Căpătam fiecare bani de la părinți și mergeam împreună la cinema, la meci, fumam (de la 13 ani fumez, m-au învățat băieții, într-o seară).

— La dans, sîmbătă seară, mergeați?
— Nu, eram mici.
— Mai bine spune că n-aveați haine.
— Da. N-aveam haine prea bune.
— Dar prietenii cu fete?
— În chestii cu fete nu pot să vă spun nimic.
— Despre furt spui?
— Spun.
— A cui a fost ideea.
— A cui să fie? A lui Mătușoiu. A zis să facem rost de bani pentru film și celelalte.
— Cîți bani de buzunar aveai pe săptămînă?
— 10—15 lei.
— Fix? Ca un salariu?
— Nu, cînd zicea mama că are bani. Așa c-am furat fiecare cîte-o găină, trei găini, dintr-o curte unde Mătușoiu știa că oamenii sînt plecați la serviciu.
— Erați patru. De ce spui c-ați furat trei găini?
— Păi unul a stat la pîndă. După aia ne-am dus în Obor, am văzut cu cît se vinde o găină, și le-am vîndut. Am mai furat altădată două găini, rufe de pe frînghie.
— Cîte luni a ținut prietenia asta a ta?
— Două luni, pînă am fost prinși. Mama lui Mătușoiu ne-a spus la Miliție. A aflat ea nu știu cum. Mătușoiu e acum în colonia de reeducare.
— O să vă întîlniți. Atîta-ți trebuie, să reînnozi prietenia cu el.
— Nici vorbă. Nu mai vreau să am prieteni.
— Chiar nici un fel de prieten?
— Nici un fel.
— Adică ce, tu nu ești vinovat, numai ei?
— Sîntem toți vinovați, cam egali, toți am furat.
— Ții la părinți? Da sau nu prea?

[1]) Semăn în patru vînturi.

Întrebarea îl surprinde. Răspunde totuși, cu o neașteptată sinceritate și emoție:

— Nici n-am nevoie de ei.
— Nevoie de ceva tot ai. Prieteni nu, părinți nu, atunci?
— În colonie, unde am să fiu trimis, o să învăț, termin șapte clase, învăț și meserie. Mi-ajunge.

Lui Nicu Stoica îi doresc din inimă succes. Iar mamei sale, domiciliată acum în cartierul Pajurei, la viitorul ei soț, multă, foarte multă fericire în noua familie pe care o întemeiază.

RENDEZ-VOUS CU VÎRSTA

Interlocutoarea noastră locotenent major Elena Lupu, inspector prim la „Camera minorului".

— Lucrați în domeniul acesta de mult?
— De 16 ani. Pe-atunci, altele erau condițiile pe care le aveau minorii delicvenți. Ei stăteau împreună cu maturii, erau ținuți chiar la arest, mîncau la fel cu infractorii de rînd. Pornind însă de la premiza că lumea copilăriei, a adolescenței, își are legile ei aparte, nu numai juridice, dar și spirituale, astăzi delicvenții minori au un regim special care încearcă să le asigure pe mai departe o dezvoltare bună, și efortul acesta începe la noi cu încadrarea în munca respectivă a unor pedagogi de profesie și a unor oameni cu înclinații speciale, familiști, și se termină cu mîncarea adecvată ce li se dă (în amănunt: desert zilnic), cu clasa și televizorul pe care le vedeți aici.
— Care credeți dvs., foarte pe scurt, că ar fi motivele esențiale ale călcării de către minori a unor norme de conduită morală socialistă?
— Cîtiva factori principali: 1) familiile dezorganizate; 2) părerile deosebite în privința educației între membrii aceleiași familii, ori între factorii diverși care răspund de educația copilului, deci nesiguranță în educație, ceea ce minorul, seismograf perfect, simte imediat; 3) familiile serioase, bine organizate, oameni corecți, cinstiți, dar absorbiți de alte ocupații (profesionale etc) și care nesocotesc rolul și importanța timpului liber al elevului, urmărind — eventual — doar latura școlară a existenței copilului lor.
— Exemple?
— Exemplele, cînd le dai, suferă o reducție inevitabilă, care le fac să pară schematice. Iată totuși un caz: Viorel Dumitrescu, de aproape 18 ani, mama — funcționară, tatăl — administrator de spital. Sînt doi copii, el e mai mare, a fost bolnăvicios, i s-au făcut toate gusturile, iar astăzi el își insultă mama, e în general brutal cu oamenii, chiar cu prietenii, tatăl l-a reclamat la noi și sînt convinsă că nu i-a fost ușor s-o facă, în sfîrșit, am stat de vorbă și cu mama, ea a luat apărarea minorului. Tot atunci am înțeles că o parte din vină e și a tatălui care, drept metodă de îndreptare, fiindcă acum băiatul nu merge la școală, nu învață, nu muncește, nu-i mai dă de mîncare cînd se întoarce acasă, îl gonește, iar băiatul își înjură atunci și tatăl. Alt caz: C. H. este o elevă bună, dar acasă se poartă îngrozitor, sparge veselă, geamuri, se ceartă și țipă, îi teroizează pe toți, își insultă tatăl, mama: pentru că într-una din zile mama nu i-a spălat bine gulerul uniformei, fata a apucat-o de umăr și a obligat-o, amenințînd-o, să i-l mai spele odată, sub supraveghere. Am stat de vorbă cu fata și mi-am dat seama că în comportarea ei este ceva anormal Am trimis-o imediat la un medic psihiatru care a confirmat presupunerea mea. Vă pot pune la dispoziție telefonul tatălui ei, ca să aflați ce se întîmplă în clipa aceasta cu fiica lui, la care mi-am dat seama că ține totuși foarte mult și că a trebuit să-și înfrîngă destule ezitări, pînă să vină la noi, să-și reclame propria fată. (Am telefonat mai tîrziu și mi-a răspuns mama fetei care a fost amabilă dar extrem de intrigată de telefonul primit; tatăl, mai expansiv, aflînd că-i vorba despre un ziarist a ținut să precizeze întîi că fiica sa este un element excepțional care a cîștigat premiul I pe Capitală la limba română, apoi ne-a dat și lămuririle de ordin medical: fata e în tratament, se simte mult mai bine, psihiatrul l-a asigurat că-n foarte scurt timp ea își va relua școala, și va renunța, mai mult ca sigur, la apucăturile ei; provocate de un ușor dezechilibru psihic). Ce vreau să spun cu cazul acesta: că nu trebuie să pornim numaidecît de la ipoteza că adolescentul care face rău e pus neapărat pe rele, că trebuie sancționat, blamat public, etc.
— Cu alte cuvinte, sînteți de părere că nu e bine să ne erijăm mereu în procurori improvizați, prin tramvaie, prin magazine, prin cinematografe, asta numai pentru că sîntem mai vîrstnici.
— Într-adevăr, mi se întîmplă să asist la scene penibile. Iată, în tramvaiul 13. Minorul cred că avea 17 ani, era cu o fată, altădată putea să fie într-un grup de prieteni. Băiat serios după aspect, dar agitat, în veșnică mișcare, parcă nu-și mai găsea locul. L-a călcat din greșeală, pe picior, pe un bătrîn. „Prost crescutule! — l-am și auzit pe bătrîn. Ai orbul găinilor?" „Iertați-mă". „Ce să te iert? Să te ierte dumnezeu, că el e cu resortul ăsta. Tu n-ai decît să holbezi altădată ochii". „El — s-a enervat și tînărul — acum ce vreți, să vă cad în genunchi? V-am cerut iertare, mai mult ce pot să fac?" „Ți-am zis eu că ești prost crescut, dar ești chiar puțin măgar" „De ce să mă faceți măgar"? „Pentru că m-ai călcat pe pantofii noi și nu-mi dai tu mie bani să-mi cumpăr alții". „Atunci cumpărați-vă din cei mai ieftini, ori purtați-i cu talpa în sus". Insultele virstnicului au continuat cîteva stații, adolescentul le-a ținut piept cum s-a priceput, cu ironia lui mai mult sau mai puțin inspirată. Cine greșește? Greșesc amîndoi? Poate...
— Vă dau întru totul dreptate. De multe ori, noi, cei mari, obsedați de obligația noastră de a educa *permanent* generațiile tinere, în loc să-i ajutăm pe adolescenți să scape de complexele inerente vîrstei, mai mult le stimulăm (printre complexe enumăr: conștiința lipsei de experiență, timiditatea uneori, dar și complexul de superioritate, legat de ceea ce, în mod real, știu, învață astăzi adolescenții în școlile noastre) Vîrsta matură nu ne dă dreptul să fim nedrepți.

Pornind de la ideea care ne-a venit în dialogul de mai sus, am pus elevilor din clasa a IX—XI următoarea întrebare: AVEȚI UNEORI COMPLEXE DE SUPERIORITATE FAȚĂ DE MATURI? Iată cîteva răspunsuri: „Încerc acest complex de superioritate în discuțiile avute cu oameni mai în vîrstă. Socot că, cu toată experiența lor bogată de viață, maturii ar trebui să asimileze tot ce e nou. Experiența nu poate înlocui noutatea" (Sandu Iftode); „Nu. În majoritatea cazurilor nu se întîmplă ca, în absolut toate laturile existențel noastre atît de complexe, să fim perfecți sau superiori. Nu există grădină fără uscături, iar practica ne arată că în cîmpul cu mărăcini e și cîte o floare." (Gabriela Mocofănescu); „Nu-mi pot permite să discut cu părinții mei, care au cîte 7 clase fiecare, pe un ton de superioritate, pentru că ei au o școală a vieții, ceea ce îi ridică cu mult deasupra mea". (Eugen Mohora); „Poate față de cei care, cu aceleași condiții ca mine, nu au ajuns să înțeleagă ceea ce cunosc eu. Față de părinți nu poate fi vorba, deoarece în cazul în care eu am mai multe cunoștințe într-un anumit domeniu, și ei nu altele care mă depășesc în alte domenii. Deci sînt pentru un schimb nu egal, dar demn. Față de alți oameni maturi: nu cred că pregătirea intelectuală ar avea rolul primordial, ci sentimentele reciproce" (Nicolae Drăgulănescu); „Da, uneori. Mi s-a întîmplat în fața unor maturi, care mi s-au părut mie mai puțin pregătiți decît mine. Bineînțeles, doar la materii de care mă preocup mai mult" (Christian Fezi); „Da, în momentele în care sînt nedreptățit că nu învăț destul, deși sînt printre primii din clasă. Chestia se generalizează, deoarece părinții, și nu numai ei, aparținînd unei mentalități cu totul diferită, nu ne înțeleg decît în mică măsură, nearătîndu-ne însă aceasta, pentru că sînt de multe ori conștienți că au o altă mentalitate" (Cristian Pîrvu).

În mod necesar a urmat întrebarea: VĂ ÎNȚELEG CEI MARI GUSTURILE? Din răspunsuri: „Părinții îmi înțeleg gusturile, deoarece înțeleg tineretul de astăzi — pe adolescenți" (Mariana Dănilă); „Cred că cei mari nu ne înțeleg gusturile, în primul rînd fiindcă nu sînt de vîrsta noastră" (Antonie Petrescu); „În genere da, deoarece sînt în concordanță cu ale lor" (Victor Bradu); „Uneori da, alteori nu. Citeodată ni le înțeleg, dar nu ne dau voie să ni le satisfacem" (Gh. Tănăsescu); „Cei apropiați ni le înțeleg, dar cei străini, mai rar" (Mihail Zaharia); „Dacă sînt în vîrstă, nu. Văd viața altfel. Dacă sînt mai... tineri, ne înțeleg gusturile" (Marioara Ionescu); „Citeodată nu — cînd dorești să cumperi un lucru mai la modă. Citeodată, da" (Anastase Militaru); „Eu nu am nici un gust, și chiar dacă aș avea, mama și tata nu mi le pot satisface, deoarece sîntem șase copii și toți la școală" (Petruța Rădulescu); „Nu avem încă format gustul" (Ioana Căruntu); „De la caz la caz. Bunica, de pildă, nu este totdeauna de acord cu gusturile mele. Explicația: ea a trăit în alte timpuri" (Maria Bulearcă); „Da, cînd sînt corespunzătoare vîrstei noastre" (Daniela Mihalache); „De cele mai multe ori nu prea. N-aș putea să spun motivele, dar cred că nu ne cunosc îndeajuns" (Cecilia Musat); „Cele bune da, cele rele nu. Influența celor „mari" se resimte, așa că gusturile sînt prea diferite și ajungem tot la ce am spus mai sus" (Cristian Rădulescu); „Nu mereu, dat fiind că unii din dinșii au trăit în alte timpuri, care li se păreau lor mai sobre" (Ion Popescu); „Cei mari nu înțeleg gusturile noastre în momentul cînd vrem să fim moderni. Cei mari nu înțeleg de ce dorim noi să vopsim camera în două culori" (Cristian Pîrvu).

— Voi, generația actuală de adolescenți, întrebuințați extrem de des, la cîteva cuvinte o dată, cuvîntul *modern*: ce pieptănătură *modernă*, ce rochie *modernă*, ce muzică *modernă*, ce film *modern*. CE ÎNSEAMNĂ SĂ FII MODERN?

Răspunsul: „Să ai la dispoziție utilaje automate, să-ți placă arta nouă în teatru, în grafică, literatură" (Marin Soceanu); „Să corespunzi cerințelor actuale ale societății — tuturor cerințelor" (Mariana Dănilă); „Înseamnă mai multe lucruri: să fii în pas cu moda, cu ultimele noutăți" (Dan Vlădescu); „Să ai o mentalitate nouă, caracteristică societății în care te afli și să fii în pas cu munca" (Antonie Petrescu); „Să te îmbraci bine, elegant, să te distrezi după voie" (Gh. Tănăsescu); „A fi modern nu e un lucru frumos. Cu cît ești mai simplu și mai modest, cu atîta ești mai bine" (Petruța Rădulescu); „Ești modern cînd vorbești modern și te îmbraci modern" (Despina Dumitrescu); „Înseamnă să privești lumea cu ochii adolescentului secolului XX, anul 1964. Să-ți placă munca „clasică", dar și distracțiile „moderne" (Corina Dogaru); „Îmbrăcat cît mai nou, dar să nu fii obiect de expoziție cînd mergi pe stradă" (Alexandrina Sandu); „Să muncești după metode moderne. Să fii tehnic, să lucrezi în cibernetică" (Alexandru Anghel); „Să cunoști ultimele convenții din societate și să te adaptezi lor" (Cecilia Mușat); „Adică să nu fii prea conservator" (Cristian Rădulescu); „A te adapta repede și bine noilor condiții" (Cireșica Chiraleu); „Adică a atrage privirea altor persoane, în dorința de a place" (Renate Müller); „Să ai o concepție nouă despre viață. Să ai la dispoziție tot ce-ți este necesar" (Marianna Nicolae); „Înseamnă să ai cît mai multe cunoștințe, să nu-ți fie mintea, ideile și sentimentele, încătușate de dogme, superstiții sau false noțiuni de bună creștere. Să fii modern înseamnă să fii un om cu vederi largi și un om cu cît mai multă îndrăzneală în opinii și acțiune" (Gabriela Mocofănescu); „Modern înseamnă să ții pasul cu noul epocii, fără a te lua însă după orice idee abstractionistă. Îmi place să mă îmbrac modern, să dansez, dar fără să accept orice excentrism. Are totul o limită, asta fără a fi o lozincă" (Cristian Pîrvu); „A te purta după modă, care se schimbă de la an la an, în pas cu societatea" (Maria Bulearcă).

— De la întrebarea anterioară, pînă la cea prezentă, e un singur pas... de dans: CE DANSURI ȘTIȚI?

DINTR-O SUTĂ DE ELEVI ȘTIU:

Madison	— *48*
Twist	— *60*
Hully-gully	— *9*
Bosa-nowa	— *6*
Charleston	— *6*
Vals	— *42*
Tango	— *42*
Rock-and-roll	— *18*
Cha-cha	— *15*
Polca	— *3*

Elevii chestionați sînt din clasele IX—XI, mulți fruntași la învățătură. Unul singur nu știe nici un fel de dans. Numai doi știu și dansuri populare.

METAMORFOZE

Poate că nu e indicat (să-și spună părerea specialiștii autorizați) să existe instituții de artă și cultură destinate în exclusivitate tineretului. Ne punem întrebarea cu atîta candoare, deoarece cîteva simptome ne provoacă uimirea și ne supără. De ce nu mai există în București un cinematograf al tineretului? O să ni se răspundă, cine știe, că el nu s-a dovedit rentabil. Credem și noi: era obscur, plasat pe strada 13 Decembrie, aducea filme vizionate și iarăși vizionate, etc. Pe semne că organizatorii, dîndu-și totuși seama, după trecerea a mult prea mult timp, că lucrurile nu merg, au procedat radical: au mutat cinematograful Tineretului în Calea Victoriei, peste drum de Telefoane, unde acesta mai este și astăzi, cel puțin așa credem, însă recent am descoperit că el a... decedat, zace cu ușile blocate și fără nici o firmă, fără nici un anunț, ca și cum înăuntru s-a rupt pe neașteptate filmul, dar nici spectatorii, nici operatorul, n-au băgat de seamă. Altminteri, mai mult ca sigur, oamenii — tineri — ar fi fluierat. Fluierăm noi!

Nu înțelegem de ce este posibil să se găsească pentru *Cinemateca* o sală atît de bună cum este sala Magheru, și nu se găsește o sală pentru un cinematograf al tineretului, cu filme *numai* în avant-premieră (bilete distribuite și direct, prin organizatiile sindicale, celor mai buni muncitori tineri), cu cicluri atractive, cuprinzătoare. De ce cinematograful *Lucea-fărul*, recent clădit și dat în folosință, în plin centrul capitalei, n-ar fi putut primi numele și profilul unui cinematograf destinat tineretului?

Dar teatrul? Exista unul pentru tineret și copii, cu două săli, apoi s-a produs o schimbare, cel de tineret s-a separat de cel de copii. Acum aflăm că în C. Mille nu va mai fi teatru de tineret, ci un fel de teatru de cameră — Teatrul Mic. În schimb, noul teatru „Ion Creangă", pare-se destinat inițial numai copiilor va trebui să cuprindă, deși este la începutul activității sale, o sferă extrem de mare. Aici vor vedea lumina rampei mai multe categorii de spectacole: 1) pentru preșcolari; 2) pentru școlari mici; 3) adolescenți; 4) pentru părinți. Interesîndu-ne la direcția noului teatru (Ion Lucian), am aflat că repertoriul ideal poate cuprinde, într-un an, între 10—14 piese. Împărțind 10 sau 14 la 4 (categoriile cărora se adresează) obținem cifra de aproximativ 3 piese destinate, anual, tinerilor de vîrsta cărora ne ocupăm noi astăzi: adolescența. Puțin! Teatrul de copii și tineret (la care am adăuga: și părinți) se străduiește să obțină lucrări dramatice originale, să-și facă „vadul", iar noi n-avem de gînd să ne arătăm sceptici, dimpotrivă, însă trebuie arătat forurilor în drept, și în primul rînd Direcției Teatrelor, că în spinarea unui singur colectiv se pun mult prea multe răspunderi, dîndu-li-se (sau mai bine zis nedîndu-li-se) în schimb condiții corespunzătoare. Un teatru cum este Nottara, de pildă, are două săli, deși profilul său nu este în mod obligatoriu, atît de divers. Municipalul, de asemeni. În plus, sala fostului cinematograf „V. Alecsandri", în care funcționează teatrul „Ion Creangă", are o scenă modestă, fără degajamente.

Dar bibliotecă pentru tineret? Sînt multe, „generale", însă nu găsești în București — oraș cu o populație școlară de aproximativ o sută de mii de elevi de curs mediu — o bibliotecă anume pentru tineret, așa cum există una pentru copii. Aici, un mare accent s-ar putea pune pe o secție muzicală, cu audiții la casă.

Apropo de muzică, ne-am adresat Filarmonicii de Stat „George Enescu", pentru a afla ce anume se face aici în vederea educării muzicale a elevilor de vîrstă mare. Există, pentru stagiunea 1964—1965, patru cicluri de concerte educative: cel dintîi, organizat în sala mică a Palatului R.P.R., pentru elevii școlilor medii, al doilea — în colaborare cu Comitetul orășenesc U.T.M., tot în sala mică, pentru tineretul din întreprinderi, instituții și școli, al treilea — cerut de școală — în incinta școlii medii „Matei Basarab", al patrulea — tot cerut de școală — în incinta școlii de muzică nr. 2. Pe primul loc se situează ciclul de la „Matei Basarab", cuprinzînd preclasicismul, clasicismul vienez, Beethoven, romantismul în muzică, școlile naționale și muzica de operă. Aici, sala este întotdeauna plină, rezultatele sînt îmbucurătoare pentru toți: părinți, interpreți, profesori. În schimb, ciclul pentru elevii școlilor medii, de la sala mică, nu are suficienți audienți, neocupîndu-se — din cele 470 de locuri — decît aproximativ 300 A cui e vina? Filarmonica susține, și poate că pe bună dreptate, că formula ei organizatorică nu-i permite să plaseze, prin achizitori, bilete (nici specificul activității). Greutatea cade așa dar asupra profesorilor de muzică. (Într-o telefonic la școala medie „Ion Creangă" cîte abonamente au elevii la ciclul de la sala mică și aflu: 57). Sîntem tentați să facem un calcul elementar și contabilicesc: în Capitală sînt 42 de școli medii. Dacă una singură acoperă 57 de locuri, nu pot fi ele acoperite, în întregime, concert de concert, restul de 413? Se pare că o parte de vină o poartă și secția de învățămînt a Sfatului Popular al Capitalei, care ar fi „inovat" munca respectivă, desființînd cercul unic pe capitală al profesorilor de muzică, cu sediul la Clubul Învățămîntului, înființînd în schimb ceva asemănător, însă pe raioane. Se zice că activitatea s-a fărîmițat. Altfel cum se explică, de exemplu, faptul că anul acesta școala medie „Gheorghe Șincai" nu are abonamente, cînd anul trecut s-a prezentat un ciclu de concerte educative chiar în incinta școlii. Explicația pare să fie simplă: omul sfințește locul. Pînă la pensionare a funcționat aici tovarășa prof. Breazul, care s-a ocupat îndeaproape nu numai să-i învețe pe elevi solfegiile, ci și să-i inițieze în „tainele" simțirii artistice. Virtuoși ca Valentin Gheorghiu, Ion Voicu, așteptau cu deosebită plăcere să fie invitații tinerilor melomani de la „Gheorghe Șincai". Prof. Breazul pregătea din timp, în clasă, cu elevii, fiecare concert bilunar. După concert, la care nu exista om din orchestră care să nu primească, din propria inițiativă a elevilor, un buchet de flori, urma extemporalul. În timpul concertului, această pasionată profesoară avea grijă cu atmosfera secolului din care era muzica zilei respective, să fie reconstituită în sală cu ajutorul unor tablouri de epocă, covoare, etc.

Noi, din păcate, n-am găsit nicăieri afișat, în școlile prin care am fost, afișul pe care cei de la Filarmonică se jură că l-ar fi distribuit pretutindeni, sub semnătură. O greutate în plus, anul acesta față de anii trecuți, și sesizată de profesorii de muzică: biletele nu se mai dau pe credit de scurtă durată, așa că profesorii trebuie să avanseze, din buzunarul lor, banii necesari. De ce așa? Vrea cineva să-i transforme pe profesori în impresari? Ni se comunică și un alt neajuns: sînt cazuri în care, deși elevii s-au abonat, iar programul este fixat pe întreaga stagiune încă de la începutul anului, direcțiunea școlii, ori unii membri ai corpului didactic, programează simultan vizite la muzee, excursii — iar în sală rămîn locuri goale, plătite, dar goale. Explicația ar putea poate fi găsită și în amănuntul semnificativ că profesorii de muzică nu fac mobilizările și nu se ocupă, în general, de această chestiune, decît în mod cu totul voluntar, fără nici o obligație profesională certă.

Există așadar, în unele din școlile noastre medii, tendința foarte pozitiv

ria); „Se realizează lucruri mult mai bune fără ele, dar trebuie folosite în cazuri excepționale" (Corina Dogaru); „Eu socotesc pedepsele ca un fel de jignire pe care cineva ți-o aduce în mod direct. Asta nu înseamnă că uneori nu sînt necesare" (Traian Mieg); „Îți deschid ochii" (Alex. Anghel); „Nu sînt de acord cu pedepsele brutale, adică cu bătaia, doar cu cearta" (Cecilia Mușat); „Și mustrarea poate fi o pedeapsă, depinde de fire" (Terezia Bigea).

DAR DE CE A GREȘIT G. P.?

„Iată un caz: elevul G. P. este în ajunul examenului de admitere în facultate și continuă certurile cu părinții săi, muncitori calificați la o mare uzină. Părinții îl observaseră vreme îndelungată, îi cunoșteau bine înclinațiile și se sfătuiseră cu profesorii adolescentului, cu prietenii lor din uzină: G. P. avea aptitudini pentru tehnică, pentru un institut politehnic. Într-adevăr, elevul G. P. avea „ochi" de inginer — cum spuneau colegii și profesorii. Lucrul acesta îl remarcaseră și maiștrii din fabrica unde și-a făcut el practica (G. P. era foarte priceput la aparate electrice, la mașini). Dar... G. P. vrea altceva, vrea să fie avocat, jurist, pentru că are „talent" oratoric și pentru că... cel mai bun prieten al său se înscrie la științe juridice. Cu toată opoziția părinților, cu toate sfaturile ce i s-au dat, s-a înscris la Facultatea de științe juridice. Primul an a mai mers cum a mers, dar de la începutul anului II, curburile și mai ales examenele au devenit cosmaruri. În anul III este coadă, discutat în ședințe etc. etc. Convingîndu-se că a greșit, s-a înscris la Politehnică și de astă dată lucrurile au mers cum nu se poate mai bine. Dar... a pierdut trei ani.

Din pățania lui G. P. se pot trage multe și folositoare învățăminte. Dispunînd de o energie clocotitoare, avînd posibilitatea să se dezvolte multilateral, acasă și la școală, uneori adolescentul se poate îndrepta spre o meserie dictată de dorința de succes ușor („oratoria" lui G. P.), de dorința de cîștig sau de comoditate, cu atît mai mult cu cît i se pare că „poate face orice". De aceea, este potrivit să vorbim puțin despre acele criterii de care să se călăuzească adolescentul în alegerea unei profesiuni.

În linii mari, aceste criterii se împart în două grupe: unele țin de însușirile personale ale adolescentului (de exemplu, are înclinații către tehnică), celelalte de necesitățile obiective ale vieții sociale (bunăoară, dezvoltarea rapidă a industriei cere cît mai mulți și mai bine pregătiți muncitori, tehnicieni, ingineri). Spre deosebire de capitalism, în socialism și comunism există o deplină concordanță între cele două grupe...".

Pînă aici: PRIMO TEMPO. Propunem însă să aducem noi cîteva completări, reunindu-le sub titlul: SECUNDO TEMPO. Așadar, de ce n-am zice că G. P. și-a dobîndit calitățile sale de orator în rîndurile organizației de pionieri, pentru că instructorul a făcut greșeala educativă de a-l pune mereu, numai pe el, ca băiat arătos și ager la minte, să ia cuvîntul ori de cîte ori o delegație străină le vizita școala, ori mergeau ei înșiși, cu detașamentul, în altă parte? De ce n-am zice și că examenele au devenit într-adevăr coșmaruri, dar asta pentru că tînărul G.P. era îndrăgostit nu numai de succesul ușor, de dorința de cîștig și de comoditate, ci și de o colegă de an care-l urma la catalog pe nume A. P., și cu care nimerea, ghinion, de fiecare dată, în aceeași bancă? De ce n-am zice și că spiritul de colegialitate se topea pe dată și cu toate că lemnul nu e bun conducător de electricitate, pe biețul G. P. (ah, ce soartă! să-l fi chemat măcar altfel, să fi fost la altă literă în catalog, scăpa, era omul astăzi avocat și cîștiga trei ani de viață), îl zguduiau curenții puternici ai unui sentiment care, la vîrsta respectivă, poate fi tot atît de bine confundat cu o simplă reacție fizică etc. etc.

Am fi dorit să stăm de vorbă și cu specialiștii ai Institutului de științe pedagogice. N-am reușit, în primul rînd din vina noastră, numărul mare de deplasări și cantitatea de material cules, depășindu-ne. Ne-am văzut deci nevoiți să reluăm lectura broșurii „Adolescența", apărută sub egida Editurii științifice, în anul 1964, și să continuăm astfel (absolut pentru ultima oară) disputa cu unul din autorii ei, cercetătorul științific principal, tovarășul Constantin Păunescu, specializat în problemele adolescenței. D-sa a răspuns de partea privitoare la „psihică, orientarea profesională, autoeducație și altele". Ceea ce am vrut să scoatem în evidență, citînd din broșură și completînd ironic textul, este realmente caracterul enunțiativ al „cazurilor" citate (care sînt sau lasă impresia că sînt simple compuneri schematice) enunțării cazului lipsindu-i tocmai amănuntele, „carnea" subiectului, adică exact ceea ce dă oricărui text, fie și doar publicistic, aerul veridic. Am fi dorit să ni se explice mecanismele subtile care l-au făcut, de pildă, pe așazisul G.P. să greșească.

E cel puțin naiv, dacă nu întristător, ca oameni maturi, și pare-se destul de bine pregătiți, să se limiteze atunci cînd este practic vorba să exemplifice niște teze, la rodul, nu întotdeauna fericit, al propriei lor fantezii. Cum să digere lectorul broșurii care „se adresează în primul rînd adolescentilor înșiși" — așa cum se precizează în prefață — asemenea surogate ale unor conflicte familiare ori de altă categorie, incapabile să reproducă, măcar tangențial, imaginea complicată și niciodată repetabilă, a cazurilor reale, de viață? Hîrtie, cerneală, bani, fosfor, cum și încrederea tinerilor — cheltuite parțial de pomană.

POST SCRIPTUM: Monotonia cu care se mai interpretează uneori explozibila vîrstă a adolescenței ne face să adăugăm aici, printr-o asociație de idei care poate să pară bizară, două știri din presa lumii: 1) „Învățați limba engleză, pe întuneric"; 2) „Învățarea în somn". Ambele știri au fost pe larg dezbătute, fireste, în rîndul elevilor, care au fost cîștigați nu numai de perspectivele reale, științifice, ale „descoperirilor", ci au fost cuceriți de fantezia autorilor, într-adevăr fermecătoare. Iată știrile: 1) În Franța a fost organizat un curs de limbă engleză, potrivit noii metode „audiovizion" — o metodă cinematografică de învățare în colectiv. Cursurile se desfășoară într-o sală obscură. Profesorul, pe care elevii nu-l pot vedea, pronunță cuvinte care apar concomitent pe un ecran. În felul acesta, ele sînt însușite mult mai ușor. Acasă, elevul poate repeta lecția cu ajutorul unui manual-ghid special întocmit. 2) Metodele lui Bellini permit învățarea eficace a lecțiilor în somn hipnotic.

La școala medie I. L. Caragiale ni s-a vorbit, printre altele, și despre accentul care se pune actualmente, pe folosirea — în cadrul lecțiilor — a materialelor audio-vizuale; radio, pik-up, aparate fotografice, de proiecție etc. Este de neconceput ca un elev să învețe doar teoretic muzica, fără să-l asculte pe Beethoven, ori să învețe alte materii, fără să vadă filme didactice care, în 20 de minute, înlocuiesc cu talent, predarea. Este normal ca școala, procesul de învățămînt să țină pasul cu timpul, să caute și să găsească metodele cele mai complete și atractive, paralele felului în care este format astăzi un tînăr, mai degrabă amator de film, de „tele", decît de lectură (încă nu există cicluri de emisiuni la televiziune — în ore convenabile școlii — pe baza programelor analitice stabilite în înțelegere cu Ministerul Învățămîntului). Cartea, la un moment dat, poate să-i pară adolescentului prea abstractă, greoaie, pe cînd filmul, audierea benzii de magnetofon, chiar lecția televizată, creează o ambianță mai plăcută, dau ritm, iar rezultatele, sîntem siguri, s-ar remarca numaidecît.

Și pentru că a venit vorba despre manuale, de ce să nu punem elevilor din cl. XI-a și două întrebări mai riscante: I. CE MANUALE VA PLAC? Răspuns: „Chimia, Socialismul, Fizica, Geografia — pentru aspect grafic și redactare, Istoria și Limba Română — pentru concizie și redactare, Analiză matematică — pentru redactare și mai puțin pentru aspectul grafic. II. CE MANUALE NU VĂ PLAC? Răspuns: „Psihologia, prost tradusă, uneori cu lucruri confuze; „Astronomia, Psihologia". „Majoritatea sînt pentru copii de nivelul claselor a V—VI-a cu poze, foaie groasă, iar Biologia și Geografia nu prea aduc mult în plus. Fizica e cam confuză. Astronomia și Psihologia sînt traduse și nu în spiritul limbii române, iar Astronomia e depășită. Exemplele nu sînt localizate la țara noastră. În cartea de Fizică din acest an sînt alte schițe decît în cărțile din anii precedenți, pentru același subiect și fără să difere explicația sau demonstrația. Limba engleză e sub nivelul celor șase ani de engleză pe care i-am făcut;" „Astronomia și Psihologia". „Psihologia și astronomia" «„Nivelul științific al manualului de astronomie e depășit; cel mai slab e cel de psihologie, nefiind prezentat la un nivel destul de accesibil. Ar trebui făcut și mai explicit. Fizica ar trebui să fie mai concretă și cu mai puține greșeli de tipar"» etc.

TALENT MANUAL — MUNCĂ INTELECTUALĂ?

De vorbă cu prof. Ion Bucuroiu, director adjunct al Școlii Medii „I. L. Caragiale" din București.

— Am dori să aflăm de la dvs. cîteva din scăderile pe care le-ați observat în procesul educativ și instructiv.

— Știți că după planul de învățămînt al Școlii de 12 ani, la sfîrșitul clasei a IX-a, secția reală se separă de cea umanistică. Copilul a făcut cei opt ani de școală obligatorie generală, și împreună cu părinții săi și-a pus întrebarea: „Încotro?" După ce alege, urmează altă întrebare: „Pe urmă unde mergem? La Facultate, să ne facem ingineri, doctori, cercetători, avem calități pentru asta, ne place cartea? sau mergem la școala profesională, unde drumul e mai scurt, durata mai mică, de numai 3 ani, punem mîna pe o meserie și la 17—18 ani sîntem absolvenți, avem salariu, carte de muncă, independență?". În sfîrșit, reîntorcîndu-ne la elevul cu 8 clase absolvite, iată-l intrînd într-a IX. A schimbat deci pînă acum, două școli, asta în cel mai bun caz, a schimbat deci două colective de elevi, două colective de profesori. Și dintr-o dată este iarăși pus în fața altei situații — să aleagă din nou unde merge, la real, la uman? Abia s-a integrat noului colectiv de elevi, și tocmai acum, la adolescență, cînd nevoia de certitudini, de stabilitate, atinge un prag maxim (vezi oarecare instabilitate psihică, fiziologică) noi îl punem să se despartă de prietenii abia legate, să sufere, pentru că adolescenții țin foarte mult la prietenie și au mare nevoie de ea.

— Din punctul de vedere al procesului de învățămînt e un cîștig.

— Evident, se cîștigă în felul acesta încă un an pentru limba latină și pentru limbile străine, încă un an pentru matematică, însă pe latura educativă e aici un viciu, o lacună care ar trebui dezbătută public de către specialiști, de către cadrele noastre, poate în coloanele „Gazetei învățămîntului", care, pare-mi-se, n-a atacat o problemă complicată cum este aceasta.

— Sînteți amabil să ne spuneți cîteva cuvinte despre instruirea practică a elevilor, în producție?

— Nu se mai cheamă așa, deși nu schimbarea titulaturii este esențială. Acum se intitulează „Vizită în producție". E drept, de anul trecut pînă acum aici s-au făcut pași serioși spre o altitudine realistă față de problemă. În anul școlar 1963—1964, elevii unora dintre școlile medii de cultură generală aveau o dată pe săptămînă o zi întreagă de practică, de dimineață pînă la prînz, cînd nici nu mai dădeau pe la școală.

— În ce consta instruirea practică?

— Treaba era inclusă în planul de învățămînt. De pildă, fetele din clasele IX—XI mergeau săptămînal și lucrau la războiul de țesut. Ele învățau meseria în cîteva luni, dar trebuiau să facă treaba asta timp de trei ani în șir. Era plicticos, stînjenea producția, se cheltuia inutil timp. Timpul destinat acestei ocupații minca pur și simplu timpul altor materii. Așa s-a ajuns ca, în anul școlar 1963—1964, din cauza practicii, elevii unei școli medii de cultură generală să aibă, săptămînal, în clasa X-a, de pildă, doar trei ore de limbă română. Exact în clasa în care învățau despre Eminescu, Creangă, Caragiale, în care își însușeau tezaurul literaturii noastre. Dar cîți s-au dus, în fond, să lucreze în fabrică? Nici unul. Adică nu, o fată s-a dus. A căzut la examenul de admitere în facultate, a intrat pentru un an în producție, însă acum se pregătește și la anul dă iarăși admiterea la facultate.

— Dar anul acesta?

— Mult mai bine și încă poate nu perfect. Să fiu clar înțeles: eu știu limpede ce însemnătate are vizita elevului în întreprindere, pentru că el își însușește acolo nu numai cunoștințe tehnice, dar și o mentalitate, un fel de a vedea lucrurile. Nu avem însă nici o nevoie să exagerăm și nici să băgăm în capul elevilor că fără talent manual nu există muncă intelectuală. Ei învață acum în vizitele pe care le fac, o serie de deprinderi practice și teoretice, după ce mai întîi, la „Tehnologia materialelor" învață despre mașini și materiale. Vizita e ca o fixare a cunoștințelor. La urma urmei, nu e o înlocuire de termen cum spuneam la început, ci una de conținut. Fac respectiva rectificare.

ADOLESCENȚA ADOARME TÎRZIU

Nu e o simplă figură de stil. Elevii claselor IX—XI se culcă, în majoritate, la ore foarte tîrzii, depășind uneori chiar miezul nopții. De ce? Unii citesc romane care intră în programa obligatorie a examenului de maturitate. Alții citesc pur și simplu. Alții ascultă muzică (ușoară — 86 la sută, de operă — 12 la sută, simfonică — 2 la sută), alți (procent infim) ajută la treburile gospodărești, avînd frați sau surori mai mici.

În această chestiune ne-am adresat dr. Mihai Pavelescu, medic pediatru.

— Considerați bun obiceiul despre care vorbim mai sus, ca tineri între 14 și 18 ani să se culce abia după miezul nopții?

— Îmi îngădui să răspund lapidar, că e o prostie (vorbesc nu numai în calitate de pediatru, ci și de părinte a doi copii de vîrstă oarecum mare.) Somnul de *seară*, nu cel de *noapte*, cel dintre orele 21 și 24 e mult mai sănătos. Seara te culci fiindcă ai ajuns la gradul maxim de oboseală; ca să reziști apoi treaz și după pragul acesta, este nevoie de o suprasolicitare nervoasă care provoacă o surescitare a întregului organism. Se poate dovedi matematic că suprasolicitarea, aparent neinsemnată, consumă, uzează organismul, mai mult chiar decît însuși efortul fizic. Oboseala care te cuprinde după ora 24 este de-a dreptul iritantă, uneori te împiedică să și adormi ușor, să și dormi profund. Ceea ce nu ți se întîmplă atunci cînd te culci seara. A doua zi, cei care și-au suprasolicitat sistemul nervos, dau un randament intelectual scăzut, ceea ce, pentru elevii de vîrsta respectivă este foarte grav, avînd în vedere că ei au de făcut față astăzi unor materii dificile.

— Pentru că vorbiți și în calitate de tată, nu numai de medic pediatru, am vrea să știm și care este părerea dvs. „civilă" în legătură cu deprinderea aceasta, a unora dintre adolescenți, de a se culca tîrziu.

— Epoca modernă a adus cu ea, în multe case, poate mai ales în casele de intelectuali, obiceiul de a te culca tîrziu, ba chiar o anumită existență mai puțin riguros împărțită. Cred că tinerii ne imită, ca în multe altele, însă aici imitația lor nu prea stă în picioare, pentru simplul motiv că noi, maturii, sîntem, ca să zic așa, mai „finiți" din punct de vedere fiziologic, pe cînd ei, adolescenții, suportă oricum unele suprasolicitări inerente vîrstei — intelectuale, fizice, mă rog.

— Am pus tinerilor pe care i-am vizitat în școli, o întrebare care lor li s-a părut cel puțin glumeață, dacă nu ridicolă. DE CÎTE ORI PE LUNĂ FACEȚI BAIE? Răspunsurile ne-au uimit: 68 la sută din adolescenți fac baie numai odată pe săptămînă, sîmbăta, deși au condiții bune să facă baie.

— E încă una din greșeli, elementară la adolescenți, dacă privim lucrurile din punct de vedere igienic de astă dată. Baia e antitermică, reglează adică procesele de arderi, e sedativă, adică calmantă, ceea ce la vîrsta aceasta e un lucru important. Baia face așadar o gimnastică intensă vasomotorie, a capilarelor, prin vasodilatație și vasoconstricție. Este deci excelentă pentru cei care au ocupații sedentare, și din păcate, elevii fac parte din această categorie. Este, de asemenea, reconfortantă, înlăturînd oboseala.

— Cu alte cuvinte, să recomandăm adolescenților...

— Cît mai multe băi. Cu cît mai multe băi, cu atît mai bine.

MEMENTO

O străveche metodă de transmitere a mesajelor, și-a regăsit recent întrebuințarea. Un tînăr din Alexandria (R.A.U.), făcînd baie în mare, a pescuit o sticlă care plutea de cinc știe cînd în apele Mediteranei. În sticlă a găsit un bilet scris de o fată din Milano: „Invit pe acela care va găsi această sticlă să vină să petreacă cîteva zile în casa mea și pe cheltuiala mea". Urma numele și adresa. Tînărul egiptean, pe nume Fauzi Sabat, a declarat că intenționează să dea curs invitației. El a hotărît să-i scrie tinerei milaneze, dar pentru aceasta va recurge la serviciile poștei obișnuite.

Adolescență, adolescență...

*

Goethe spune: „Cine nu înțelege trecutul, îl va retrăi". Cunoaștem cazuri în care, din păcate, un elev repetă o clasă pentru a doua oară.

*

Cît de deosebită este existența adolescentului de astăzi, de la noi, față de cea a adolescentului din urmă cu numai un sfert de secol. La 4 februarie 1938, un grup de adolescenți adresează Inspectoratului muncii din Galați o plîngere împotriva patronului lor care, după ce i-a exploatat o vară întreagă, i-a concediat în plină iarnă:

„Sîntem lucrători minori între 14—16 ani și nu avem nici un sprijin din nici o parte. Părinții noștri sînt parte șomeri, parte muncitori în port, și iarna nu au de lucru, iar noi dacă vom fi concediați, înseamnă să rămînem muritori de foame. Am lucrat toată vara cîte 12 ore pe noapte în cea mai mare mizerie, neavînd nici măcar un ventilator în funcțiune, deși fabrica are două, dar domnul inginer nu vrea să le dea drumul, noi fiind nevoiți a ne cîăti toată noaptea gura cu apă pentru a nu ne vătăma pieptul cu scame care se produc de la firele de bumbac. Acum, în mijlocul iernii, vor să ne dea afară... să rămînem muritori de foame, după ce domnii patroni s-au servit toată vara de noi ca de niște vite de muncă".

*

Beethoven spune: «Atîta vreme cît elevul dumitale are o digitație convenabilă și știe să respecte măsura și să cînte exact fiecare notă, nu trebuie să te ocupi decît de stil, nu-l opri pentru fiecare greșeală, lasă-l să termine bucata și pe urmă atrage-i atenția asupra lor. Cu metoda asta se formează *muzicieni*, ceea ce, la urma urmei, este una din principalele treburi ale artei muzicale... În pasajele (de virtuozitate), fă-l să-și folosească rînd pe rînd toate degetele... Folosind mai puține degete, sunetele sînt firește, mai „perlate" cum se spune sau „ca niște perle"; citeodată însă preferi altiel de bijuterii». Iar baronul de Tremont adaugă: „Felul în care cînta Beethoven la pian nu era prea corect; digitația lui lăsa adeseori de dorit, iar calitatea sunetului era neglijată. Dar cine mai putea fi atent, în momentele acelea, la instrumentist? Erai cu totul furat de ideile sale, așa cum le tălmăcea mîinile lui pe clape, indiferent de felul cum ar fi fost ele exprimate".

Iată parabola! Ce-ar fi dacă am lăsa și noi adolescența să-și desfășoare uneori cîntecul fără s-o cicălim la fiecare greșeală, bine înțeles dacă „știe să respecte măsura". Ce-ar fi să fim mai siguri de noi, pentru că numai așa putem ști mai precis cînd anume este *momentul-cheie* în care trebuie să intervenim. Poate că așa am auzi mai bine exprimate, mai exact, *ideile* adolescenței, punînd mai puțin accentul pe felul în care ele se exprimă. Este exagerată paralela pe care am făcut-o?

DIN JURNALUL UNEI ADOLESCENȚE PROSCRISE

Mărturia tinerei de 14—15 ani care, ascunzîndu-se de fasciști într-o mansardă din Amsterdam, n-a mai părăsit-o apoi de la 6 iulie 1942 pînă la 7 august 1944, cînd hitleriștii au descoperit-o împreună cu familia ei și au deportat-o la Auschwitz, dezvăluie, odată în plus, virtuțile acestei vîrste extraordinare, puterea dragostei, prospețimea și spiritul ei de dreptate:

Duminică, 19 martie 1944

...Am vorbit apoi (cu Peter n. n.) despre faptul că nici unul din noi nu avem o încredere desăvîrșită în părinții noștri, că părinții săi ar fi nespus de bucuroși să-i cîștige încrederea — încredere pe care el însă nu le-o poate da. I-am spus, pe urmă, că necazurile mi le ușurez plîngînd în pat — el în schimb se duce în pod și înjură.

Marți, 4 aprilie 1944

...Vreau să ajung departe. Nu-mi pot închipui să fiu nevoită să trăiesc ca mama și ca d-na V. Daan, ori ca celelalte femei, care deși își fac datoria, sînt totuși mai tîrziu date uitării. Eu simt nevoia ca pe lîngă soț și copii, să mai am și altceva, căruia să mă dedic cu trup și suflet. Vreau să trăiesc și după moarte...

Joi, 11 aprilie 1944

...Pe zi ce trece devin tot mai independentă de părinții mei. Oricît de tînără aș fi, am mai mult curaj și un simț al dreptății mai adevărat, mai bine dezvoltat decît al mamei mele. Știu ce vreau, am un țel, am ideile mele, am o credință și o iubire. Lăsați-mă să fiu așa cum sînt și voi fi mulțumită. Știu că sînt femeie, o femeie tare, inimoasă.

Vineri, 14 aprilie 1944

...Uneori sînt sentimentală, știu, dar... citeodată ai de ce să fii. Cînd stau cu Peter undeva, printre vechituri, în praf, pe o ladă de lemn, strîns lipiți unul de altul, ținîndu-ne pe după umăr, cu mîna lui în pieptele mele, cînd afară ciripesc păsările, cînd vezi cum înverzesc pomii, cînd soarele te cheamă afară, la lumină, și cerul e așa de albastru, ah, atunci mă năpădesc atîtea doruri!

Luni, 17 aprilie 1944

Crezi tu... că tata și mama ar încuviința să stau pe o canapea și să mă sărut cu un băiat, un băiat de 17 ani, eu care nici n-am împlinit încă 15? De fapt, nu prea cred, dar în privința asta mi se pare că trebuie să mă conduc după capul meu. E atît de bine, am un sentiment de siguranță atît de puternic cînd visez în brațele lui, e atît de dulce să-i simt obrazul lipit de al meu — și ce lucru minunat să știi că te așteaptă cineva! Dar — și într-adevăr există un „dar" — se va mulțumi Peter numai cu atît? Nu t-am uitat, desigur, făgăduielile, însă... e băiat!

Știu că e cam devreme pentru mine, care n-am împlinit încă 15 ani, să mă port chiar de pe acum atît de liber, lucru greu înțeles pentru alții. Sînt aproape sigură că Margot n-ar săruta niciodată un băiat, dacă n-ar fi vorba de logodnă sau de căsătorie. Nici eu, nici Peter nu ne gîndim încă la așa ceva. Desigur că nici pe mama n-a sărutat-o nici un bărbat înaintea tatii. Ce-ar spune prietenele mele, dac-ar ști că am stat în brațele lui Peter, cu inima lipită de pieptul lui, cu capul pe umărul lui și cu capul lui sprijinit de al meu?

Ah, Anne, ce rușine! Dar, ca să fiu sinceră, nu mi se pare de loc că e ceva rușinos. Stăm aici închiși, rupți de restul lumii, copleșiți de teamă și griji și asta mai ales în timpul din urmă. De ce oare, dacă ne iubim, să stăm departe unul de altul? De ce să așteptăm pînă cînd vom atinge vîrsta potrivită? De ce să ne punem atîtea întrebări?

Am să-mi port singură de grijă. Peter nu-mi va pricinui niciodată supărări și dureri. De ce să nu urmez calea inimii mele și să nu fim fericiți amîndoi? Cred însă, dragă Anne, că bagi de seamă îndoielile mele. Și mai cred că sinceritatea mea nu îngăduia ascunzișuri. Socotești că e de datoria mea să-i spun totul tatii? Socotești că taina noastră trebuie să ajungă la urechile unei a treia persoane? Dar și-ar pierde toată gingășia. Și aș fi oare mai liniștită? Voi vorbi în această privință cu ei.

Vreau să discut cu „el" multe lucruri, căci numai să alinți și să fii mereu alintată, n-are rost. E nevoie de o mare încredere, ca să-i spui altuia totul, dar conștiința unei asemenea încrederi ne va întări!

Miercuri, 3 mai 1944

...De ce, pentru ce are loc acest război? De ce oare nu pot trăi oamenii în pace? De ce toate aceste distrugeri? Sînt întrebări firești, dar un răspuns adevărat nu-ți poate da niment. De ce se fabrică în Anglia tipuri de avioane din ce în ce mai mari, bombe din ce în ce mai grele și, în același timp, case în serie, pentru reconstrucția țării? De ce se folosesc zilnic milioane pentru război? Iar pentru medicină, pentru artiști și săraci nu se cheltuiește nici un ban? De ce trebuie să flămînzească oamenii, în timp ce în alte continente se distrug alimentele? De ce sînt oamenii atît de nerozi?

Tot ce s-a clădit, ce a fost îngrijit și s-a dezvoltat, e călcat în picioare, distrus, iar omenirea va trebui să o ia din nou de la capăt.

Am fost adesea abătută, dar niciodată n-am fost deznădăjduită. Faptul că ne ascundem, îl consider ca pe o aventură primejdioasă, romantică și interesantă. Mi-am propus să duc o altă viață decît aceea pe care o duc fetele în general, și nici mai tîrziu nu vreau să duc viața monotonă a unei gospodine. Ceea ce se întîmplă acum e pentru mine un început bun, cu multe lucruri interesante și chiar în momentele cele mai primejdioase, văd și partea hazlie a situației și rîd de ea.

Sînt tînără și am de bună seamă și alte însușiri ascunse, sînt tînără și puternică și trăiesc conștient această mare aventură. De ce să mă vaiet atunci, toată ziua?

Natura a fost darnică cu mine, dîndu-mi o fire fericită, veselie și forță. Sînt zi de zi cum îl cresc sufletului meu aripi, cum se apropie eliberarea și mai sînt că natura e frumoasă, iar oamenii din jurul meu buni și generoși. De ce să-mi pierd atunci nădejdea?

Din „Jurnalul Anei Frank"

ADOLESCENȚA PE GLOB

Secolul XX a stabilit noi raporturi între maturi și adolescenți (asta nu numai la noi, ci în toate țările). Ca urmare a războiului poate, a evoluției umanității, tinerii au căpătat impresia că pot acționa, în general, *în absolută libertate*, neființd nevoiți, ca generațiile anterioare, să disimuleze permanent, să se poarte într-un fel la școală, într-altfel acasă, într-altfel pe stradă, iar în socialism nemaifiind nevoiți să acționeze împotriva părinților și a altor factori sociali.

De asemenea, dezvoltarea mijloacelor de difuzare a filmului, cărții, televiziunii etc. l-au scos pe adolescent din sfera — oarecum închisă — a vîrstei lui, purtîndu-i imaginația pe valurile unei existențe mai apropiate de maturitate, înfățișîndu-i adevăruri mai crud exprimate, formîndu-i în spiritul realismului, al lucidității maxime. Adolescentul învață astăzi, inevitabil parcă, să cunoască lumea (oare prea devreme? oare incomplet?) din același unghi cu maturul, dar fără să aibă bagajul de viață al acestuia, și deci fără suficientă putere de discernămînt. Ascultați-l numai cum vorbește: a și împrumutat un vocabular matur.

Este adolescența o problemă pe glob? Este și nu este. Prea s-au obișnuit maturii să-i privească pe minori ca pe niște mici vandali, în ciuda faptului că pretutindeni găsești astăzi tineri mult mai bine pregătiți pentru viață, pentru muncă.

— La noi, credeți-mă pe mine, am 26 de ani de cînd muncesc în învățămînt — ne spune prof. Maria Săvulescu, directoarea Școlii medii „Ion Creangă" din București — crește la ora actuală o generație tînără realistă, dinamică, viguroasă optimistă. Dar așa cum există un anumit tip de sensibilitate a omului de astăzi, există și un anumit tip de sensibilitate a adolescentului N-am pretenția să fi spus ceva uimitor, însă amintiți-vă de Peter Pan, eroul lui Matthew, care a fugit în țara lui „Niciodată-Niciodată" și n-a mai crescut, conform dorinței lui, de a rămîne în lumea copilăriei, după care, de cîte ori nu-am recunoaște deschis, mai întotdeauna și noi citeodată capul, însă inutil. Este nostalgia firească a omului după o vîrstă în care totul este posibil, față de alta — vîrsta matură — care îți impune — și asta e normal — o serie întreagă de responsabilități. La Peter Pan, nu este vorba numai despre nemulțumirea unei vîrste, ci chiar de nemulțumirea unei epoci. În cazul nostru, și mai ales al adolescenților noștri, e bine să ne întrebăm: oare îi pregătim noi întotdeauna, știm noi cum, descoperim noi porțita în zid, prin care să pătrundem înăuntrul unui alt tip de sensibilitate, reușim noi să ne reîntoarcem, măcar așa, într-o altă vîrstă? Eu sînt un personaj mai optimist decît alții, de aceea răspund la întrebarea pe care singură mi-am pus-o: cred, și am suficiente date să cred, că în școala noastră sînt astăzi mult mai mulți elevi buni, serioși, excelent pregătiți, decît au fost în trecut. Din punct de vedere științific, o spun cu toată răspunderea, ei vor fi o generație de elită, mult mai temeinic pregătită decît noi, maturii de astăzi. Vedeți, dacă am recunoaște lucrul acesta, citeodată, nu neapărat noi, corpul didactic, care sîntem totuși de o specialitate sau alta, dacă măcar părinții acasă, poate, că în sfîrșit, comunicarea matur-adolescent n-ar mai avea doar un sens unic, de la matur la adolescent, încercînd să-l facem pe tînăr *absolut*, după chipul și asemănarea noastră, ci și invers, de la adolescent la matur, pentru că și noi am avea de luat cîte ceva de la el: prospețime, candoare... Circuitul ar fi astfel dublu, în ambele sensuri, și nu e nici o rușine în asta, să vrei, tu matur, să-ți prelungești cît mai mult copilăria, fiindcă copilăria e un ținut cît se poate de onorabil, nu? Dacă totuși unora li se pare că au crescut să zicem cazurile de indisciplină, greșesc; n-au decît să facă o socoteală elementară, să calculeze proporțional cu cît a crescut numărul elevilor de școală, în comparație cu numărul de „cazuri", și vor constata că procentul este categoric în favoarea noastră.

Continuînd seria investigațiilor noastre, de astădată pe un plan mai larg, reproducem un fragment dintr-o luare la cuvînt, de la colocviul organizat de Federația belgiană pentru publicitate (vezi *Vendre*, 1962, nr. 385):

„Tinerii sînt mai bine instruiți decît altădată, ei înțeleg mai bine, sînt mai sensibili la nuanțele cuvîntului, mai maturi, mai apți pentru viața concretă; sînt mai puțin înarmați pentru a se apăra de excesuri; dacă au o anumită precocitate intelectuală, ei n-o au în schimb deloc, pe cea a caracterului... Ei resimt în mod acut izolarea pe care o suportă într-o societate neadaptată cerințelor lor. Ei simt nevoia reușitei, a cîștigului ușor, simt dezgust și dispreț față de efort și, uimitor, practică rar sportul. Tinerețea își găsește în viață o „filozofie" proprie, care socotește că tinerețea n-are decît drepturi. Tinerețea visează legănată într-o trăsură decapotabilă, simbol al unei vieți mai cuprinzătoare și mai puțin ocupate... visează să trăiască într-un mare oraș".

Din revista „*Esprit*" (nr. 2, februarie 1964) extragem cîteva puncte de vedere asupra adolescenței, înserate la rubrica „Jurnal pe mai multe voci".

„Totuși, solitudinea nu este o invenție modernă; în toate timpurile, ea a caracterizat adolescența. Pentru a-i înțelege bine pe adolescenți, este nevoie să te gîndești mai întîi la acest moment de încercare — trecerea de la lumea copilăriei la lumea adultă — care capătă contururi, fie poetice, fie violente, după temperamente sau după orînduiri. Dintr-asta rezidă fără îndoială marea noutate: adolescentul de odinioară trebuia să facă pasul acesta singur; și pasul era mai ușor, fiindcă societatea în care trebuia să-și facă locul era aproape stabilă. A noastră este în mișcare, și adulții înșiși sînt în căutarea unor puncte de reper. Adolescenții trebuie să sară dintr-un tren în mers. Iată una din rațiunile pentru care, ca și păsările înainte de migrație, se grupează, își fac turul, se apață de umbrele care le sînt furnizate la acest bazar de simboluri și de zgomot, care nu e altceva decît un ersatz prelungit al copilăriei. Dar ziua în care ei trebuie să înceteze să se mai joace vine în mod forțat. Adolescența se revarsă, cu voie sau fără voie, asupra lumii care se crede adultă".

„Am întîlnit în aceste zile la Paris, un prieten polonez cu care făcusem cunoștință, doi ani mai în urmă. El mi-a spus că problema care ne preocupă se pune astăzi în Polonia cu aceeași acuitate. Voga „yé-yé" și a „idolilor" (este vorba despre un nou dans și despre interpreții care îl lansează cu mare tam-tam, n.n.) este tot atît de dezvoltată în Franța ca și în Statele Unite. Din asta, noi putem deduce, admițînd că este vorba despre un fenomen al economiei capitaliste, că nu este totuși vorba numai despre atît. Prietenul meu mi-a spus de asemeni că tineretul universitar polonez și cel școlar nu este deloc impresionat, nici contaminat de acest nou virus".

Din articolul „Viitorul tineretii" de Zygmunt Bauman (*Polonia*, nr. 6, 1963), citîm:

„Munca interesantă a devenit pentru tineri mijlocul principal de satisfacere a ambițiilor; tinerii leagă de muncă aspirațiile și dorințele lor de satisfacție personală. Ce înseamnă expresia: „Legă de muncă"? Este munca o valoare definitivă, care dă satisfacții prin ea însăși, sau mai bine zis e o valoare instrumentală, permițînd cucerirea altor valori dorite? Nu i s-a dat acestei chestiuni de importanță primordială, un răspuns fără echivoc. Se poate găsi un răspuns indirect analizînd corelația dintre alegerea unei viitoare munci interesante și alte opțiuni — alegeri — în ordinea valorilor. În spiritul tinerilor varșovieni, munca nu constituie un mijloc care duce la îmbogățire, și această concluzie reiese înainte de toate. Bogăția este în general apreciată de tineri ca fiind o valoare care se pretează puternic la controversă; sînt, în acest caz, tot atîtea persoane care consideră că bogăția este un obiectiv care merită efortul, și alții care înțeleg contrariu. În constiința majorității tinerilor, acumularea de bogății a încetat să mai fie mijlocul esențial, în virtutea căreia merită să faci o carieră în viață; este vorba aici, fără îndoială, despre un simptom foarte evident al influenței exercitate de sistemul socialist, asupra constituției tinerei generații... Aici, se impune o concluzie: principiile ideologiei socialiste sînt profund ancorate în conștiința tinerilor, contribuind la formarea concepțiilor lor despre viață, devenind astfel motorul comportamentului lor... Nu există contradicții între aspirațiile tinerilor și obiectivele societății socialiste".

Indiferent de deosebirile categorice, de conținut, care separă un tineret de altul — cel care are o educație comunistă, de cel care are una burgheză — adolescența își are laturile ei comune pe întreg globul.

CONCLUZII?

Actualul teritoriu investigat mi se pare a fi cel mai vast, mai complex și contradictoriu, dintre toate cîte au constituit sursa reportajelor mele anchetă. Eroii de astăzi sînt definiți în volumele groase, bine legate: *„MINOR,-A, minori,-e, adj. 1. (Despre oameni) Care n-a împlinit încă vîrsta la care își poate exercita toate drepturile"*, sau *„care n-a atins încă vîrsta majorității"*. Nu există, de asemenea, manual de pedagogie care să nu delimiteze precis (uneori *prea* precis, ca și cum zonele de vîrstă n-ar fi mai ambigue, intermediare) „vîrstele" minorilor. Am ales vîrsta superioară, a celor de 14—18 ani care, peste o perioadă de timp, relativ scurtă, vor trece hotarul independenței lor — majoratul. Dintre aceștia, m-am limitat la elevii școlilor medii de cultură generală, ca la o categorie definită, cuprinzătoare și interesantă, avînd suficiente asemănări și deosebiri față de restul adolescenților. Am căutat să surprind pe teren fenomenul numit global *adolescență*, acolo unde tinerii între 14 și 18 ani trăiesc, învață, se distrează și se maturizează treptat, cunoscînd succese, impasuri, chiar înfrîngeri de moment.

Mă feres

Agenda cenaclului

Labiș

59

În ședința din 8 decembrie au citit Eugen Lumezianu (proză) și Grigore Arbore (poezie). Atît schițele, cît și versurile, au prilejuit expunerea unor puncte de vedere pline de spirit de răspundere și căldură, alături din păcate de unele fraze — ale altor vorbitori — fără încărcătură prea mare de idei.

Părerile asupra celor trei schițe („Înaintea plecării", „Cariera de piatră", „Șase minute") au fost împărțite, cei mai mulți vorbitori recunoscînd, totuși, o anumită „cursivitate", „capacitatea de a rupe bucăți mari din realitatea obiectivă", „ritmul alert". S-a vorbit de asemeni despre „sentimentul vieții autentice", umbrit uneori de oarecare diluție (Ion Brad), despre „o sensibilă atașare emoțională față de lumea, de caracterele zugrăvite" (Rodica Iulian). Comentînd unele din aceste aprecieri, în încheiere, I. D. Bălan, a arătat că ceea ce face ca reușita autorului să fie doar parțială își are temeiul în ceea ce se cheamă „absența unui anume simț al economiei" (lucrările puteau fi deopotrivă ori mai lungi, ori mai scurte. Momentele definitorii în viața personajelor sînt mai mult declarate decît „trăite". E necesar să se treacă de la intenția de a reda sentimentul vieții, la realizare ca atare. Oprindu-se asupra cîte unui moment, schițele să poată lumina o întreagă existență.

Cei care au vorbit despre poeziile lui G. Arbore au simțit nevoia să le împartă în două categorii : unele care dovedesc „pregnanță a emoției, forță, idei poetice revelatorii" și altele „limitate la o transcriere muzicală, aproape impersonală, a unor reflexe trecătoare". (Adrian Păunescu). Reținem punctul de vedere exprimat de către Ion Brad, potrivit căruia Grigore Arbore „ne-a prezentat o fază de laborator foarte interesantă, a unui autor care își pune cu seriozitate probleme legate de scrisul său. Există lucrări deja cristalizate, cele mai frumoase fiind acele poezii care popularizează sentimente, imagini, în jurul unor idei semnificative, pregnante. În poeme ca «Nașterea alergătorului», tehnica poetică acoperă un conținut remarcabil. În alte poezii însă, ideea filozofică apare încețoșată, sufocată de o încărcătură barocă, de un modernism căutat". În încheierea discuțiilor, I. D. Bălan a văzut sursa unor nereușite parțiale în aria prea limitată de cunoaștere a vieții, recomandîndu-i autorului o diversitate de preocupări, de „trăiri contemporane".

60

Mult discutate, schițele Sînzienei Pop **(Și eu sînt Eva, Jucătorul de rugbi)** întrunesc — după cum a arătat Al. Oprea în finalul ședinței — atît caracteristici pozitive, ținînd îndeosebi de mijloacele tehnicei literare relevante, cît și anume deficiențe asupra cărora autoarea a fost invitată să mediteze. Explicația deficiențelor o dau „ezitarea de a spune direct ideea", „polemica prea exagerată cu proza declarativă". M. N. Rusu a considerat schițele drept „proză de fină intuiție psihologică, spontană, organică", iar Ben Corlaciu i-a recunoscut Sînzienei Pop „ușurință de frază, pricepere în coordonarea materialului — și cam atît". Exprimînd o idee mai exactă, Fănuș Neagu a făcut observații pertinente privind maniera autoarei de a scrie, pe care a observat-o interesantă, în care se vădește — „în ciuda frazei sincopate nervoase, a dialogului plin de naturalețe" — o nuanță de mimetism.

Meritul incontestabil al poeziilor lui Petru Popescu e acela de a exprima — cu accente uneori originale — relieful sufletesc al unei adolescențe citadine. Nu o dată, însă, această poezie a cotidianului citadin eșuează în platitudini și reflecții minore, după cum au remarcat unii vorbitori (M. Bălăiet, Ion Gheorghe, Niculae Stoian). Spicuim din succintul comentariu al Ninei Cassian : „Sînt versuri de o sobrietate uneori excesivă, care aproape vlăguiește pe alocuri poezia. Mi-a plăcut foarte mult suflul de generozitate care străbate aceste versuri, amendat fiind de o nostalgie pe care aș dori-o semn al privirii **responsabile** asupra vieții. Expresia nudă, cultivată aici, a fost aleasă de autor după o frecventare asiduă a exigențelor prozodiei. Experiența lui de viață — aceea a Universității— se cere a fi lărgită printr-un contact multilateral cu cei de-o vîrstă cu sine, cu contemporanii săi. Vizionar cum e al orașelor viitorului, să se apropie cu mai multă rivnă de acea umanitate în plin zbucium, care trăiește astăzi în lume".

REP.

Constantin Pușcuță : **Experiențele dv. poetice vor putea duce la izbînzi care să impună un talent autentic. Îndrăznim să credem aceasta deoarece e vizibilă în versuri străduința tenace de a vă croi un vad propriu. Deocamdată reușitele sînt numai parțiale, însă concludente. Vă îzbutesc în continuare miniaturile lirice pătrunzătoare, din care reținem :**

Vînzătorii de porumbei
strînși mai la colțul pieței
cer bani pentru aripi mai lungi,
cu gîndul le-am tăiat sforile de la picioare
și cerul s-a curbat lîngă mine
încălzit subțioară.

Pasărea cerului care stărue,
apă bea, învingînd,
de pe-aripă.
Pentru că pămîntul nici nu există,
la picioare
nu i-a crescut o unghie în afară

Pădurea s-a silit să crească,
Să nu i se vadă genunchii.

Senzația unei suite de succinte meditații ți-o dau și unele poezii mai întinse, strofele fiind slab polarizate de o idee poetică centrală („Știu pe deplin").

Este necesar însă ca penița cu care sînt trasate aceste pregnante conture să aibă mai multă finețe, fiindcă uneori liniile sînt îngroșate strident. Alteori, miniaturile nu depășesc stadiul unor notații fugare, insuficient selectate.

Interesante se anunță și unele experiențe pe linia asimilării unor influențe din poezia lui Ion Barbu (Tu, Va fi nevoie, Inlesnesc gurile cu cuțitul). Ultima dintre acestea, și mai ales poeziile „Cei care", „Pe cînd", „Am văzut", atrag atenția și asupra pericolului „ermetizării" expresiei poetice și nebulozității simbolurilor : „Pentru că aștept ochi să crească sub tălpi / Singur, înlesnesc gurile cu cuțitul" sau „Universul s-a spart de degetul mic / pe cînd se năștea o nouă credință".

Problema aceasta merită însă o dezbatere mult mai largă și cum spațiul nu ne permite, sîntem de părere că ea ar putea fi continuată la cenaclul „Nicolae Labiș unde v-am propune să citiți cît mai curînd. Așteptăm deci să ne trimiteți și alte versuri.

Macovei Nicolae : Ideea de a realiza un ciclu pe tema „Uzina noastră" merită să fie încurajată, unele versuri neflind lipsite de sufluł muncii febrile în uzină (Numărătoarea). Se reține de asemeni anumite salturi peste locurile comune : Și ziua aceasta s-a rupt, / Vîntul a purtat-o de la nord către sud / Vîntul subțire și pămîntul a învelit-o cu noaptea. / Cine o va mai găsi ? / Mîine de dimineață pentru 20 de bani / O voi răsfoi la vînzătorii de ziare, neamintindu-mi de ea".

Dimitrie Bălțătescu : Observațiile judicioase cuprinse în scrisoarea adresată redacției ca și frumoasele gînduri închinate cenaclului nostru ne-ar putea determina să cercetăm cu mai multă bunăvoință lucrările. Din păcate, însă, versurile, așa cum singur mărturisiți „sînt lipsite de mari pretenții și nu aduc poate nici un mesaj". Aceasta, și din pricină că nu numai sentimentele, ci însăși expresia poetică și viziunea sînt cam „tomnatice". „Vînt ce treci prin ramuri

PRÎNZUL DE LA MIEZUL NOPȚII

MOTTO :

Trandafir crescut în iarbă,
Mult mi-e drag omu' de treabă...

(cîntec popular)

— Și zici că nu mă crezi, Marine ?...
— Nu te crez bă... Nu mîine, da poimîine te trezești cu el îndărăt în sat. De n-o fi așa, să nu-mi zici mie pe nume. Are oameni puși sus, nu să poate. Aici discuția se frînse brusc. Marin Giubelea lovi cu biciul, întărîtat, frunzele de lipan crescute pe malul șanțului. Ar fi vrut să mai spună ceva, dar se răzgîndi. Cităva vreme nu se mai auzi decît mersul legănat al cailor și scrîșnetul vreunei pietre apucată sub șinele roților.

Tudor Beleaje ținea hățurile, răsturnat într-o rînă peste sacii din căruță, cercetîndu-și pe furiș tovarășul de drum. De-un an și jumătate de cînd se înființase gospodăria, drumul la moară îl făcuseră numai împreună. Erau cinstiți. Încă nu se pomenise să se plîngă vreunul din sat, că din sacul lui ar lipsi un pumn de făină ori de mălai.

— Și zici că nu mă crezi Mărine ?... Calul din dreapta își întoarse capul spre omul care mergea pe marginea drumului, ca și cum ar fi fost curios de răspuns. Începuseră vorba de cum au trecut de casa lui Costică Ciupan, președintele. Tudor întreba din căruță, iar Marin răspundea în doi peri sau lovea cu biciul bălăriile crescute de pe marginea șanțului.

— Nu cred bă, nu cred... Și chiar dac-o ieși așa cum subții tu, punem ipoteza că n-o să mai vie la noi, ei și ? D-aia nu mai poate el. Îl trimete în alt sat și gata ! Leafă să primească. Restul, nu-l interesează. Tudor șfichiui spinarea calului din dreapta care întindea în hamuri cu capul întors spre Marin. După felul cum își mișca grumazul la fiecare pas, i se păru că-i dă dreptate celuilalt.

— Și dă ce nu mă crezi bă ? se răsti el.
— Așa ; că nu-i de crezut...
— Asta o zici tu... Din nou rămase fără răspuns. Își aruncă țigarea peste buza șanțului și tăcu. Îi venea să pună mîna pe oiște și să cîrmească îndărăt spre sat. Își dădu seama că oricît ar fi încercat să-și lămurească tovarășul, acesta se încăpățîna s-o creadă pe-a lui. Gîndul îi tăndări privirea. Își vărsă necazul printr-o înjurătură de mamă pe numele lui Grigore Dudumeică, că nu i-a venit în cap să facă și la ei o moară, fie ea și fără „vals", și parcă se mai potolI.

— Am să propun la adunarea generală... Marin Giubelea se opri și-și întoarse privirea.

— Ce-ai să propui bă ? Tudor Beleaje zîmbi. Își spusese gîndul numai pe jumătate. Se gîndea să facă și ei o moară. Prea se duceau departe. Dar sfîrșitul gîndului nu-l mai spuse celuilalt. Făcu numai un semn cu palma și își văzu de drum, trecînd pe dinaintea lui Marin.

— Las-că vezi tu ce-o să propun...

Plecaseră din sat înainte de-a se lumina, și nu apropiau încă Sudiții. „Drumu' greu", gîndi Tudor și bătu calul din dreapta pe grumaz. „De cînd am trecut înaintea lui Marin, nu te mai uiți încoace Mișule. A dracului sămînță de cal trebuie să fii ; ții cu el, a ? Binee..." Pentru un moment, gîndurile i se mutară la neplăcerea asta nouă care se putea ivi.

— Ai bă Marine ? Da cu Ciupan ce-o face bă ?... Te pomeni că se-ntoarce și el să-și la locu'. Ar fi și-asta una, să știi. Nu-i răspunse. Cercetă seninul cu privirea. Norul se pierduse în albastru.

*

Mașina care trece prin sat în drum spre Balta Doamnei are două opriri. Asta numai la ei. O dată în dreptul drumului care duce la Moara Săracă, a doua oară în dreptul școlii. Aici de altfel se află jumătatea satului. Peste drum de școală, sfatul popular ; puțin mai încolo, căminul, iar peste doi stîlpi de lumină, cooperativa. Așa se face că nu pleacă nimeni la raion fără să-l știe lumea. Și mai cu seamă nu vine nimeni cu cursa de seară fără să fie cercetat pe puțin de cincizeci de perechi de ochi. Asta numai dacă e străin. Dacă nu, cursa vine la șapte ; dar pînă ajunge omul acasă, apropie de miezul nopții. Uneori, se-ntîmplă să aibă ce povesti. Alteori, însă, trebuie să inventeze ceva ca să satisfacă curiozitatea celor care i se string în jur. Care-i ăla să nu-l intereseze mersul trebilor pe la raion ! Dacă se întîmplă, cum am mai spus, ca mașina de seară s-aducă vreun străin cu treburi pe la ei prin comună, îl urmăresc cu privirea, pînă ce-l văd intrat undeva. Și după clădirea în care intră, știu unde face serviciul, rămînînd să-și cearnă bănuielile între ei, ca să-i ghicească treaba cu care venise. Dimineața, cînd trece cursa spre Moara Săracă, în mijlocul satului sînt puțini. Unii, numai în trecere, cu sapele pe umeri, rămîn s-o vadă plecînd. Dar seara, se schimbă povestea. Aproape jumătate din sat o așteaptă ; fără să mai punem la socoteală copiii. Lor, li se părea că sînt veniți cu treburi. Se mai nimeresc și dintre aceștia, cu vreo nevoie pe la sfat. Flăcăii și fetele se strîng la cămin. Restul ? Restul la bodegă la Costică Bogeac. E gestionar bun. El știe cum face, dar are bere rece în fiecare seară. E și-asta o dibăcie. În alte sate nu s-aduce bere decît sîmbăta la baluri. De-aici, din ușa prăvăliei, pîndesc sosirea mașinii. Cînd o văd dînd rotul la Andrei Tulică, năvălesc afară, cercetînd chipurile celor ce merg mai departe, cu aceeași curiozitate cu care-i cercetează pe cei rămași la ei Uneori, se mai găsesc și cunoștințe printre drumeți. Ei, ce să-i faci ; dacă este o prietenie mai veche, se întîmpla să plece mașina fără unul sau chiar doi pasageri cu bilet pînă la Sudiți ori Rădulești Berea lui Costică Bogeac este de vină.

Streinul care a coborît acum două seri, n-a intrat la sfat. Și oamenii au știut că nu-l de la sfatul raional. N-a intrat nici la cămin, și-au știut că nu-i nici de la cultură. I-au urmărit pașii să vadă dacă nu intră cumva la școală. N-a intrat.

— Nu-i nici de la învățămînt ; a știut Tudor Beleaje. Dar nici de la Uniune n-a fost. Nu s-a oprit nici la cooperativă. Cînd a trecut pe dinaintea lor, le-a dat bună-seara. I-au mulțumit. Puțin mai la vale este sediul colectivei. N-a intrat nici acolo. A ținut drumul drept.

— Nu e nici de la partid, i-a șoptit Marin Giubelea lui Tudor. Și Tudor a înclinat capul în semn de încuviințare. După ce-a trecut pe dinaintea lor, s-au pornit mirările. „Cine să fie frate ?..." Nu se găsi nici unul să răspundă. Asta însemna că nimeni nu-l mai văzuse. L-au urmărit cu privirile pînă ce streinul s-a pierdut în golul întunecos al ulițel. Să fi fost de la el din sat plecat de mic la meserie ?... N-aveau decît doi inși bucureșteni. Pe Nae Ciopîrtac, ăla de lucrează mecanic pe tren și pe Costică al Bibichii. Dar cine nu-i cunoaște p-ăștia, că doar în fiecare vară vin în concediu. Și ăl mai mic dintre copii îl știe.

— Bă, aflați de la mine că ăsta trebuie să fie cununat cu învățătoarea aia nouă ; hă, hă.

— Cununat pe dracu ; de trei luni de cînd a mutat-o la noi și să nu știe Lina Pietricioaica ? N-ași crede...

— Și la urma urmei punem ipoteza c-ar fi fost chiar el, ce beneficii ai tu de te prinde rîsu' ? Mai bine hai acasă să ne lipim genele că noaptea-i scurtă și mîine iar trag dă tine pîn-te scoli.

Pe drum i-a ajuns din urmă secretarul sfatului. Avea „Simsoneta" cu ea dintr-o bucată și cîinii satului s-au izbit de uluci.

— Îl vezi Tudore ? Iar se duce...

— Îl văz' a înginat Tudor. Și și-a împins căciula pe ceafă.

— Adică, mult o să le mai meargă lor ?...

*

Scarlat Constantinescu venise secretar la sfat odată cu învățătoarea. Parcă anume se vorbiseră să pice în aceiași zi cu cursa de seară. Pe cel dinaintea lui îl trecuseră în altă muncă la sfatul raional. Muncise omul ăsta pentru comuna lor cît n-ar fi muncit unul de-al pămîntului. Se învățase lumea cu el de parc-ar fi fost de-al lor. De cînd cu cel nou, s-au cam schimbat trebile. Mai întîi de toate, Scarlat Constantinescu și-a adus meșter zugrav să-i facă biroul în culori. Pe urmă și-a pus pe ușe orele de audiență. Zicea că fără ele înseamnă „știrbirea autorității". Rar de poți da ochii cu el pentru vreo hîrtie. Mai cu seamă acum în toiul muncilor. Auzi, de la 9 la 12. După prînz nu primește decît miercuri și vineri. Restul zice că se află pe teren. Care-i ăla să lase munca și să plece după el pe teren ?... Dumineca lipsește din sat. De altfel lipsește de simbătă. La prînz, cînd se dă drumul copiilor de la școală, vine Ana Ionașcu, învățătoarea de la a patra, și pleacă. Ei știu unde pleacă, numai că lunea, ferice de școlari ; este ca dumineca. Tovarășa învățătoare n-are poftă de nimic. Îi ține mai mult în recreație. La recreația asta, ea îi zicea „ore de cunoștințe agricole".

Așa au trecut cele trei luni de la venirea lui Scarlat Constantinescu și gropile pentru stîlpii de lumină au rămas nefăcute. Stau oamenii cu televizoarele cămășuite în casă, iar el zice : „Avem altele la urgența-ntîi, ce pricepeți voi ?". Asta o spune la bodegă, cînd s-abate să-i șoptească la ureche lui Costică Bogeac : „O ladă la rece tovule, vine Gheorghe cu șareta peste-un ceas s-o ia. O treci în contu' meu !". „Tovarășe secretar...", saltă gestionarul din umeri cu spaimă „nu mai pot bre ; dacă-mi vine un control ce mă fac ?..." „Dau eu referințe. Și-n caz de forță majoră, cîteva sute de lei acolo... Ori vrei să te schimb ?... spune dacă vrei !...". Doar nu era nebun Bogeac să vrea să-l schimbe. Oricum, la bodegă se mănîncă o pîine bună. Își lăsa umerii cu supunere și începea să așeze cele douăzeci de sticle în cadă cu ghiață.

Ana Ionașcu fusese transferată disciplinar. De altfel ca și el ; numai că din cu totul alte motive. Lucrul acesta nu-l știau însă unul despre celălalt. Nici nu i-ar fi interesat. S-au împăcat bine din prima zi. Ana e fată frumoasă. Păcat că nu s-a măritat. Se zvonește prin sat c-ar avea douăzeci și șase de ani. Ei, ce să-i faci ; fiecare cu norocul lui. Șușotesc femeile între ele cum că ar fi măritată, da că bărbatul i-ar fi pe undeva prin Dobrogea cu serviciul. De mirare ce de mai știu și femeile astea. Și cînd dracu or fi avînd vreme să le afle pe toate că doar

Desen de M. GROSU

muncesc cot la cot cu ei toată ziua pe cîmp. E și-asta un dar al femeii... Dacă era așa sau nu, nimeni n-avea de unde să știe. Adevărul însă era că secretarul avea nevastă. Lucrul acesta îl știa chiar Ana. Avea nevastă doctoriță. Ba, avea chiar și-un copil. Se minunau oamenii cum de n-o aduce la ei că doar era dispensar nou în sat.

— Nu-l lasă „ea" fa... își dădea cu părerea Lina Pietricioaica.

„Ea", era Ana Ionașcu. Drept este că-și pusese în minte de vreo lună, că n-ar fi tocmai rău dacă „Scatty", cum îl mîngîia pe Constantinescu, s-ar despărți de nevastă și-ar lua-o pe ea. Oricum, două salarii, chirle n-ar plăti, președintele colectivului le-ar trimite tot felul de bunătăți de la magazie... și-apoi, nici secretarul nu e de lepădat... E bărbat bine... Mult mai bine decît Doru Popescu din cauza căruia fusese mutată disciplinar.

Tudor și Marin grăbesc spre case. Sînt vecini. Ana Ionașcu stă peste drum de ei. Stă singură în curte. Baba Gherghina Olăreasa s-a mutat la gineri-său. Și-a făcut casă nouă. Uneori, cînd se scoală el să plece la grajduri, geamul învățătoarei stă încă treaz.

— Nu li s-o fi urînd mai frate să petreacă în fiecare seară ? întreabă Tudor.

— Cui dracu' i se urăște de petrecere ? Dacă le dă mîna...

— Calcă ei pe bec, n-ai tu grijă.

— De, io știu... N-are dă ce. El cu leafă, ea cu leafă... Apoi după o scurtă pauză : Costică, președintele, cu magazia... Tudor rămîne o clipă locului de parcă n-ar fi înțeles pe de-a-ntregul ultimele vorbe.

— Președintele ?...
— Păi...
— Vine și el ?
— Vine.
— Și dă ce nu mi-ai spus pînă acuma ?
— De băi Tudore, io știu ? Vezi, io muncesc și-așa, și-așa. Da nu e bine să te pui rău cu conducerea. Te calculează la procente. Faci o sută de zile, el îți pune șaizeci trei. Te-ai dășelat treizeci șapte de pomană ? Te-ai dășelat. Vezi, la voi e altă treabă. Voi sînteți membri de partid. Voi să-l luați în discuție. Io... se oprI. Ajunseră în dreptul caselor. La Ana Ionașcu, lumina era aprinsă.

Costică Ciupan era prieten bun cu secretarul. Îi părea rău că n-are și el nevastă doctoriță să-i ceară transferul în altă regiune. Așa... așa, nevasta-i era șefă de echipă. Să te ferească dumnezeu de gura ei. Îl critică și-n adunări, îl critica și-n bătătură. De la o vreme venea și el noaptea la învățătoare acasă și fuma țigări „Carpați" cu filtru ca „intelectualii". Secretarul îl îndemnase s-o aducă și pe-a lui Stelian Covrigaru. Una de învîrtea niște hîrtii pe la sediu să-i meargă ziua muncă. Nu s-a dus el. L-a trimes pe secretar să-i zică. Era altceva. Știa s-o -ntoarcă cu altfel de vorbe. După cîte aflase, Scarlat Constantinescu, adică după cîte-i spusese chiar el, ar fi avut vreo șapte clase de liceu. Altfel știa să vorbească. El a avut grije să-l pună pe Biju, măcelarul gospodăriei să-i înjunghie un purceluș de vreo șase kilograme pe răspunderea lui, că doar d-aia-i președinte.

— Faci proces-verbal bă și ți-l iscălesc io nu fii prost...

Pe Flory a adus-o secretarul cu „Simsoneta". De altfel pe ea o chema Floarea, dar își zicea așa ca să fie mai modern. Așa i se părea ei. Înainte de-a lua purcelul, l-a pus într-o paporniță să nu-l vadă lumea. Costică Ciupan a trecut și pe la magazie de i-a umplut Lazăr magazionerul două sticle cu d-aia „fiartă de două ori". I-a făcut cu ochiul și i-a zis : „Am pă cineva mare dă la raion Lăzărică, pui d-aia de prună...". În gîndul lui, Lazăr și-a zis : „Cam la două seri o dată îi pică cineva de la raion. Vine seara și pleacă dimineața. Atunci de ce dracu o mai fi venind. Numai ca să-l vază pe el ?...". N-a îndrăznit să-l întrebe. „Treaba lui, el e președinte, el răspunde...". Berea a adus-o Gheorghe Zgîrci, omul de servici care-i păzește ușa secretarului în orele de „audiență" să nu intre cumva doi inși o dată.

Costică Ciupan venise în mai multe rînduri în casa Anei Ionașcu. Niciodată nu-l prinsese miezul nopții. Lui nu-i plăcea băutura fără lăutari. Avea și-o vorbă : „Dacă-i bal, bal să fie !...".

— Io zic să dați dumneavoastră o fugă cu motocicleta pînă la Urea acordeonistul tovarășe secretar ; să ne-o zică p-aia... Fetele erau la bucătărie. Rumeneau purcelul la tavă și-și zîmbeau.

— Pă care mă ?...

— P-aia... Ceasul de la mîna secretarului arăta unsprezece și douăzeci. Luam o țuiculiță și el ne-o zicea. Costică Ciupan umplu două pahărele și începu să-ngîne cu glas de fierăstrău neascuțit :

Mult vreau doamne să mă-nec,
Unde-o fi lacu' mai sec...

— Și, ce zici tu, ăsta-i cîntec de intimitate ? Dă-o dracului bă Costică, mă faci de basme. Costică și-a golit paharul dintr-o sorbitură și și-a plecat privirea în dușumea. „Am tăiat purcelul de pomană", oftă el. Nu înțelesese vorba „intimitate", dar nici nu vru să-ntrebe ce-nseamnă. Își mai turnă un păhărel și mormăi ceva neînțeles. Avem muzică ; s-a îngrijit Ana din vreme. O să și dansăm. Mintea țăranului înginâ „Sub streașina casei mele"; aia de-o cîntă Lătăreața la difuzor și se mai invescli. „De-ar mai avea și sîrba-n două părți..." oftă gîndul lui.

Masa s-a așezat tîrziu, trecut de miezul nopții. Costică Ciupan s-a posomorît și și-a turnat pahar după pahar. Îi venise gust să calce în picioare singura placă ce se învîrtea de mai bine de-o jumătate de ceas. Cel puțin să n-o mai audă. Pe-o parte placa făcea : „mambo, mambo, cavaleru..." iar cîteodată zicea „hu !"... Se necăjea că nu și-o poate tălmăci. Întîi crezu că așa-i chiamă pe cavaler, „mambo" ; și zîmbi. Cum ar fi pe romînește Ilie sau Matei. Încercă chiar să și-l cînte : „Ilie, Ilie, Ilie cavaleru...". „Ce nume mai au și europenii ăștia !" gîndi el. Pe partea cealaltă, era și mai rău. Nu pricepea ce spune, că nici asta nu era pe românește. Doar ce-o auzea pe una zicînd din timp în timp: „Calipso cea-cea-cea...", „Ce ți-e și cu intelectualii ăștia", își zise Ciupan și îi veni să se ridice și să plece. Dar privirile-i rămaseră atîrnate de umerii rotunzi ai Floarei și nu se putut hotărî.

După masă urmă dansul și Costică Ciupan fu nevoit să deschidă ochii mari. Nu-l văzuse niciodată pe secretar făcînd așa. Curînd obosiră și Ana Ionașcu le pregăti cafele. El și-a oprit gura înjurîndu-se în gînd că venise la o asemenea tortură. Prost o fi ăla care-o zice că nu mai are și nevasta dreptate uneori ! Ce-i trebuia lui Calipso cea-cea-cea și „Carpați cu filtru" ?... Vorba ăleia după placă : „hu !..".

Trecu și asta și-i auzi discutînd filozofie. Vorbeau despre viață și despre moarte. Floarea tăcea. Tăcea și-i venea să-și dea cu pumnii în cap că n-are și ea un „intelectual" alături. Era geloasă pe învățătoare și pe secretarul ei. Ce oameni moderni ! Simți nevoia să spună și el ceva. Încercase totdeauna să pară deștept. Spunea uneori niște vorbe, de trebuia să te gîndești o săptămînă și tot nu le dădeai de rost.

— Un om este întotdeauna ca o giscă, zise el. O giscă trăiește și moare. Tot așa și-un om, trăiește și moare.

*

Tudor Beleaje doarme pe prispă. Așa doarme el în fiecare vară. Noaptea asta însă nu-l ia somnul. Stă și se gîndește la spusele lui Marin Giubelea și-aproape că-i vine să se ducă să-l scoale ca să la vorba de la cap. Stă cu fața în sus și se gîndește. Din vreme-n vreme, scapără și-și aprinde țigarea. Atunci dă cu ochii de geamul luminat al Anei Ionașcu. S-ar duce pînă lîngă prispă să vadă ce se petrece înăuntru, dar în fereastră învățătoarea a atîrnat un cearșaf alb, cum făcea pe vremuri Lina Pietricioaica. Pe Costică Ciupan, președintele, l-a păzit după poartă. L-a văzut intrînd cu paporniță-n mînă și l-a bănuit de necinste. Într-un tîmp, i s-a părut că aude pași pe drum. Și nu i s-a părut. Pașii s-au oprit în dreptul porții lui. A văzut cîinele care dormea la colțul casei, cum își ridică capul și ascultă. „E zăpușală. L-au topit puricii săracu' și-i e teamă să nu facă drumu' de pomană pînă lîngă gard" ; îi luă el apărarea în gînd. Animalul și-a privit stăpînul, l-a văzut mișcîndu-se, și s-a așezat mai bine în culcușul lui.

— Tovarășe Tudor. Glasul nu-i era cunoscut. A sărit jos din așternut și s-a dus să vadă cine-i. Vin de la gospodărie tovarășe : Am stat de vorbă cu paznicul. Țăranul l-a recunoscut. Era streinul care venise cu cursa de seară. S-a așezat pe talpa casei fără îndemn. Nu te lasă vecinii să dormi ?... N-avu vreme să răspundă. Dar ce fac ei pînă la ora asta, că doar mîine-i zi de lucru. Tudor Beleaje clătină din cap cu amărăciune.

— Ce să facă tovarășe secretar. Acum știa cu cine vorbește. O singură dată fusese la raionul de partid. Îi era ciudă pe sine că putuse să-l uite pe tovarășul Călărașu ; doar vorbise cu el. E drept că în fugă, dar oricum, vorbise. Așa s-au învățat ei să ia prînzul la miezul nopții. Și oftă. Așa s-au învățat. Iar președintele ăsta al nostru își cam vîră mîna în punga colectivului.

— Am auzit. D-aia nu prea merge treaba pe-aici pe la voi.

— D-aia.

— Bine. Lasă c-o-ndreptăm noi. Acum hai să ne culcăm. Ai unde să mă găzduiești ? Țăranul se fîstîci. Cum dracu să n-ai ? Și pentru prima dată în viață îi păru rău că nu s-a înscris și el la mobilă în rate. Cine știe dacă o să mai aibă vreodată cinstea de-al avea în ospeție pe secretarul raionului de partid.

*

Au trecut numai două zile de la prînzul de la miezul nopții. Cei doi vecini merg spre moară să-și vorbească. Tudor Beleaje se necăjește că nu-i poate băga în cap vecinului că n-are dreptate. C-o zi în urmă fuseseră chemați la raion președintele colectivului și secretarul sfatului. Pe Ana Ionașcu au chemat-o la secția de învățămînt. El, era convins că n-au să se mai întoarcă cu cursa de seară, cum era încredințat Marin. Atinse spinările cailor cu biciușca și-i spuse celui de-i venea în urmă :

— Crezi că pot fi iertați asemenea oameni ?...

— Nici vorbă, băi Tudore. La treaba asta mă gîndeam și eu. Dreptatea a căzut de partea ta. Și chipul i se înseninâ.

Mergeau ca și pînă atunci, tot unul în urma celuilalt, ca doi soldați sculați noaptea din somn trimeși să schimbe garda. Numai că de astă dată, simțeau caporalul de schimb călcînd apăsat înaintea lor.

CONSTANTIN GEORGESCU

POȘTA REDACȚIEI

apiecate / Gonind cocorii în unghiuri cu cîere prelungi la bord / Care suspini acum în harfe îndoliate, / Povești culese în peșteri, zvonite de bătrînul Nord !" etc, etc...

Florin Manea : Se întîlnesc din loc în loc și unele versuri frumoase („Mă chema respirația ta trecînd ca o pasăre / prin ramurile subțiate de piecări", „Aburim de iubire ca pămîntul"), dar în ansamblu poeziile sînt extrem de inegale. Mai multă atenție, totodată, la „ecoul" întîrziat al unor metafore aparținînd altor poeți : Și-n fiecare fruct întrezăresc o vară / Ca o lumină-n iris concentrată.

Nicu Lucian : Încercări destul de modeste ca valoare. Cîte o comparație inedită (Albe, barăcile pe șantier, sclipind ca niște căști de miner) rămîne o apariție singulară printre versificările plate. Nici lectura caietului de versuri nu ne-a schimbat această impresie.

Alexandru Misiuga : „Dubiele parodii" au un dubiu cusur : pe de o parte sînt doar niște simple pastișe după modelele vizate, iar pe de altă parte confundă uneori exprimarea colorată cu trivialitatea : „la ascultă măi... cîrnat, / Care pungă ți-am furat ?", „Vezi ce-nseamnă un bărbat ? N-am fost dulce ca un rahat" etc.

Dan Rotaru : Poeziile scurte îndeosebi conțin unele promisiuni. Sînteți încă la început și aveți multă nevoie de climatul unui cerc literar activ, de un „context" în care încercările dv. să fie puse în adevărata lor lumină. Tocmai de aceea ne nemulțumește și pe noi știrea că cenaclul dv. studențesc a intrat în „hibernare". Se pune în mod firesc întrebarea : cum e posibil ca într-o instituție de învățămînt de prestigiul universității ieșene să se manifeste dezinteres față de cenaclul literar ? Situația e cu atît mai nemulțumitoare cu cît printre colegii dv. se numără multe talente care se pot realmente afirma. Dar, la această întrebare ar trebui să răspundă fără întîrziere tovarășii în sarcina cărora cad activizarea și îndrumarea cenaclului.

Ovidiu Glad : Efortul dv. de a vă defini universul și timbrul poetic este marcat uneori de realizări merituoase pe care ne face plăcere să le consemnăm, așa cum am făcut-o și altădată, în paginile revistei. Densitatea de gîndire, asocierea concretului cu elementul pur abstract eșuează uneori în formulări încîlcite. Fuziunea aceasta cunoaște însă și reușite de felul celei de mai jos :

Semnul pămîntean al cosmonauților

„Arhipelagul din care migrau
rămînea o permanentă
obosească în urma lor și lumina cu toate culorile
zvîrlite în avalanșe
le deprindea anevoie linia
timpiei lîngă carnetul de partid.

Copacii porneau spre ei
aidoma drumurilor
evadate din serpentine
în timp ce oamenii
îi visau prin rădăcini
pline cu zăpezi siderale
bătînd semnul genezei
în locuri dinainte hotărîte.

Tinerețea le era salvă
detunată în pescărușI
și aveau din comunism
iubirea, parte de consum
cu care alcătuiau
un curcubeu de aripi
dincolo de evoluțiile lor
viitoare.

Păreau niște oameni
cuprinzători chiar în nemișcare
pe care atingîndu-i
gesturile devin planete și aerul
lăcrimează pînă la stele.

În urma lor rămînea
doar setea îndelungată
a pietrelor jilave care
așteptau să fie populate".

Paul August : Fluența versului, siguranța cu care stăpîniți tehnica sonetului reprezintă incontestabil un cîștig pentru munca dvs. poetică. Asemenea calități nu sînt însă suficiente pentru ca orice versificare să treacă drept poezie. Atenție deci la substanța versurilor dvs. destul de inconsistentă. „Uraganul", de pildă, nu e decît o bună compunere școlărească, versificată corect.

Grigore Albu : Dintre bucățile încredințate redacției se remarcă „La orizontul 600", meditație străbătută de un dirism cald, evocind cu simplitate un moment mineresc sugestiv :

La orizontul 600

„Cîndva la orizontul 600,
M-a-ntreținut o lampă de miner :

PAUL DRUMARU

CĂLĂTORIM

Călătorim. Călătorim. Călătorim.
Munții se schimbă-n cîmpuri, izvoarele-n fîntîni,
Și-n somn călătorim, dar mai puțin, —
Mereu din zile către săptămîni.

La unii-i iunie, la alții august, sau o altă
Neprevăzută lună în acest an intim
Prin care cu primejdii și răspunderi
Călătorim, călătorim, călătorim.

Planete-aproape roșii, planete încă pale
După lumina care putem s-o dăm trăind,
Răsar pe cerurile noastre personale
Și ni se sting și ni se reaprind.

Și ne alcătuim în constelații
Atunci cînd ne cunoaștem în ardere vecini —
Cei lași vecini cu lași, bărbații cu bărbați,
Călătorim fără-ntrerupere. Trăim.

MAMEI

Toate mamele sînt triste-n poezii.
În a amintirii ceață mare
Toate mamele au ochii sinilii
De poveste și de depărtare.

Toate mamele sînt duse să aducă
Liniște și somn și vise bune,
Pentru puști cu ochii verzi, de nucă,
Fără nume încă sau cu nume.

Dar copiii trec prin ani și pleacă,
Numai pozele rămîn copii,
De aceea mamele au cearcăn
Și sînt triste toate-n poezii.

FORȚA CANDORII

În intimitate și pomii își dăruie flori,
În intimitate și florile-și dăruie fluturi,
Eșarfă timidă a neprețuitei candori,
Numai lăuntric, intim, ai curajul să fluturi !

Dar e o tăcere în jur ca un doliu,
Ceva răsturnat, ceva fals de discret,
Nu se trăiește așa, fără nici un orgoliu,
Nu se arde așa, în secret.

Da, uneori ni-s obrajii țepoși și sălbatici,
E adevărat, mirosim a sudoare și-a fier și-a ulei,
Și părem dușmănoși, niște Arctici și-Antarctici,
Neînțeleși și respinși de femei.

În intimitate, în taină, ne umplem de floare,
Dar ăsta-i un lucru meschin și nedrept.
Ce sensibilă forță au oamenii care
Își poartă candoarea, eșarfă pe piept !

MARINĂ

Pe scaunele de la bar,
Pe scaune, girafe de metal și piele,
Curgea frumoasa umbră-a unei stele
Filtrată prin licori de-un verde-amar
Și galben dulce și cărămiziu.
Priveam localul elegant, pustiu
Și-n j

• GHEORGHE TOMOZEI ••

Domnișoara Gelsomina

Giuliettei Massina

Sînt o umilă slugă a toamnei.
Pentru cîteva frunze îmi rup, ca pe lanțuri,
vinele de sînge, în circuri colorate,
apoi le asvîrl în nisip, palid,
dar adevăratul efort începe cînd trebuie să surid
și în aplauzele celor din jur
mor, pentru cîteva lire, cu încă puțin.

Dar nu știu de ce-ți vorbesc despre mine,
domnișoară Gelsomina, aș vrea numai să te chem
să mă urmezi, din anotimp în anotimp,
am să-ți dau o tobă mică și cum ești mică și tu
ai să semeni cu o madonă — madona cu toba —
și se vor găsi destui gură-cască
gata să sufere
cînd îmi încordez brațul.
Ai un zîmbet mic, biruitor,
pare că te dai de trei ori peste cap, în tine,
și-mi place să te văd, cu bărbia ușor ridicată,
cum străbați strada.
Am să te-mbrac prin marile tîrguri
am să-ți cumpăr o rochie albă, fără să mă tocmesc,
iar tu ai să bați din tobă
domnișoară Gelsomina,
încet, rar,
de parcă pe pielea întinsă picură lacrima sfîntului
care-i ocrotește pe cei ce rup lanțuri
și pe înghițitorii de sabii.
Dar, pentru dumnezeu, tu să nu plîngi
fiindcă așa mă scoți din sărite,
te faci și mai mică decît ești,
te ghemuiești în plîns,
plîngi ca o tulpină umilă,
te risipești în țărînă
îți plîng degetele mîinii, plînge părul galben
lutul tău nevinovat plînge,
și-atunci nimeni nu mai există lîngă tine,
ești singură, singură ca un circ pustiu,
cu pînza peticită, sfîșiată de ploaie,
cu frînghii putrede și aer sărat.
Să nu plîngi. Vreau să rîzi
dar atunci cînd te bucuri de ceva
ai un fel de sughiț ciudat,
te rotești ca o pasăre ametită
și cînd sînt gata să mă-nseninez și eu,
îmi dau seama că de fapt ai plîns,
că m-ai mințit,
că sîngele tău plînge în vine
și-aș vrea să urlu la rîndu-mi,
madonă cu toba,
să fac una cu pămîntul, stîncile,
bisericile orașelor și cuștile de oțel
ale menajeriilor.
Mă auzi, înțelegi?
Domnișoară Gelsomina nu vrei să uiți plînsul?
schimbă-l, rupe-l din carnea ta
uitată și proastă,
smulge-l, scuipă-l din tine.
Și termină cu melodia asta,
mă înnebunești repetînd-o
— tam, ta ri ra ra,
tam, ta ri ra ra... —
de unde o știi, ce-ți amintește,
ce oameni, ce gînduri, ce regrete,
dar poți regreta? și iarba are memorie?
și lemnul tresare? căci tu ești iarbă
și arbor și piatră din drum
și de asta poate te vreau,
ești simplă ca țărîna și apa...
Drace, dar eu nu pot trece dincolo de tăcerea ta,
nici de umerii tăi firavi
pe care-i pot zdrobi cu un gest,
nu știu nimic despre tine,
privindu-te, nici eu nu mai sînt,
mă ustură pleoapele
de parcă înot cu ochii deschiși
printre epavele mării.

Știu. Am să plec din tine
cum aș pleca dintr-un anotimp al tristeții,
cu melodia ta neghioabă în auz
melodia cumplită,
ca o rugăciune de copii orbi
și lanțurile mi se vor prelinge pe trup
mîine, mai departe, mereu,
Am să te schimb cu alta,
alta cu șolduri mari, lăbărțată și neagră,
dar tu mă vei urmări, supusă,
ca iarba, ca piatra și lemnul,
să-mi amintești că picătura de lumină
pe care o jinduim
există pentru fiecare dintre noi,
ai să vii, cu mersul tău caraghios,
cu umerii tăi aduși, cu sînii copilărești,
cu toba spînzurată de gît,
ca o statuie a speranței.
Mi te va aduce amintirea, te vor aduce vinturile,
reflexele alcoolului, frunzele,
și mă voi zvîrcoli pe malul mării
ca un animal primordial, în nisipuri,
pentru ca apele plajei pustii
să te spele din mine...

Culorile

Răsar de nicăieri, din nici un trunchi,
culorile-și sînt propria cenușă,
cristale dure lunecate-n irișI
cu vocile-amintirii-amestecate,
vibrînd în frunze și sporind tăcerea
de început a lucrurilor toate.

Nu poți să le păstrezi. Egale, ard,
dezastre provizorii le dezbină,
și sfîșiate, pier fără să moară,
dispar dar nu se pierd cu-adevărat
și-ajunse în memorie stîrnesc
un lanț de inefabile exploziI

Culorile-și sînt propria cenușă,
culorile-s cenușa timpului...

Amintirea eroului

Nu acoperiți rănile viteazului :
lăsați să treacă păsări prin ele.
Nu-i mai întoarceți, arc de ceasornic,
sîngele ruginit între două secunde ;
nu-l striviți în varul ca de groapă comună
al statuii,
sculptați-i numai surîsul
și-apoi spargeți statuia în cioburi roșii,
risipiți-le pe malul mării
și lăsați-i pe copii să creadă
că țin în palme niște scoici ciudate...
Și mai ales,
nu-i scrieți numele cu neon
peste fabricile de jucării,
ci dăruiți-l mai degrabă unui copil
care-ar putea fi el...

Aur

Aurul cast al mineralelor începuturi,
copilăros și mîndru, aurul căzutelor stele
luminează adesea bolnave săruturi
și se zvîrcolește în strîmbe inele —
pavăză-a mîinilor ce mint și fură,
a cuvintelor lașe
și a surîsului prelins pe gură
ca zeama unei fructe ucigașe.
Inele gravate cu lăbărțate litere,
mînjite de lacrimi, de hohot și plîns,
casnice vipere
cu aurul în gușă strîns,
pecetluind iubiri fără iubire
și resemnate-mbrățișări, departe
de sfînta, sobra năruire
a trupurilor, peste timp, în moarte...

Aur prostituat, inele pale,
sclipirea voastră se topește-n vînt ;
alcătuiți-vă-n cămăși de zale
și vă voi sfîșia cu-n gest, rizînd.

Aștept mîini care cheamă și regretă,
mîini ce gîndesc de crin și de mixandră,
cu-a firului de iarbă verighetă
să le păstrez, ca-ntr-o căluță tandră...

Spectacol autumnal

Lui Vlad Mușatescu

Autumnal, poemul dintre cîmpii, întorcu-l,
rămînă-n lîncezite, ogrăzile străvechi,
sub aștrii serii vineți, iar cînd se taie porcul,
i-astup cu ceva rime, urechile perechi.
Trunchi blînd, doboară lama-n gospodăresc
supliciu
iar mîini păroase sapă în carne pîrtii lungi
cînd de pe răni despoaie, fin pergament, șoriciul
și albul de petală al galeșelor șunci
pe care-n poduri, fumul la cazne le-o supune
sub grinzile crăpate, bălăbănite-n șbilț
ca mai tîrziu, pe vatră, să sfîrîie-n tăciune
în vreme ce motanul se încovrigă-n jilț
și părăsind rotundul genunchilor nepoatei
adulmecă miresme de usturoi și vin
iar în ceasornic, timpul scăzut la jumătate-i
și-n sobă, focul spală imperii în declin...

Vicleni, cu netezimea cleștarelor perfide,
ardeii-n coșuri parcă-s pumnale de păgîn
sticlind lîngă tomatele pline, translucide,
însingerate comic, ca-n Breughel cel Bătrîn.
Mari pepenoaice-s date de-a rostogol, borțoase,
încă visînd, suavii, din vară cantalupi
pe cînd dovlecii, calmul al broaștelor țestoase
îl mai păstrează, galbeni, abandonați sub stupi
iar nucile, în iarbă, cu dulcile-oseminte
lin înzăuate-n somnul cămășii, amărui,
și-amestecă firava alcătuire printre
părăginitul aur al noilor gutui...
Mărul domnesc, în paie ascuns, cu ionatanul
va lumina-n decemvrie, pe mesele de lemn
pe care, moaște sfinte, o să aducem hreanul
înlăcrimat în străchini adînci, de untdelemn.
E toamnă : via moare, chircită în budane,
e toamnă ; luna pare o ceapă de lalea,
livada își apleacă roditele crăcane
iar crapii-n heleșteie, cu zvîrcoliri de stea
se-afundă, grei, în mîlul luminii putrezite
coclind, o vară balta și-n fruct orbecăind
cînd și văzduhul are oglinzile tocite
de rațele-n parada finală măcăind...
Mirezme-ntăritate, culori sinucigașe,
prea-plin de seve-n carnea pămîntului străbun
ca plumbul care leagă vitraiuri uriașe,
minuni autumnale, în mine vă adun...

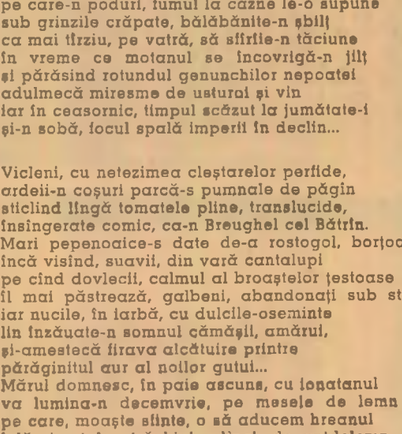

Homer

Știu foarte puține despre bătrîn...

S-a descins de Nil și l-a uitat peste nisipuri,
purta în traistă, lîngă un codru de pîine
piramida lui Keops,
curba văzduhul
cu voci infinite
(de-altfel, Turnul Babel n-a fost altceva decît
Homer beat),
a inventat calul troian
și-a suprimat, cu un singur vers, Atlantida.

Nimeni nu i-a văzut chipul,
numai dacă vă veți îndepărta în spațiu,
pe Altaïr de pildă,
îl veți vedea craniul
rotindu-se, implacabil în jurul soarelui,
cu orbitele oceanelor
înlăcrimate
blînd...

Spirală

Sîngele-mi licăre curb,
chipul pierdut mi-l învăluie,
din trupul trudit cînd mă surp,
vechiul văzduh cînd se năruie.

Sub luna coclind
de culori fumegînde și de sunete,
mi-aplec al oaselor frunții argint
în ferbile lutului, umede.

Noapte, în inima-mi goală îți scalzi
arsa triremă,
dar, șarpe fantastic mai pot să mă-nal
într-o spirală supremă!

Ilustrații de RADU GEORGESCU

MINIATURI LIRICE

Pentru preșcolari, scriitorii noștri au născocit o formulă literară ingenioasă, înrudită deopotrivă cu reportajul, cu poezia și cu basmul.

Specia lansată de Paul Anghel, (în revista „Arici-Pogonici"), cultivată cu vervă de Tita Chiper, scînteiază sub condeiul lui Marin Sorescu.

În genul unor jurnale de aventuri în miniatură, întîmplările sînt povestite la persoana întîi, într-un stil verbal, familiar. Deși formula este a prozei ritmate, ne aflăm de fapt pe teritoriul unei poezii epice pline de dinamism, în care surpriza formală a rimei aduce totdeauna cu sine și noutatea unui punct de vedere, a unei comparații neașteptate, a unor asociații în lanț, încărcate de o veselie contaminantă.

Acest gen de reportaj, aidoma unei poezii lirice fantastice, nu poate fi povestit, nu beneficiază de anecdotică, stilul doar, lucrat cu minuție de filigran, îi imprimă dinamism.

Cititorii sînt invitați într-o mare aventură, nu în țara poveștilor, ci la Bicaz, la munte, să vadă un vapor, la o fermă, la o seră, în Deltă, sau chiar să facă o călătorie în stemă. Deși adresele trădează o anume intenție didactică, ficțiunea joacă primul rol. Excursia devine o aventură extraordinară, cu emoțiile și pregătirile de plecare firești unei expediții într-o țară de vis. Totul se transformă într-un joc, iar cititorii se adaptează, cu voie bună, convenției.

„Demonstrațiile" sînt reduse la simplitatea și concretețea unor reguli de joc. E nevoie de ciment pentru un bloc? „Se ia un munte cărunt și se pisează mărunt, mărunt". Cu o găletușă, o lopățică, nisip și putină imaginație poți demonstra cum se fabrică lumina : „Iei doi munți bătrîni, cu zăpada pe frunți și, dacă printre ei trece un riu, îl pui în frîu. Ridici între munți un soi de pieptene uriaș, care se cheamă baraj, din beton și fier, nalt pînă aproape de cer. Ușoară, cîntătoare, apa curge la vale, nu știe ce are-n cale, vine cu larmă și curaj — dar iată, stop! — la baraj", și așa mai departe. (Tita Chiper „Cum se face lumina").

Operațiile dificile, complexe, sînt explicate în termeni cît mai familiari. Inginerul naval proiectant este „desenatorul care pune pe hîrtie tot vaporul". Muncitorii sudori parcă ar fi croitori, cos tabla cu un ac de foc, care scăpăra scîntei, ca artificiile de pom.

Copiii, cititori și interlocutori ai autoarei, sînt gata să se joace de-a povestea, dar din cînd în cînd mai trag cu ochiul și pe sub măști. În seră la „carnavalul legumelor", cînd prichindeii vizitatori cer : „Vrem să vorbim cu împăratul!" răspunsul prompt al pazniculuI : „Vorbiți cu mine, că n-avem altul!" răsună firesc și fără a desface vraja.

M. Sorescu desăvîrșește acest act artistic de recreare a universului văzut prin lentilele magice ale copilăriei. Poetul își rezervă rolul unui ghid năzdrăvan, inteligent și cu fantezie, gata să ia totul în joacă și în serios. Cimp de investigație : lumea cu elementele ei cunoscute, chiar familiare, inedite doar prin unghiul din care sînt surprinse.

Scriitorul redescoperă pentru copii universul, dar un univers fantastic, eliberat de convenționalisme, realizînd nota de puritate și surpriză proprie irisului lovit prima oară de lumină.

Subtil, suav și ironic, Sorescu se joacă cu cuvintele, cu sensurile, le combină și le răstoarnă într-un chip original

Încîntă cu prospețimea limbajului și simțul ascuțit al cuvîntului. Savoarea unui întreg pasaj stă citeodată într-o singură expresie situată într-un context inedit. „Lupul trăiește în haite și pe la noi. Mănîncă dimineața oi, la prînz oi și seara, tot oi. Din cauza acestui **meniu fix**, umblă oamenii după el prin păduri, cu puști și cu topoare, ca să-l omoare!".

Alte ori împinge sensul unui cuvînt pînă la limita absurdă : „Apa asta pe care plutește piaurul e scumpă ca aurul. În primul rînd e **dulce**... și gîndiți-vă... cît valorează Delta asta numai ca **sirop**". Sau se complace în a „confunda" sensul figurat cu cel propriu al unor expresii : la circ „leul l-ar mînca pe omul acela **într-o clipită**, dar e dresorul lui și nu poate **să-l înghită**". Alcătuind „o listă realistă" pentru populurea lunii, propune : „dintre animale vom aduce numai strictul **necesar**. De exemplu, lupul nu-l vom aduce că e.. **măgar**".

Cel mai adesea mimează un ton grav, științific, voit prozaic, pentru a scoate prin contrast mari efecte comice : „Trebuie să vă spun că aceste meleaguri se caracterizează prin ger. Clima de la polul nord e o climă de frigider. Untul, peștele, aici la marginea înghețată a mării, ating culmea conservării. Poți să mănînci guvizi și bibani, proaspeți de două mii de ani".

Dar sursa umorului său nu trebuie căutată doar în limbaj. Scriitorul se distinge îndeosebi prin invenție, prin fantezia sa laborioasă. Succesiunea rapidă a surprizelor (și ca efect și ca formulă de realizare) îl pune chiar și pe cititorul matur în imposibilitatea de a descoperi cheia, secretul sistemului de a construi al scriitorului.

Cu mobilitatea sa inventivă creează ad-hoc „teorii-jucării". „Cineva spunea un lucru nou : că ele (rațele) ar învăța să înoate chiar din ou. Cică în fiecare găoace zace cartea de citire „Învățați înotul fără profesor — e foarte ușor". Cînd puiul de rață învață pe de rost totul, sparge coaja cu ciocul și cît e el de pui, toată balta e a lui".

Aidoma unui iluzionist, le arată copiilor doar „minuni" — creații ale muncii, sărind peste procesul tehnic, punînd în lumină doar latura invenției : „Aflați că eu, cu o șmecherie, pot scoate din stuf hîrtie. C-am aflat că-n fiecare trestie ce se leagănă peste mîl stau **coli de hîrtie făcute sul**". Și cu neastîmpărul caracteristic își continuă „deducțiile" sărind într-o altă zonă : „Dacă ești scriitor ești fericit : cu o trestie de-asta te-ai procopsit".

Încărcată de substanță, concentrată, această proză poetică a lui Sorescu, e cuceritoare prin simplitatea și lipsa ei de podoabe. Mișcîndu-se cu atîta degajare în zonele invenției artistice, scriitorul devine risipitor : cu fiecare metaforă sau comparație chiar, te frapează, lansează un punct de vedere original, încîntă prin lirism sau grațioase ironii : cuștile de fier sînt ca niște bunici ale animalelor sălbatice, au grijă să nu facă prostii ; sau : „munte le ajută farmacia și ne ia nouă astenia. (Tătucul știe ce e aia, cum știți voi de-a puia-gaia)".

Subtextul educativ cu discreție exprimat îi face pe copii să realizeze pe deplin comicul unor situații în care îi împing unele mofturi ale lor. Înspăimîntîndu-se de „fauna care rage și scheaună", scriitorul întrerupe spre a se adresa copiilor : „mirați-vă mai încet, dragii mei, că asurziți acești lei". Sau „Oilor nici nu le place să poarte vara cojoace. Singure merg, o dată pe an, să se tundă la cioban, cum mergeți voi cei mici, la Ciufulici". „Numai că oile nu au pretenția cînd le taie latele nenea Stan să le pună călare pe un lup sau pe un aeroplan". Și fără pauze, fără respirație, surprizele se succed într-un ritm accelerat.

Au loc treceri bruște și de la o dispoziție sufletească la alta În mijlocul glumelor, neobservat, discret, poetul face să răsune o coardă lirică gravă, deschizînd orizontul copiilor spre poezie. Glumește pe socoteala munților care-și pun comprese cu nori sau se spală pe picioare cu izvoarele de apă minerală, ca să continue : „nu știu cînd au crescut acești strengari, că omenirea cînd a venit i-a găsit mari. Se opriseră ca niște elefanți în zare, cu tot cerul în spinare". Sau descoperă copiilor delicatețile zborului lunar : „În jurul nostru vom auzi cum răsar stelele, cu un fîșîit ușor, parcă se deschid umbrelele".

O anume pudoare îl determină ca tocmai ideile încărcate de lirism să le exprime cît mai prozaic, să le mascheze cu cîte o glumă, pentru a se scuza parcă : „În port marea scapă printre pescărușI ca printr-o plasă" (ca să completeze imediat) : „Aici sînt fel de fel de vapoare cum avem și noi **pe acasă**".

În ciuda hazului stîrnit la tot pasul, a degajării cu care scriitorul își permite să glumească în legătură cu orice, atmosfera este prin excelență lirică, respirînd o mare dragoste pentru copii.

Fără a fi nici o clipă dulceag, sentimental, afecțiunea intensă transpare cu mare discreție.

Sentimentul de tandrețe îl îmbracă în expresii voit reci : „Să nu-mi stați toată ziua în soare că **n-aveți șapte piei pe spinare**", ca în continuare să dea drumul sentimentului : „Ci să vă uitați cum **fac plajă** valurile care aleargă **iute** și se întorc pe partea cealaltă după două **minute**. Cam asta e marea și bună și rea. V-o las zece zile să vă jucați cu ea".

Prin mijloace de-o simplitate elaborată, creează copiilor sentimentul generos că totul, oameni și natură, munți cît de bătrîni și înalți, marea cît de întinsă, toate sînt pe lume numai pentru ei.

De altfel prin toate aceste reportaje liliput, Marin Sorescu mimează excelent savoarea primelor întîlniri ale copiilor cu universul, optica lor proaspătă, imaginea dilatată, colorată intens, cînd fantezia dă elanuri și o independență totală.

Cu uimitoarea sa prospețime și putere de invenție scriitorul deschide prin reportajele sale orizonturi cunoașterii și simțirii copiilor, dîndu-le nenumărate adrese spre care să poată zbura cu gîndul.

LUCIA OLTEANU

ION CHIRIAC

PASĂRE

Lui Paul Findrihan

Directorul școlii se mută-n altă casă
Numai eu rămîn sub streașina
Unde am dat lacrimi la rîndunele.
A căzut un cuib de rîndunea,
(Ciudat, a fost mai greu fără ele)
Și, de bucurie că nu s-a spart,
Beau apă cu el,
Apa care dizolvă nevăzutul instinct a zborului
Trecut, cu vremea-n cuib, din rîndunea...

N-ar fi exclus să devin pasăre
Făcînd o tradiție din felul acesta de-a bea.
Pasăre nu înseamnă ceva care ciripește
Ceva care ouă și scoate pui
Ci, pur și simplu, ceva care trece peste orice.
Pasăre!...

AUTOPORTRET

Mă știu întunecat la chip. Cu părul
Neastîmpărat, oricît l-aș umezi,
De parc-ar spune-ntr-una adevărul,
De parcă, de l-aș așeza, ar putrezi.

De marmoră mă fac dacă surid,
Fraged ca plopul bun de lingură...
Simt că mă pot desprinde de urît
Ca o statuie care se cioplește singură.

Ochii îmi sînt cuprinși de-o rază
Țîșnind din steagul care-l port. Oprobiul,
Nu mulțumirea pentru lacrima
Ce mi s-ar naște-n trup să-mi stingă ochiul.

Vreau să mă doară crud acest consum,
Doresc să mă prefacă-n vin ca via ;
Gustînd din vinul care sînt acum
Ce tainic mă lovește bucuria.

Dacă n-ar fi acest portret, ar fi
Cîte un om întunecat și poate sec,
Așa cum e odaia mea în ochii mamei,
Pustie rău de tot după ce plec.

LA 23 DE ANI

Am 23 de ani și putere
Încît pot întoarce lumea pe dos.
E bine spus! Unui om cinstit cît de cît
I s-a părut totdeauna
Că are nevoie de mai multă putere să facă un
rău.
Vreau să știi
Nu trăiesc numai ca să schimb,
Cununîndu-mă cu tine, numele tău,

Pe tinerii veniți la țară entuziasmați orbește
Oamenii îi socotesc cu un singur picior.
Pe mine, singurătatea, mă înnebunește
Și-mi vine citeodată să scol drumul
Să fim și noaptea doi ca să putem vis

Singur nu poți visa ;
Nici nu ți-i foame singur,
Singur nu poți să bei nici vin
Și în pahar impetuosul sînge
Al satelor de sub pămînt
Trece din nou în struguri, se refuză.

Azi dimineață am găsit
Un strugure-n pahar.
M-am hotărît!
La noapte-am să scol drumul,
Drumul ce stă de-atîta timp cu'
El trebuie să aibă visuri multe,
Bogate și coșmaruri chiar,
Mai multe decît mine care sînt călcat
Doar rareori de cîte-un om.

Ileana, sora lui Ion Creangă, în anul 1918, la Humuleşti

Cu amintirile lui Creangă la Iaşi

de ŞTEFAN CIUBOTĂRAŞU

Oraşul acesta e pus pe fapte mari. Un adevărat campion al metamorfozei.

Tradiţia condeiului capătă aici altă semnificaţie, îndreptîndu-şi acordurile şi rimele cu toate pînzele sus spre viitor. Personalităţile de seamă ale culturii noastre, dispărute unele, apar cu nimbul aprecierii unanime prin vitrine, librării şi biblioteci. Iar mai tîrziu, aceste chipuri dragi care cresc în urma noastră, fac obiectul unor adevărate campanii de difuzare, în presă, radio, televiziune, cinematografie. Aşa şi cu zilele evocării lui Creangă.

Figura marelui povestitor domină anii tinereţii mele la Iaşi, cu propria mea boemie petrecută aici, într-un cămin — mansardă care nu mai e. Iau urma povestitorului, acasă, la bojdeuca sa, prin împrejurimi, sau la mormîntul său. Probabil din motive genetice de moldovenie, sînt în postura emoţionantă — dar cît de grea şi delicată ! — de a evoca cinematografic figura marelui scriitor, într-un scenariu semnat de Elisabeta Bostan. Pînă aici toate bune. Datele exterioare ale personajului sînt deja stabilite, încolo, nu mă pot apropia de Creangă ca un actor. Sentimente de filiaţie mă opresc. Regizoarea îmi înţelege scrupulele şi mă ajută să găsesc ceea ce... era de fapt în mine. Timpul, ca şi decorul, însă, vor trebui recondiţionate. Bojdeuca transformată în muzeu, e o casă întreţinută grijuliu şi cu respect — dar nouă ne trebuie una sprijinită cu bulumaci. Scenografii noştri o şi reproduc mai la vale. Vine noaptea — ne adunăm tăcuţi şi, cu tot frigul, oamenii de pe aici, copiii mai ales, nu se urnesc de lîngă noi. Un căţel cu priză la situaţie începe să urle ca acum o sută de ani. A doua zi mă las iarăşi dus de mîna scriitorului prin Sărărie, la un han unde-i plăcea să se-abată cu prietenul său, poetul, apoi afară din oraş şi, în sfîrşit, iată-ne pe-o zi rece dar senină, sus, la Cetăţuia, privind oraşul ca-n palmă. Nu ne grăbim la masă, deşi apetitul personajului meu mă duce cu gîndul la unele feluri care-i plăceau : borş de chitici... scrob din zece ouă... sarmale în oloi de lut... tochitură cu mămăligă şi... nalanghite-n sec...

Eu voi mînca numai din ochi, minunatele blocuri în culoare fistic şi vanilie de pe malul Bahluiului care, sigur, vor lua cu asalt toate colinele Iaşilor. De unde a pornit această ofensivă a reconstrucţiei Iaşilor ? De departe — ceea ce înseamnă că şi de colea, de la Atelierele C.F.R. Nicolina... Drumul de fier a schimbat şi aici locuri, oameni şi mentalităţi, a combătut inerţii, spulberînd false prejudecăţi create în jurul aşa-zisei delăsări moldoveneşti. Hai dar, să ne facem că venim şi noi cu primul tren care a descins la Iaşi acum o sută de ani. Creangă a ţinut să se fotografieze lîngă locomotiva costelivă a acestui tren... Sfinţii părinţi vor fi văzut în această maşină pufnitoare de abur şi foc vreo fiară apocaliptică — şi zău, că n-au greşit ! Că multe păcătoşenii a măturat ea de pe faţa pămîntului.

Creangă ţinea să consemneze încă o dată şi parcă înadins, divorţul lui de mentalităţile popeşti. Un gest banal în aparenţă dar cu tîlc, ca şi trasul cu puşca în ciori, ca şi lepădarea potcapului în par, ca şi mergerea la teatru. Şi-apoi, scriitorul a iubit isteţimea omului care supune pînă şi pe dracul voinţei sale A iubit bratele harnice, uneltele omului, pe care le descrie pe-ndelete, inventariindu-le cu migală balzaciană. A dat cu sfichiul ironiei sale în proşti, dar şi-a iubit însutit părinţii, mama, pe bădiţa Vasile, dascălul său, pe părintele Duhu care i-a pus cartea în mînă, prietenii de hîrjoană, şezătorile, hramurile, i-au plăcut şi sgărdiţele.. Toate aceste fericiri atestă raiul lipsit de griji al copilăriei şi-al primei tinereţi — dar cu cîtă amărăciune plătite mai apoi ! Contrazis de ciinoşenia celor mari, Creangă s-a aplecat cu dragoste mai ales către cei mici, fie copii, fie animale, fie puii de literă pe care-i dezmierda cu porecle gingaşe sau fabuloase, de fiinţe vii. Litera nu era pentru el un semn cabalistic, care se interpunea cu cheie între scriitor şi cititor. Aş îndreptăţi un paradox, spunînd că Creangă s-a căznit — nu să scrie — asta o poate face orice bucher, ci să vorbească, să fie cît mai oral, de aici ineditul atracţiei sale. Scrisul nu i-a conferit lui Creangă decît instrumentul de exprimare — litera — pe care el a strunit-o mult şi chinuitor, cu zeci de reveniri şi ştersături pînă la deplina ascultare.

Şi-acum, dragii mei, uitaţi-vă puţin în zare. Colo, la o palmă de asfinţit, ca un fel de turn albăstrui, se ghiceşte Ceahlăul. Uneori vara se distinge bine. De cîte ori nu va fi lăcrimat scriitorul, în clipele lui de însingurare, privind imaginea aceea ! Căci dintr-acolo a venit el într-o căruţă hodorogită, trasă de doi „mîţi" putere... şi-odată intrat pe rohotca Păcurarilor, aici a rămas. Călătoria aceasta de la Humuleşti la Iaşi, glumeaţă în felul ei, număra pînă mai ieri, nici mai mult nici mai puţin decît o mie de ani distanţă. Pentru cel pornit de la sat la oraş, fie c-a fost Creangă, fie c-am fost eu sau tu, n-a mai existat întoarcere. Căci spînul n-a fost un personaj de poveste, spînul a fost oraşul de ieri, lipsitul de suflet, cu tot cortegiul lui de servituţi impuse ţăranului rătăcit în capcana lui — servituţi pe care le-a gustat şi Creangă din plin. Genialitatea lui constă în aceea că propriile sale pătimiri le-a generalizat artistic — oglindă a poporului întreg — care şi el a fost crestat de veacuri cu semnele împilării şi batjocurii. Tîrzia răsplată — şi-a lui şi-a poporului — le-au venit acum, o dată cu revoluţia noastră.

Multe s-au schimbat şi-acasă la scriitor, la Piatra, la Suceava, Bicaz, Săvineşti... şi mai departe, cît Bistriţa şi cît ţara... Ba şi Cetatea Neamţului cea îngrădită cu pustiu şi-acoperită cu fulgere, restauratâ, cică, de-o atenţie gingaşă cum n-a mai avut ea de cînd este — e gata să primească oaspeţi... Iată de ce, mulţumind zilelor noastre de azi pentru zestrea înaltă pe care o adună ele omului, — zestre în care se află şi slova cărţilor tale, pusă la loc de mare cinste — ti-aş ridica, boţ de humă din Humuleşti, chipul, sus, pe-un stei cît munţii, să stai la sfat în tihnă cu fratele tău de suflet, *Luceafărul*...

1

BRÂNCUSI

INEDIT

2

3

L-am cunoscut la Tg. Jiu pe Gh. Contz, tîmplar, care a lucrat scaunele şi masa realizate de Brâncuşi (pentru Liga Naţională a Femeilor Române, filiala din Tg. Jiu, care îşi avea sediul într-o vilă, astăzi pe cuprinsul Parcului oraşului Tg. Jiu.)

El personal a fost meşterul executant şi, după desenele lui Brâncuşi, a făurit mobilierul. Mobilierul este în patrimoniul muzeului de peste 10 ani. Deci Brâncuşi nu a lucrat numai la Ansamblul Eroilor.

Pe marginea trotuarului, la intrarea în Parcul oraşului, se afla o bancă din lemn. Construcţia acestei bănci cu dublu loc de şedere, mi s-a părut ieşită din comun.

Cioplită dintr-un trunchiu foarte gros, (peste 1 metru), mi s-a părut o lucrare care nu putea ieşi la ivcală fără o anume indicaţie, fără un anume efort, fără o anume dispoziţie.

Cercetările care au urmat au adeverit prin aceeaşi sursă de informare că „A fost executată de către subsemnatul Gh. Contz pe baza unor schiţe şi de asemeni conform îndrumărilor date, personal, de către, sculptorului C. Brâncuşi" (citat din declaraţie, 13 dec. 1958 Tg. Jiu).

Să fi fost aceasta o primă realizare pentru „Banca de Piatră" care străjuieşte Poarta Sărutului ? Este posibil. După cum posibil este şi faptul că, avînd acest material, Brâncuşi a fost dispus să îl transforme în loc de odihnă pentru trecători.

Dar că este o realizare a lui Brâncuşi nu ne-o spune numai meşterul tîmplar, ne-o spun coordonatele tehnice ale realizării ei, ne-o spune „tăietura lui Brâncuşi" clară, sigură, masivă.

Ca întreg, Banca dublă mi se pare deosebit de originală, şi unică în felul ei, fiind demnă de a figura ca operă a lui Brâncuşi în oricare muzeu al lumii.

Drumul căutărilor a devenit de o importanţă care nu mi-a mai dat linişte. Şi astfel timpul s-a dovedit darnic cu mine.

O altă „Masă rotundă" din piatră, mai mică decît cea mare înconjurată de scaune, atît de cunoscută pe toate meridianele, îmi apare stingher, dezaxată, pe o alee din Parcul oraşului Tg. Jiu, care ducea la Stadionul oraşului. Aşadar, o a doua masă ?

Ce este cu ea ? de ce este aici ? de ce a fost făcută ? cînd a fost făcută ? unde îi este locul ? au fost întrebări care normal s-au născut o dată cu descoperirea ei.

Critica plastică nu a amintit-o vreodată. Nici o dată fotografiată. Nici un comentator de artă nu a amintit-o, nu a văzut-o, aşadar, nimeni încă pe această alee ?

Că este o operă a lui Brâncuşi nu poate fi îndoială. Este o fiică mai mică a celei cu 12 scaune, de pe marginea digului.

Şi astfel au început întrebările să primească răspunsuri.

Giorgio di Bernardo la data de 15 decembrie 1958, ne declară că „masa mică a fost realizată de către C. Brâncuşi şi aşezată lîngă coloană, a avut şi şase scaune din piatră cu suprafaţă pătrată".

Aşadar, iată o nouă masă, dar cu 6 scaune.

Spre ştiinţa tuturor adeverim că la Tg. Jiu nu erau numai trei lucrări principale (în ansamblu), iat-o şi pe a Patra. Deci Ansamblul la proporţii. Masa se află şi astăzi pe aceeaşi alee.

Au trecut de atunci şase ani...

Această masă a avut însă şi şase scaune.

Unde sînt ?

Lîngă Poarta Sărutului sînt două bănci din piatră de travertin, la capetele cărora se află cîte un scaun pătrat.

Patru scaune sînt aşezate, aşadar, la capetele băncilor, al cincilea este pe o alee care duce la Berăria din Parc, izolat în grupul de flori, stingher şi nejustificat, al şaselea la Muzeul R.P.R., cel care a figurat la Bienala de la Veneţia.

Aşadar, iată şi scaunele pătrate ale mesei mici.

Locul acestei Mese mici numită de către noi Masa festivă, îşi are locul după cum s-a arătat în planul ansamblului, la capătul întregului ansamblu, după monumentul Eroilor.

Mai sus, am discutat despre cele două Bănci din piatră de travertin.

Ele nu a fost semnalate de la remarcarea noastră din 1958 pînă în anul 1963, decît într-o monografie despre C. Brâncuşi, sub denumirea de „bancă şi scaune".

Băncile din piatră străjuiesc Poarta Sărutului ca două acolade puternice, în măsură a sublinia prin evocarea lor sensul dinamic al acestei porţi semnificative.

Un număr de treisprezece bănci, două cu spătar, unsprezece fără spătar, se aflau la sera parcului.

La muzeul din Tg. Jiu sînt trei, restul nu se ştie unde au fost adăpostite.

Una din ele a fost publicată deja în presa străină, ca operă a lui Brâncuşi, celelalte vor vedea lumina tiparului acum şi mai tîrziu.

Carol Arend, grădinar, Gh. Contz, Gh. Piţigoi, ing. Vintilă au declarat în faţa lui Paris că aceste Bănci din stejar au fost executate de către ei în parte, dar toţi cunosc ori, pe cea desenelor, dispoziţiile date de către Brâncuşi pentru realizarea lor.

Surorile lor, bănci mai mici şi mai mari, provenite din atelierul lui Brâncuşi, se află acum la Muzeele din Paris şi New York etc.

Ornamentarea generală, crearea de mediu în grădină publică devine, aşadar, o preocupare la care marele maestru nu pregeta să dea directive şi să urmărească realizarea fidelă a dispoziţiilor sale.

De ce nu ar fi făcut acest lucru şi la casa în care locuia ?

Raţionamentul se adevereşte just. Casa din Tg. Jiu, despre care am vorbit, are nu mai puţin de Trei mese, din piatră, realizate de către Brâncuşi, pe aleile din grădină.

Contemporan acelor vremuri, S. Aposteanu, mărturiseşte, de asemeni în scris, că „mesele au fost făcute după indicaţiile lui C. B. şi că ele au fost realizate tehnic (adică lipirea piciorului cu tăblia), din pietre de moară şi pietre de riu, prin grija arhitectului Doppelreiter din Tg. Jiu. (20 dec. 958 Tg. Jiu).

În această carte, pe aleile din grădină, se mai află cîteva „pietre de rîu" rotunde şi de diferite dimensiuni, aduse şi alese de către Brâncuşi pentru înfrumuseţarea ei.

De asemeni în partea din spate a acestei case se mai găsesc cîteva bucăţi de piatră din travertin, rezultate din tăierea la ferăstrău, ceea ce adevereşte că şi aci Brâncuşi a avut un şantier de lucru.

Dacă aşa stau lucrurile, de ce nu am „presupune" că Brâncuşi a fost solicitat direct şi pentru alte — decoraţiuni ?

Iată-ne astfel pe un drum nou şi la descoperirea altor lucrări ale sale.

Una din cele mai frumoase, este MASA DIN TRAVERTIN DIN POIANA. Străjuită de patru stîlpi, cu şi fără capitele şi bănci din buluci de lemn fasonaţi.

Este una din cele mai frumoase decoraţiuni de grădina la care, se pare că Brâncuşi a dat o contribuţie deosebită. Tăblia de sus, grosimea şi dimensiunile, precum şi raportul între dimensiuni, sprijinul şi pe-alte două plăci din piatră, dovedesc cu prisosinţă mina şi mintea maestrului în această realizare.

Tot aici, o MASĂ ROMBOIDALĂ DIN STEJAR, este aşezată în parc nu departe de intrarea principală a casei.

Prin forma ei (care aminteşte fragmentul coloanelor fără de sfîrşit), prin grosimea ei, prin aşezarea ei în raport de casă şi grădină, o considerăm de asemeni lucrare a lui C Brâncuşi.

De altfel, doamna Ecaterina Pătrăşcoiu din Tg. Jiu, prietenă cu Brâncuşi, ne adevereşte aceasta precizînd că acestei mese i se spunea „Masa de la Hanul lui Manuc".

Faţa laterală a casei care se deschide spre şoseaua principală (cu care de altfel este paralelă) dispune de o perspectivă frumoasă asupra unui parc miniatural deosebit de frumos.

Intrarea în el se face printr-o alee centrală, străjuită de asemeni de lei (din epoca romană). În această parte — au fost de asemeni aranjate două MESE DIN PIATRĂ. Materialul — organizarea lor şi desenul pe baza cărora a fost realizat — ne obligă a le încadra în aceeaşi categorie. Doamna Ecaterina Pătrăşcoiu din Tg. Jiu adevereşte că aceste Mese au fost realizate de către Brâncuşi (discuţie verbală — martor ing. şef al oraşului Tg. Jiu — 22 dec. 1958).

Din declaraţiile făcute nouă de către Gh. Contz, reiese că pentru acest parc, care a dispus, înaintea celui de al doilea război mondial, de un frumos chioşc cu o vedere generală asupra Jiului, el a degrosat şi confecţionat o MASĂ DIN LEMN — dintr-o singură bucată (trunchiu). Din informaţiile culese, rezultă că această masă a dispărut în timpul ocupaţiei germane (ea poate se găseşte undeva, fără a i se da cuvenita importanţă ! Căutarea ei nu mi se pare o pierdere de energie şi cheltuială).

Vom încheia această informare rezumativă, cu încă două lucrări care încă nu sînt publicate. Este vorba despre ALEEA SCAUNELOR. Aleea scaunelor a trecut nebăgată în seamă.

Organizată între cele două grupuri create de Masa Familiei şi Poarta Sărutului, GRUPUL SCAUNELOR DE PE ALEEA SCAUNELOR este înfăptuită de-o înşiruire, compusă din nouă scaune pe o parte şi alte nouă pe cealaltă parte.

Dispoziţia lor astăzi este din trei în trei.

O fotografie veche, publicată de către Petru Comarnescu în *Flacăra* din iunie 1963 (nr. 23), ne indică faptul că scaunele au fost cîndva, aşezate unul cîte unul. Oricum au fost aşezate, neîndoielnică rămîne aşezarea lor, pe cele două laturi ale aleii, că aceasta şi nu alta este aleea pe care au stat ele din totdeauna după 1938 încoace, şi că numărul lor a fost de nouă pe o parte şi nouă pe cealaltă.

Configuraţia lor ca desen şi cioplitură este extrasă de către Brâncuşi pe forma patrată a stîlpului, rotunjindu-se spre jumătatea lor.

Nediscutată încă, Aleea Scaunelor nu poate fi multă vreme trecută cu vederea, fiind unul din grupurile de exprimare care contribuie fără doar şi poate la citirea întregului ansamblu închinat Eroilor. Fără această porţiune — piesele au părut izolate, cum de altfel au şi fost descrise pînă acum de toţi comentatorii lui Brâncuşi.

Iată, aşadar, un nou grup ce defineşte ansamblul arhitectural al Eroilor de la Tg. Jiu.

MACHETA PORŢII SĂRUTULUI — partea superioară. Importanţa unei opere de talia Porţii Sărutului, nu se poate face fără studii premergătoare, fără machetă. Studiile acordate de către Brâncuşi acestei teme ne este cunoscut în parte şi vom căuta să le comentăm într-un viitor apropiat şi în această creaţie a sa. Fapt este că la Tg. Jiu Brâncuşi a lucrat cu macheta alături.

Familia Toto Roşianu este astăzi în posesia părţii de sus a machetei Porţii Sărutului.

Partea de sus a machetei, cu coloana găsită la Tg. Jiu, formează, aşadar, „întregul" publicat în presa occidentală şi la noi, după o fotografie făcută de către Brâncuşi însuşi.

Trăim cu speranţa că şirul altor lucrări nu este epuizat, pentru a putea depista în continuare opere ale acestui mare precursor.

EUGEN CIUCĂ

1. Brancuşi în atelierul său
2. Cumînţenia pămîntului (detaliu)
3. Tors
4. Muza adormită

4

CREANGĂ

ȘI DEMNITATEA OMULUI SIMPLU

de

OVIDIU PAPADIMA

Cititorul care se îndreaptă din nou spre viața și opera lui Ion Creangă — recitindu-le fără a se lăsa ademenit de vreuna dintre numeroasele legende pe care le-au generat în critica și istoriografia literară a trecutului personalitatea și scrierile acestui genial copil al Humuleștilor — este izbit de o serie de fapte care, deși ușor și firesc explicabile la întîia privire, dezvăluie complicate înțelesuri la o scrutare mai adîncă și mai lucidă.

Întîi apare contrastul tîrziei apariții ca scriitor a lui Creangă, chiar în mijlocul grupării de la Junimea — care și-a făcut de atîtea ori un titlu de glorie din „descoperirea" lui. Remarcat de Titu Maiorescu încă din 1864, ca elev al Școalei normale de la Trei Ierarhi, reorganizată de viitorul mentor al Junimii, Creangă este numit institutor la recomandarea acestuia, ca cel mai distins elev al școlii. Ordinul de numire i-l înmînează Maiorescu însuși, în clasă, căci Creangă era încă elev în anul I. În 1867, anul întemeierii Junimii, Maiorescu și gruparea lui se preocupă să-i dea lui Creangă ajutor la tipărirea **Metodei noua de scriere și cetire**, iar în 1868, ca ministru, Maiorescu îi însărcinează să alcătuiască o broșură pentru orientarea învățătorilor spre metode mai noi în predarea scrierii și citirii. Dată fiind această prețuire deosebită din partea lui Maiorescu, nu e greu să dăm crezare acestuia, cînd afirmă că Ion Creangă, fusese introdus la Junimea încă de pe cînd era diacon, adică cel mai tîrziu pe la 1868. Faptul că Maiorescu îl ignora pe Creangă ca scriitor — după cum se ignora el însuși — nu constituie o piedică în admiterea acestei date, deoarece știm că gruparea Junimii cuprindea o serie de profesori ca Melik, Culianu ș.a., care numai scriitori nu erau.

Aici Creangă se impune curînd și firesc — prin darul său de povestitor și sacul său fără fund de snoave și vorbe de duh populare — ca unul dintre animatorii principali ai faimosului principiu junimist „anecdota primează". În 1870, Maiorescu ni-l înfățișează întrerupînd cu o anecdotă, alături de Pogor care cînta, discuția serioasă în legătură cu propunerea ministrului conservator Costaforu, ca junimiștii să intre în politică. Ca să-și îngăduie un asemenea gest — dată fiind modestia lui proverbială — Creangă trebuia să se fi simțit de mult ca unul dintre cei „ai casei", cunoscut, respectat și ascultat cu interes întotdeauna.

Și totuși Creangă începe să scrie de abia în 1875 — **Soacra cu trei nurori** — publicînd-o în același an în „Convorbiri literare". În 1876 scrie **Moș Nichifor Coțcariul**, publicată în anul următor în revista Junimii, iar **Amintirile** începe să le scrie de abia în 1880, publicînd primul capitol în 1881. Anii 1875—1878 sînt anii de naștere ai lui Creangă ca scriitor. În acești ani el scrie și publică mai toate poveștile și povestirile sale, cu excepția celor despre **Popa Duhu** și **Făt Frumos fiul iepei**. Și totuși, în 1877, în „Convorbiri literare", **Moș Nichifor Coțcariul** — nuvela aceasta plină de finețe psihologică și stilistică, o capodoperă în genul ei — e publicată cu subtitlul minimalizator de „Povestire glumeață", care de sigur nu a apărut din voia și părerea lui Creangă. Iar în 1876, în **Insemnări zilnice**, Maiorescu notează faimoasa apreciere : „Creangă, bun institutor și scriitor popular". Cunoscut de un deceniu de Maiorescu, participant activ la adunările Junimii de aproape tot atîta timp, după ce-și publicase în revista grupării mai toate admirabilele sale povești, Creangă rămăsese acolo — între boierii amabili și cărturarii tobă de știință — tot țăranul care, dascăl eminent pentru copiii mici, era cel mult un scriitor bun pentru „copiii cei mari", pentru oamenii din popor.

Al doilea fapt tulburător este imaginea unui Creangă violent neconformist, a unui permanent protestator „în răspăr" — leneș și iscoditor dăcos de pozne în copilărie, petrecăreț și amator de farse drastice ca școlar, răzvrătit ca diacon, opozant înnăscut ca institutor, satiric ca scriitor — imagine atît de înrădăcinată în istoriografia noastră literară încît, de curînd, Zoe Dumitrescu-Bușulenga, în monografia pe care i-a consacrat-o, s-a simțit obligată să justifice această imagine făcînd din prozatorul humuleștean un reprezentant literar al răzeșimii moldovene, al spiritului ei secular de independență. Un fel de nepot — am zice noi — al acelui **Harță Răzeșul**, nemuritor prin cîntecelul comic al lui Alecsandri. Mai bine zis, tulburătoare nu este imaginea în sine, ci faptul că ea e contrazisă de documente asupra vieții și firii lui Creangă, începînd cu însuși **Amintirile** sale. E adevărat că în aceste amintiri Creangă se caracterizează ca „vesel ca vremea cea bună și șturlubatic și copilăros, ca vîntul în tulburarea sa", dar acest desen nu are nimic peiorativ, fiind însuși portretul de totdeauna și de pretutindeni al copilului nevinovat și neștiitor în ale vieții : „Așa eram eu la vîrsta cea fericită, și așa cred că au fost toți copiii, de cînd îi lumea asta și pămîntul, măcar să zică cine ce-a zice". **Amintirile** înfățișează copilul acesta „șturlubatic" întrecîndu-se cu fetele mari „la cusut și sărăduit sumane și mai ales la roată" și „din tors", torcînd cu Măriuca Savului „cîte o movilă de drugi de canură" de-l săruta mama cînd se întoarcea seara acasă, iar în alte zile „dereticam și măturam prin casă ca o fată mare, de n-avea mama grijă, cînd se ducea undeva"... E adevărat că toate acestea erau imediat urmate de „cîte o drăguță de trebușoară", de se cruceau părinții și vecinii, dar nici astfel de pozne nu ies din cadrul feeric al copilăriei tuturor. Și apoi, să nu uităm tehnica specifică a artei de prozator a lui Creangă care — ori de cîte ori se vede amenințat de pericolul de a aluneca în sentimentalism, purtat de duioșiile amintirii — sugrumă ispitele feeriei nostalgice prin apelul la realism, prin dușul rece al revenirii la asprimile nemiloase ale vieții.

Dar dacă **Amintirile** — prin însăși structura literară — sînt susceptibile de a fi înfățișat un Ion deosebit, în unele trăsături, de Creangă cel adevărat, documentele despre viața lui de mai tîrziu, date la lumină și cunoscute încă din 1933, de N. Țimiraș, ne fac să descifrăm în autorul acestor amintiri un om tot atît de dornic să se înrădăcineze rodnic — cu folos pentru omenire — în cursul firesc al vieții. Încă din 1856, din anul de învățătură la „catihetul" din Fălticeni, iconomul Conta, dascălul său, îi încredințează cărți, dar chiar și de comentatorii de mai tîrziu — sînt în fond inițiative curajoase dar cumpănite ale unui iluminist, pe linia dîrzeniei unui Șincai și Petru Maior în luptă cu fanatismul îngust al episcopului Bob.

Mergînd pe aceeași linie, Creangă s-a dedicat cu trup și suflet misiunii de învățător — luminător al poporului. În 1864 e admis la școala normală „Vasile Lupu" între 18 elevi „în urma unui foarte riguros concurs. Notele obținute sînt „eminență", iar la sfîrșitul anului I i se dă premiul I. Ca institutor, Creangă deschide căi noi în metodele de predare, prin manualele date la lumină, cu colaboratorii săi, în anii 1868—1871. Cu aceeași puritate de suflet și cu aceeași credință tonică în puterea omului de bine de a contribui la îndreptarea societății, se avîntă în același an și în politică, în cadrul fracțiunii politice a lui Simeon Bărnuț patriotul profund și neuitatul revoluționar ardelean din anii 1848—1849. Ironiile minimalizatoare de tipul sporovăielilor anecdotice despre „Popa Smîntînă" — ale adversarilor politici de atunci — nu trebuie să ne deruteze.

Al treilea fapt tulburător. Cînd, tîrziu, în 1880, începe să realizeze opera sa cea mai personală ca scriitor, **Amintirile** — spun „mai personală" fiindcă aici nu apare problema complicată a separării personalității sale de artist față de arta anonimilor creatori ai folclorului nostru — își începe fiecare dintre cele patru capitole cu imagini feerice, în luminozitatea lor, ale satului său natal. Humuleștii sînt înfățișați aici cu mîndrie ca „sat mare și vesel", „sat vechi răzășesc, întemeiet în toată puterea cuvîntului", cu „gospodari tot unul și unul" cu „biserică frumoasă", cu țîntirim plin de pomi, „îngrădit cu zăplaz de bîrne, streșinit cu șindrilă". La începutul cap. II, viața satului apare iarăși într-o mare seninătate : „Și Doamne, frumos era pe atunci (...) casa ni era îndestulată, și copiii și copilele megieșilor erau deapururea în petrecere cu noi"... Începutul cap. IV reia aceeași imagine strălucitoare :

„Ozana cea frumos curgătoare și limpede ca cristalul", „șezătorile, clăcile, horile" și „cîte alte petreceri pline de veselie (...) de ți se părea tot anul zi de sărbătoare"...

În cadrul acestui solemn și luminos, figurile predominante ale satului apar și ele în dimensiuni mărite ; alături de gospodarii cuprinși, părintele Ioan de sub deal „Doamne, ce om vrednic și cu bunătate mai era !" ; bădița Vasile, dascălul, „un holtei zdravăn și voinic" ; Mihai scripcarul, la auzul căruia „de piatră să fi fost și nu se putea să nu-ți saite inima de bucurie" ...E aidoma satul poeziei de mai tîrziu a lui Octavian Goga. Dar iarăși documentele spun altfel. Așa cum a demonstrat magistral G. Călinescu, Humuleștii erau o așezare de oameni liberi ca tîrgoveții, fără gospodării plugărești propriu zise, trăind mai mult din practicarea meșteșugurilor țărănești, din cărăușie și negoț. Documentele publicate de curînd de Gh. Ungureanu, în „Revista Arhivelor", confirmă aceasta întru totul. Humuleștii nu erau nici sat vechi, nici sat răzășesc. Satul Humulești apare cu abia 109 locuitori, în 1803, pe moșia mănăstirii Neamțu, pe locul unde în 1733 era „prisaca lui Buliga", iar în 1743 oamenii de pe acel loc erau obligați să facă „lucru de boieresc" — zile de clacă — pentru călugări.

Parcă prevăzînd o obiecție în acest sens, la începutul cap. III din **Amintiri**, Creangă însemnează altfel lauda humuleștenilor : ca oameni așezați într-un ținut plin de amintiri istorice și de ctitoriile vechi de cultură ale mănăstirilor de acolo, în drum spre care „cîți domnitori și mitropoliți s-au rînduit la scaunul Moldovei, de cînd e țara asta au trebuit să treacă măcar odată prin Humulești"...

Și acum să ne întoarcem iarăși la biografia lui Creangă, acolo unde l-am părăsit cursul. Asupra omului acesta mintos și așezat, dornic să lucreze cu roadă spre luminarea poporului său, societatea în care trăia, abate pe rînd lovituri necruțătoare, desmoștenindu-l cu cruzime, de tot ceea ce cu atîta modestie năzuise. Căsătoria sa din 1859, cu fata clericului Grigoriu, fată de oraș, îl chinuie chiar de la început, iar în 1867 nevasta îl părăsește. În 1864 i se desființează bugetar postul de diacon, iar din locuință i se aruncă lucrurile în stradă. În 1868 e suspendat din slujba de diacon, pentru că mersese la teatru. În 1871, în urma gestului de a adopta un port clerical mai civilizat, e scos definitiv din rîndul clericilor și destituit din postul de învățător. În 1873 se pronunță despărțirea legală de soție.

Care e răspunsul acestui om lovit atît de crunt în întreaga lui existență și demnitate de om, obligat acum să trăiască din ținerea unui debit de tutun, din predarea de ore răzlețe și din meditații ? Refuzat de mai marii orașului și ai vremii, se întoarce către viața țărănească. Să revină înfrînt la Humulești ar fi fost o umilire prea mare. Își creează atunci cadrul rural al copilăriei sale în Iași. Își face rost de „bujdeuca" din Sărărie, cu lut pe jos, și își la „țiitoare" ca la țară, pe neștiutoarea de carte Tinca Vartic.

Dar scriitorul Creangă tot nu se naște încă. Pentru aceasta trebuie să vie întîlnirea și prietenia cu Eminescu, în 1875. Poetul acesta de geniu — tot așa de curat și luminos sufletește, tot așa de încrezător în oameni și dornic de a-și face datoria către poporul său, tot așa de crunt și mereu lovit de societatea strîmb orînduită a vremii — l-a învățat pe Creangă să dea singurul răspuns demn pe care putea să-l dea realității strîmbe a vieții sociale de atunci : răspunsul prin realitatea neperisabilă și geometric ordonată a **operei de artă**. La îndemnul lui Eminescu, Creangă începe să scrie. Opera lui întreagă e o strălucită pledoarie pentru demnitatea omului simplu, pentru demnitatea lui însuși ca om din popor. Comiliștonilor de la Junimea — care se amuzau neînțelegători de așa zisele lui „țăranii", de glumele și vorbele lui cu tîlc — Creangă le înfățișează mai întîi lumea fabuloasă a poveștilor populare, în care oamenii luptă supraomenește pentru triumful binelui și al dreptății și reușesc pînă la urmă să le impună împăraților și boierilor. Realizînd la înălțimea și caratele artistului de geniu opera de artă a poveștilor cu substrat folcloric cunoscut, Creangă, pare să spună junimiștilor : iată ce au putut să creieze țăranii aceștia „proști" ! Urmează apoi **Amintirile**, care spun aproape același lucru : iată cine sînt humuleștenii, iată cine sînt eu, strănepotul lui Ciubuc Clopotarul, „omul lui vodă", de fabuloasă bogăție și înțelepciune !

Dar cei de la Junimea tot nu înțelegeau, și Creangă a rămas pînă tîrziu, pentru ei, tot „bun institutor și scriitor popular". De aici, acel fir de amărăciune care petrece întreg șirul de imagini luminoase din **Amintiri**. Nu era numai urma dureroasă a experienței de viață a lui Creangă, ci însăși realitatea atroce, în atîtea trăsături ale ei, a epocii sale, care pătrundea neiertătoare în realismul ei, în lumea feerică pe care o evoca scriitorul.

Realizată astfel, în puternice trăsături de feerie și realism, constituind un dozaj specific și inimitabil, opera lui Ion Creangă înfruntă eternitatea, ca una din cele mai strălucitoare pledorii prin artă pentru demnitatea omului simplu.

Casa părintească a povestitorului, în 1910, după o acuarelă de I. CONSTANȚIU

Ilustrațiile și vignetele din acest număr, privitoare la Ion Creangă, ne-au fost puse la dispoziție de Cabinetul de stampe al Bibliotecii Academiei R.P.R.

PREJUDECĂȚI

Dacă aș cultiva paradoxul sau satira ca Mazilu, sau (puțin să-mi fi hărăzit Dumnezeu sau Scaraoschi ...țiu exact cine împarte harurile scriitoricești), hu...ul marelui humuleștean în momentele cînd se ve...dea „strîns cu ușa", aș interveni în discuția inițiată de ...uceafărul" (idee — în paranteză fiind spus, fertilă, ...um excelentă mi s-a părut publicarea în numarul „cu ...sportul", a cugetărilor gorjanului Brâncuși, cea mai substanțială contribuție la discuție, inclusiv articolul prezent) m-aș adresa redacției cu următoarea rugăminte :

ROMANUL ȘI PROBLEMELE SALE ACTUALE

Întrucît sînt, cum a stabilit „științific" o dată pentru totdeauna și fatalmente, critica, „liric și sentimental", cum sînt aproape toți povestitorii moldoveni, și întrucît, tot atît de „științific", s-a statornicit canonica prejudecată că scriitorilor moldoveni li se refuză *prin tradiții* romanul, ei nefiind suficient de obiectivi, reci și analitici, prelungiți discuția pînă voi scrie și eu un roman brevetat de critică, să pot lua parte la discuție.

Riscul unei discuții, cu atît mai vîrtos una despre regele încoronat al prozei — e, fie că superi pe unii spunînd ceva, fie că superi toată lumea nespunînd nimic. Prefer să supăr pe unii.

Înainte de orice, pe cultivatorii de prejudecăți, începînd chiar cu cea amintită, datînd, ca să zic așa, de la „raionare", neînțelegîndu-se că „raionarea" are funcții exclusiv administrative și nu de îngrădire sau împărțire spirituală.

Iată cum arată proza noastră tînără în viziunea administrativă a lui Ion Vitner :

„Oltean, prin origine, D. R. Popescu s-a dezvoltat la mediul ardelenesc" ; „Moldovean prin origine" (Alecu Ivan Ghilia) ; „De extracție hunedoreană" (N. Țic); „Bun cunoscător al satului din ținutul Arieșului"; (P. Sălcudeanu), „Autorul *Derbedeilor* a copilărit într-un cartier periferic al Bucureștilor" (N. Tănase), „Semnatarul volumelor... completează numărul destul de mare al prozatorilor pe care cîmpia Dunării ni i-a dăruit" (Fănuș Neagu).

Nu neg diferențele temperamentale etc., întregul climat spiritual, economic, social, concret istoric în care s-au format și trăiesc intelectualii dintr-o provincie sau alta a țării și deci, și scriitorii, dar în condițiile socialismului, — cred că nici nu mai e nevoie să mai explic de ce — chestiunea destinului romanului socialist românesc și subliniez românesc, nici ardelenesc, nici moldovenesc, nici muntenesc, nu se poate discuta prin prisma prejudecăților zonale. Fie și numai prin faptul că moldovenii, însușindu-și și aplicînd într-un timp record legile chimiei moderne pe scară industrială republicană au răsturnat o prejudecată și mai infamantă. Oricum ar fi, astăzi, cînd scriitorii se străduiesc să cuprindă în ample sau adînci sinteze prefacerile contemporane înainte de toate din zonele conștiinței umane, tinzînd prin și în numele noii perspective sociale- ideologice să pătrundă în circuitul universal, a-i trimite mereu la raionul natal, mi se pare caraghios, dacă nu stupid. Și poate n-ar fi nici caraghios, nici stupid, dacă această situare — necesară în critica științifică — în fixarea particularităților celor mai intime ale operii sau creatorului respectiv, n-ar fi alimentată fie și inocent, și n-ar alimenta, mai departe, păgubitor și derutant, prejudecata potențelor virtuale în numele acelorași tradiții, ca și cum e lege ca toți prozatorii ardeleni contemporani să fie romancieri grozavi, numai pentru că Ardealul l-a dat pe Rebreanu. A apărut însă și s-a cristalizat creația unui excelent romancier contemporan, care nu e ardelean și atunci s-a creat noul fetiș : Muntenia e pentru epoca contemporană patria romanului. Marin Preda e, înainte de toate, scriitor român, autorul unor nuvele și romane care pot reprezenta strălucit, ca într-o sinteză, arta scriitorilor noștri pentru toți cititorii din țară și de peste granițe, și mai apoi și în ultimul rînd scriitor muntean. Pentru că, prin însești cerințele elementare ale artei, romancierul, indiferent de propria lui experiență de viață, prin generalizare, e un cunoscător și sintetizator al experienței contemporanilor, nu un cronicar în sens arhivăresc, înregistrator pasiv, ci un filozof și judecător al epocii. Lumea pe care o creează nu e aidoma unei realități date, e o realitate posibilă transfigurată, și cu cît credibilul e mai pregnant, transfigurarea mai înaltă, făcută într-un mod propriu, dintr-o viziune profund originală, *periferică*, *locală* se ridică la universalitate. Ajungînd aici, aș îndrăzni să spun că, dacă nu de-a dreptul, o veche, anchilozată și anchilozantă prejudecată pretinde ca unic criteriu de interpretare a romanului contemporan confruntarea cu viața, fenomen foarte complex, într-o interdependență dialectică, văzută însă simplist ca o reflectare directă a vieții, o înșiruire mai mult sau mai puțin antrenantă, dacă vreți, a unor episoade „întîmplate aevea", „așa s-a întîmplat", jură romancierul, „asta e viața, mi-a povestit cutare și cutare", ca și cum pe cutare și cutare, în poștură de cititor, l-ar mai putea interesa acel episod, din moment ce el îl cunoaște oricum mai bine, pentru că l-a trăit. Neîncetatele îndemnuri ale Partidului adresate scriitorilor pentru cunoașterea adîncită a vieții, nu trebuiesc înțelese simplist și comod, în sensul că scriitorul trebuie să știe tot ce se petrece în țară, în toate domeniile de activitate, să fie adică „la curent" și să redea prompt toată această mișcare impetuoasă a noului. Asta o face reportajul — parțial și el — în măsura în care o poate face. (Am avut o discuție cu criticul Al. Oprea în problemele acestea, problemele conflictului, îndrăzneala artistică, modalități literare, etc. în *Viața românească* și nu mai vreau să stărui). Ce vreau să spun e că, după mine, romanul, proza în general, trebuie înțeleasă ca înfățișînd o realitate extras, o realitate credibilă, deci transfigurată, luminată de sensurile ei cele mai adînci care scapă celor care o trăiesc și pe urmă își regăsesc în roman viața trăită, dar regăsind-o de data aceasta într-un chip neașteptat, care nu mai seamănă cu realul decît în măsura posibilului devenit concret, palpabil, mai viu și mai credibil decît realul. Această potență are mai mare putere de înrîurire asupra cititorului — cititorului care a trăit și se găsește în romanul respectiv și cititorului care „n-a trăit" dar trăiește împreună cu eroii, cînd eroii sînt oameni adevărați, nici draci, nici îngeri sau și draci și îngeri la un loc, într-un flux și reflux continuu de mișcări sufletești. Cu forțele pe care le avem s-ar putea crea o literatură care să-și afirme și să-și cîștige pe plan universal, nu numai național, prestigiul dobîndit de România socialistă pe planul construcției materiale.

Dintr-o epocă, din păcate nu prea îndepărtată, ne-a rămas un soi de inhibare păcătoasă care încă ne mai stinjenește gîndirea, cînd atacăm (sau ni se pare că atacăm) probleme mai curajoase — de fapt nefăcînd altceva decît să depistăm conflictele reale ale vieții — scriem parcă ne-am tot uita cu coada ochiului să vedem dacă tovarășii de la Cinematografie, care aprobă sau dezaprobă scenariile literare, zîmbesc festiv sau se încruntă. Opera de artă se scrie sau se lucrează în cazul Cinematografiei — dacă nu-i prea mult „lucrată" — în liniște, într-un climat de încredere și gravitate, cu singura povară a responsabilității și neliniștei eșecului artistic, dar nu al conjuncturii perisabile, al gustului personal al unuia sau altuia dintre redactorii editurii, care își confundă gusturile personale cu funcția respectivă. A nu se uita — și istoria ne-a mai învățat cîte ceva — că puterea pe care ți-o dă funcția nu-i veșnică și ce rămîne la urma urmelor e opera, opera scrisă în liniște cu deplina conștiință că ceea ce ai de spus numai tu singurul din toată lumea *trebuie* și *poți* spune, că fără să trudești din greu să înfățișezi lumii această descoperire, însăși existența ta n-ar mai avea nici un sens. Aceste imprejurări nefericite, sînt, firește, foarte dureroase și uneori distrug nu omul — asta numai în cazul cînd cineva atît de diabolic ar inventa ceva prin care să paralizeze talentul cuiva — dar opera respectivă care, dintr-un lucru viu, unic, respirînd sănătate, poate ieși un copil înăbușit în scutece conformiste.

Pe scurt, cred că avem forțele necesare, avem ce spune și *putem spune* ceva nou lumii întregi, dînd o replică *nu* clasicilor noștri, ci însăși romanelor, filozofiei și modului de viață capitalist, cu condiția *să gîndim* mai adînc, să reflectăm noi înșine și să avem o poziție filozofică asupra realităților contemporane în mijlocul cărora trăim. Uneori, prin forța împrejurărilor, trăim prea grăbit, evenimentele se acumulează prea mult în fișele noastre și nu avem timpul necesar să gîndim asupra lor. Pe scurt, monumentele solide și profund originale- — pentru că pornesc dintr-o filozofie, dintr-o interpretare filozofică a sufletului omenesc în condițiile lumii lor, greșite sau nu din punctul nostru de vedere, dar imposibil de minimalizat — ridicate romanului modern de marii scriitori contemporani ai Occidentului, ne impun o replică la aceeași înălțime. S-ar mai putea vorbi de modalități, dar nu în sensul aplicării modelelor străine, ci a căutării propriilor noastre modalități, inovînd în sensul brâncușian al cuvîntului, pornind de unde au pornit și clasicii noștri, de la înțelepciunea populară, găsind acele mijloace care să *ne exprime* cît mai adînc, exact și nuanțat

În sfîrșit, sînt infinit de multe lucruri de discutat, dar cele mai importante nu se pot lămuri decît la masa de scris.

AL. I. GHILIA

UNIVERSALITATEA OPEREI LUI CREANGĂ

DE LIMBI

(Urmare din pag. 1)

Dacă autorul basmelor povestite de Creangă e poporul, Creangă le dă, resistematizindu-le, pecetea geniului său, intinerind teme vechi de cînd lumea, intercalînd puncte de vedere personale. Se produce o fericită intrepătrundere. Eroii de basm plăcuți autorului înșeală pe diavol, cum se întîmplă și în basmele altor popoare. În conduita unor eroi simpli, înclinați să se vaiete de prostie, se observă o inteligență disimulată. „Cotcarii" lui Creangă au trăsături ce seamănă cu ale lui Eulenspiegel sau Nastratin, dar și altele ce le sînt proprii.

Rezervînd fantasticului o funcție de potențare a datelor realității, povestitorul nu pierde niciodată contactul cu pămîntul. Gigantizarea din basme, ca în Harap Alb, cu aparițiile de tipul lui Ochilă, Setilă, Flămînzilă, urmărește efecte comice. Acolo unde Rabelais și Swift aduseseră o viziune legată de alte realități social-istorice, Creangă adaugă contribuții noi, vorbind în numele realităților carpato-dunărene.

Vom observa, de asemenea, interesul deosebit al limbii, care a făcut pe celebrul romanist Gustaw Weigand să vadă în Creangă un povestitor de cea mai mare autenticitate. Neistovita plăcere de a povesti, marea artă a ritmului, dramatizarea momentelor importante — iată calități menite să captiveze. Cercetătorilor străini, toate acestea le-au atras atenția de la început.

Însă cel dintîi care a văzut în Creangă, după apariția poveștilor, un prozator excepțional, a fost tot Eminescu. În una din cele cîteva însemnări din Curierul de Iași (1877) poetul îl situa alături de Alecsandri, Negruzzi și Slavici, pentru a-l compara apoi cu reprezentanți ai literaturii universale, ca germanul Fritz Reuter, autorul lui Ut mine Stromtid, și americanul Francis Bret-Harte. Doi ani mai tîrziu, un cunoscut al lui Hașdeu, Angelo de Gubernatis, îl semnalează pe autorul lui Harap Alb străinătății. Cinstea de a figura în Dizionario biografico degli scrittori contemporanei nu era mică. Amintirile din copilărie nu apăruseră încă.

Tot ca autor de basme va trece prozatorul peste hotare, încă în viață fiind. Mite Kremnitz introducea în ciclul Rumänische Märchen, apărut la Leipzig în 1882, trei povești de Creangă. Cea dintîi traducere în franceză o dădu în 1894 Jules Brun, filoroman notoriu, într-o culegere intitulată Sept contes roumains, cu o amplă „introducere generală" și comentarii folclorice la fiecare poveste, semnate de Léo Bachelin. Creangă era prezentat cu două povești, ambele însoțite de explicații savante, cu bogate referințe de ordin folcloric, etnografic, mitologic, istoric și lingvistic. De notat că în comentarile lui Léo Bachelin apare pentru prima dată analogia Creangă-Rabelais, pe care unii au crezut a o descoperi întîi la N. Iorga. Tot acolo găsim o referință ce dovedește o excelentă pătrundere a povestitorului studiat. Căci, observă același Léo Bachelin, „ar fi de ajuns să îndepărtăm din Stan Pățitul cîteva elemente în care miraculosul a persistat (...) pentru a face o pagină din Decameron". Se subliniază alci, cu drept cuvînt, realismul, dar și umorul robust exprimînd o atitudine față de oameni și evenimente. Și această observație va fi fructificată de cercetătorii ce vor urma.

După traducerile înfăptuite de-a lungul anilor, prozatorul fiind cunoscut în ansamblu, venise timpul unor caracterizări în perspectivă universală. Prima monografie amplă consacrată lui Creangă a fost realizată, la sugestia romanistului Mario Roques, de francezul Jean Boutière, viitor profesor la Sorbona. Creangă, demonstrează cercetătorul, este un prozator de mare originalitate, care sub aparențe simple „a voit să arate compatrioților săi, prea entuziaști, după părerea sa, de cultura străină, că geniul popular românesc a creat opere anonime demne să fie scoase la lumină, și care, redactate într-o românească curată și împodobite numai cu podoabele spiritului, cu proverbe și dictoane naționale, puteau să rivalizeze cu capodoperele literaturii savante". Creangă a avut capacitatea de a reîntineri vechile teme populare, iar „această transformare a basmului popular în operă de artă este un fapt care nu se constată la multe națiuni". Alături de basmele lui Perrault, ale fraților Grimm, ori de acelea ale lui Andersen, merită să stea acelea ale povestitorului român. Creangă „este înainte de toate un artist, ca Charles Perrault", deosebindu-se de precursorul său „printr-un realism uneori cam subliniat și, mai ales, prin bogata colecție de expresii, de dictoane și de proverbe populare pe care o oferă cititorilor, colecție al cărei echivalent nu există, după știința noastră, la nici un alt povestitor european".

Într-un alt studiu monografic, Ion Creanga, una pagina di storia della letteratura romena (Roma, 1932), Luigi Salvini observă că tot ce povestește prozatorul român „fiind nici vorbă personal și rezultat al unei reelaborări artistice, păstrează adevărul și prezența persoanelor și lucrurilor văzute. Secretul naturaleții și vioiciunii la Creangă, daruri care dealtminteri nu lipsesc din nici una din operele sale, e datorat, pe lîngă adînca sa viziune asupra lumii, calităților de observator și povestitor ce se găsesc la baza realismului său". Dacă putem fi de acord cu Luigi Salvini că lui Creangă, îi lipsește „fantezia inventivă în sensul adevărat al cuvîntului", nu vom accepta opinia că „el e mai ales un observator și nu un povestitor". Tăria lui, ca artist, stă tocmai în povestire, lucru deplin clarificat dealtminteri.

Progresiv, sînt remarcate de către alți comentatori trăsăturile ce dau strălucire operei. Într-o prefață din 1932 la Ricordi d'infanzia (Amintiri din copilărie), în traducerea semnată de Agnese Silvestri Giorgi, criticul italian Raffaele Corso subliniază „interesul istoric și psihologic". Amintirile lui Creangă reflectă de fapt viața unui „popor vesel și muncitor". Scena mică a Humuleștilor, „lumea mică a amintirilor scumpe" sugerează în linii elocvente dimensiunile unui univers în care se regăsește o parte însemnată a poporului român. Interesantă și exactă e observația că povestitorul se mișcă necontenit pe coordonate folclorice. „Să nu se creadă că folclorul apare ca un ingredient, ca studiu pregătit, ca la atîția scriitori; el e în schimb elementul ce dă substanță personajelor, tonul ambiant, sensul lucrurilor. El (Creangă), nu spune că în Moldova copiii ar cînta ca ai noștri, la soarele ce iese dintre nori. Esci, esci, o sole!, ci ne face s-o înțelegem evocînd blinda și scumpa imagine a mamei, care văzînd o rază irumpînd din cerul întunecos îi murmură copilului: „Ieși, copile cu părul bălan, afară și rîde la soare, doar s-a îndrepta vremea"...

Stilul lui Creangă nu e spontan, ci lucrat, constată, potrivit adevărului, cercetătorul italian. Creangă „ni se prezintă ca bijutierul care separă metalul prețios de zgură, pentru a face să strălucească prin măiestria artei splendoarea naturală".

Și G. Prampolini se raliază compatrioților săi afirmînd, în Storia universale della letteratura (vol. III, 1938) că arta lui Creangă se distinge prin limbajul „colorat și plăcut", reflectînd convingător „psihologia țăranilor".

Traducînd Amintirile lui Creangă în franceză (1947), Yves Auger admiră „invenția verbală" și „gustul infailibil". Opera povestitorului e plină de viață. „El a știut să însufletească aceste figuri de țărani, de meșteri, cu truda lor, cu bucuriile lor, cu credințele lor, cu tradițiile lor. Chiar și personajele episodice au relief, semn că avem de a face cu un creator. Unde poți găsi un tablou mai adevărat, mai cuceritor, al vieții oamenilor simpli din Moldova veacului trecut? Fără să mai spunem că evocarea obiceiurilor populare, a sărbătorilor anuale cu riturile lor consacrate, face din Amintiri o mică comoară de folclor în acțiune".

Mișcat de răspîndirea peste hotare a operei aceluia pe care și-l considera învățător, Mihail Sadoveanu nota, la rîndul său, cu satisfacție: „Traducerile operei lui în englezește, franțuzește și italienește au fost primite deosebit de favorabil. S-a întîmplat ca traducerea în englezește să apară în tovărășia altor traduceri din alți scriitori români reputați. Cronicarii englezi au avut aprecierile cele mai elogioase pentru Creangă. Noutatea lui, pentru apuseni, desigur are o valoare deosebită: dar englezii au prețuit îndeosebi umorul lui fin. Această ascuțime, evintesență personală, sporește însăși valoarea creației. Acest rural simplu a fost găsit foarte complex de rafinații occidentali".

E învederat că opera lui Creangă aparține astăzi literaturii universale. Comparatiștii îi citează numele, asociindu-l unor creatori ca Rabelais, Luigi Pulci, Perrault, La Fontaine, Robert Burns și alții. În exemplul lui Creangă, scriitorii de astăzi și de mîine trebuie să descifreze adevărul că singure operele care cuprind în ele pulsația inimii poporului pot aspira să înfrunte timpul și să intereseze și dincolo de hotare.

Opera lui Ion Creangă a fost tradusă în majoritatea limbilor moderne de largă circulație.

Numărul limbilor în care am găsit tălmăciri se ridică la 33. În afara traducerilor apărute în presă, cunoaștem — dacă totalizăm numai datele din addendă — 105 volume, ediții diferite, la care mai putem adăuga alte 36 diferite culegeri antologice. Acestea au fost comentate de peste 70 de autori. Cele 21 de titluri traduse cunosc numeroase variante, publicate de aprox. 450 de ori, fiind realizate de peste 90 traducători diferiți.

O enumerare a limbilor, cu sumarul minim al atestărilor, de pînă acum, ar putea însemna — în limbajul cifrelor — posibilitatea stabilirii coordonatelor procesului de receptare a operei lui Creangă în literatura universală.

*

1. ALBANEZA — „...Novela edhe Pralla" (1944, Tirana) include **Moș Ion Roată și Unirea, Punguța cu doi bani, Cinci pîini.** Tot la Tirana, mai apare în 1959, în ediție separată, **Fata babei și fata moșneagului** (trad. M. Kuteli).

2. ARABA — „Kosas Rumanie" (Povestiri românești, Cairo 1963), include **Moș Nichifor Coțcariul** în traducerea cunoscutului scriitor și critic de artă Dr. Mohamed Mindur.

3. BIRMANA — Cîteva publicații românești semnalează tălmăciri din opera lui Creangă publicate în 1958 în Birmania.

4. BULGARA — Revista „Sturet" (nr. 381, 1940), din Sofia publică **Moș Ion Roată și Unirea.** Traduceri mai apar în „Citanka" (B., lecturi, 1954 și 1957).

5. CEHA — După **Capra cu trei iezi** din antologia „Lukullova Tresen" (Praga 1926) și alte traduceri în presă, menționăm edițiile separate cu **Amintiri din copilărie** (Praga, 1958) și **Punguța cu doi bani** (Praga, 1958).

6. CHINEZA — „Tong hua ci" (Povești, 6 titluri), Volumul apare în 1958 la Șanhai, ed. Tineret și Copii. La Pekin apar „Opere alese" (1955) și **Harap Alb** (1958).

7. ENGLEZA — După culegerile din 1909 (Devon, **Povestea unui om leneș** și 1921 (Londra — New-York, **Moș Nichifor Coțcariul), Amintirile...** îi apar în 1930 (Londra — Toronto, complinite cu trei povestiri), urmate de 11 povestiri și povești în 1952 (Londra) și în 1953 (New York), apoi **Capra cu trei iezi** (B., 1956), și din nou **Amintiri din copilărie** (Londra, 1956).

8. FRANCEZA — **Povestea lui Stan Pățitul** este inclusă în „Sept Contes Roumains" (trad. Jules Brun, prefața de **Léon Bocholin**, Paris, 1894). Alte culegeri antologice (1934—1895 și 1920), care îl includ și pe Creangă, sînt urmate de 14 „Povestiri populare" (Paris, 1931), **Amintiri din copilărie** (Paris, 1947), **Oeuvres** (ediție bilingvă, B., 1963), „De monts en merveilles" (cu patru povestiri, Paris, 1963, adaptate de Denise Basdevant și ilustrate de Józef Wilkon, premiate recent de Academia Franceză) etc. (din totalul de 6 ediții separate și 5 culegeri antologice, la care adăugăm impunătoarea monografie a lui Jean Boutière, Paris, 1930).

9. GERMANA — Tălmăcirile, din timpul vieții scriitorului: **Punguța cu doi bani, Ivan Turbincă, Fata babei și fata moșneagului,** incluse în antologia „Rumänische Märchen", Leipzig, 1882, și **Moș Ion Roată și Unirea** în „Romanische Revue", Viena, dec. 1889, au fost urmate de 17 ediții separate dintre care remarcăm **Harap Alb** (trad. și comentariu de G. Weigand, Leipzig, 1910), **Opere** (Berlin, 1955), **Basme** (Berlin, 1956), **Amintiri din copilărie** (Berlin, 1958) etc.

10. GREACA — După „Eliniki glosa" din 1955 (I., B., **Capra cu trei iezi** și **Punguița cu doi bani**) și 1956 (III, B., **Amintiri...** fragm.), „Antologia prozei românești", apărută la Atena în 1963, include **Moș Nichifor Coțcariul.**

11. IDIȘ — „Kinder Journal" din New York (nr. din iunie—iulie 1938) publică **Punguța cu doi bani** (trad. Roman Schosul. **Punguța cu doi bani** mai apare în revista „Adam" (B., nr. martie—aprilie, 1959). „Idișe Sprach" publică un fragment din **Amintiri din copilărie** (B., II, 1952), **Capra cu trei iezi** și **Punguța cu doi bani** (B., I, 1954, o altă ediție în 1956), de asemenea articolul **Doi prieteni — Creangă și Eminescu** (B., VII, 1950) urmat de cîteva bucăți reprezentative ale acestora.

12—32. — În nouă limbi diferite din India apare **Capra cu trei iezi,** într-un tiraj total de peste 700 000 exemplare: BENGALI (cu răspîndire și în Pakistan, două ediții, 1956 și 1957), CIANGALAIS (1956), GUJARATI (2 ediții, în 1957 și 1958), HINDI (1959), MALAYALAM (două ediții, 1957 și 1958), MARATHI (două ediții, 1957 și 1958), TAM (1956), TAMIL (cu răspîndire și în Ceylon, două ediții, 1956 și 1957), TELUGU (două ediții, 1957 și 1958).

21. ITALIANA — Încă în timpul vieții, Creangă figurează în enciclopedille lui Angelo de Gubernatis: „Dizionario biografico degli scrittori contemporanei" (Florența, 1879), și „Dictionaire international des écrivains du jour" (Florența — Paris — Leipzig, 1890). **Amintiri din copilărie** se publică în revista „Due lire di Novelle" (nr. 6, Milano, 1929, fragm.), apoi în ediția din 1931 (**Ricordi d'infanzia,** Florența, însoțite de patru povestiri), și în „Letteratura Romena" de Ramiro Ortiz (Roma, 1941). **Pupăza din tei,** în italiană literară și în dialectul din Pistoia). Alte ediții separate, de povestiri, apar în 1935 (Novelle, Torino, trad. Anna Colombo), **Scrisoarea cu trei nurori** (1964, Vicenza, cuprinde **Amintiri din copilărie,** 11 povești și povestiri, trad. Corrado Albertini), **Dănilă Prepeleac** și **Făt-Frumos fiul lupei** (adaptare gen comics în rev. „Gli albi della fantasia" (Roma, 1956). **Contribuții** critice aduc Giulio Cogni (**Case romeno: Creanga e Petrescu,** Torino, 1931), Luigi Calvini (**Una pagina di storia della letteratura romena,** Roma, 1932), și Ramiro Ortiz, op. cit.

22. MAGHIARA — Dintre publicațiile timpurii în presa vremii menționăm studiile critice, unul anonim publicat în revista „Magyar — Roman Szemle" (sept.—oct., 1895) și **Viața și opera lui Creanga** de E. Precup (Nyelvtudományi Közlemények, 1912). Lucrările lui Creangă au fost incluse, numai după 1950, în patru culegeri antologice și 23 de ediții separate, printre care se remarcă **Valorile noastre** (opere alese), **Amintiri** (Budapesta, 1956), **Harap Alb** (Budapesta, 1958), **Călogăreasa** (B., 1962) etc.

23. PERSANA — În Iran, săptămînalul pentru copii „Keihan" (Teheran, 1958), publică în cîteva numere **Povestea lui Harap Alb.**

24. POLONA — „Povestiri, 1933 și **Amintiri din copilărie,** în 1960, apar la Varșovia.

24. PORTUGHEZA — Florilegiul „Novos contos romenos" (1946, care include **Popa Duhu**), urmat de **Amintiri din copilărie** (1947, complinite de patru povestiri, prefațata de **Boutière**), apar la Lisabona, iar la Rio de Janeiro, marea editură „Civilisação Brasileira" publică **Moș Ion Roată și Unirea** în „Antologia prozei române" (1964).

26. RUSA — Printre cele 12 ediții separate, apărute în anii din urmă, se remarcă cele mai complete **Opere alese** (3 ediții a cîte 16 titluri fiecare), editate în U.R.S.S. și în țara noastră, de asemenea, **Vospominania** (Amintiri din copilărie, Moscova, 1957), 3 ediții din **Capra cu trei iezi** (cea din 1962 apare într-un tiraj de 100 000 ex.), **Harap Alb** (1958) etc. Dintre lucrările critice menționăm monografia Ion Creangă (1957) de R. Portnoi.

27. SÎRBO-CROATA — Remarcăm cele trei ediții (1955, 1961 și 1962), care cuprind **Amintiri din copilărie** (ediția din 1961 mai include și 10 povestiri și povești). Alte ediții cuprind **Harap Alb** (1956), **Acul și barosul** (1956), **Moș Ion Roată și Unirea** (1959), **Punguța cu doi bani** (1960) și **Capra cu trei iezi** (1964).

28. SLOVACA — **Amintiri din copilărie** apar în 1957 la Bratislava în traducerea scriitoarei Jindra Huskova.

29. SPANIOLA — Marea editură argentiniană „Editorial Losada" publică în seria „Contemporanea" **Cuentos y relatos escogidos** (Buenos Aires, 1961) în traducerea lui Leon Federico Fiel, care cuprinde 14 titluri reprezentative din opera lui Creangă.

30. TĂTARA — „Okima Kitabi" publică **Amintiri din copilărie** (fragm., VI, B., 1950), **Capra cu trei iezi** (IV., B., 1958) etc.

31. TURCA — „Okuma Kitabi" include **Amintiri din copilărie** (fragmente), și biografia scriitorului (V.) B., 1950, din nou **Amintiri...** (fragm. VII, 1952 și VI 1958, trad. Ali Ahmet Geafer), **Inul și cămeșa, Ursul păcălit de vulpe** (II, 1954, trad. Ziyadim Ismail), **Punguța cu doi bani, Capra cu trei iezi** (I, 1954, trad. A. Geafer) etc.

32. UCRAINIANA — Revista săptămînală ruteană din Lemberg „Nedilia", nr. 33—36), publică în 1912 (**Popa Duhu** și **Moș Ion Roată și Unirea**) în traducerea Katerinei Mandicewska. Ediții separate ale **Amintirilor din copilărie** (însoțite de autobiografia scriitorului), apar în 1956 la București și în 1957 la Kiev.

33. VIETNAMEZA — **De me và ba de con (Capra cu trei iezi, Povestea porcului,** 1957) este urmată în 1961 de antologia „Cluen ngan Ru-ma-ni" (Scurte povestiri românești), apărută la Hanoi, care include **Amintiri din copilărie** (fragm. partea a IV-a) și **Moș Ion Roată** și **Unirea,** în traducerea scriitorului Duan Van Cluc.

DUMITRU COPILLIN

5 decembrie 1964.

meridianele tinereții

TINERI POEȚI DIN AUSTRIA

KARL STUHLPFARRER

Plimbare

Sfătuiește-ți visele să coboare-n stradă
Adînc, mai adînc,
În zăpadă sărată,

Eu mi-am mușcat buzele pînă la durere;
Vino să le vezi
Cerneala roșie ca luna,

Mor și înviez
Numai să fie pămîntul mai bun,

Sfătuiește-mi visele să coboare în stradă
Adînc, mai adînc,
Să le sărez cu zăpadă.

Nu-i pot ierta iernii să mă lase slab.

Schimbare

Priveliști tulburi îmi urmăreau truda
Și nu știu cum azi-noapte s-au estompat.
Sufletul meu creștea să-l vadă luna
Și tu nu-l mîngîiai,
Hai vino,

Petrece-mi nebunia
Cu vorbe-ametitoare,
În mine

A irumpt nouă
Viața viitoare
De azi-noapte.

Imagini limpezi îmi urmăresc truda
Frumoase sînt după o noapte.

MAX DEMETER PEYFUSS

In grădina cîntecelor

Pătrunde-te profund de-această zi tîrzie
Deschide ușa fiecărei adieri
Gîndește-te, eu locuiesc aici de o vecie
Sub tufe roșii la înflăcărate seri.

Culcă-te-n iarbă, sub grilaj, poate învie
Florile — două — risipite-n brumă grea,
Plantate aici din anii legendari
Cînd casa doar Orfeu o locuia.

Și reculege-te pioasă pentru Lari,
Mărinimoși îl-or răsplăti osînda ta:
De la picioarele Olimpului un cînt

Privighetoarea-l va cînta-n amurg de zi
Și-l va păstra să te aștepte-n crengi de vînt
Murind pe cîntec pînă cînd vei reveni.

14 septembrie 1964

HELMUTH SCHÖNTHAL

Au ostenit

Bătrîne, orologiile din turn
Au ostenit
De prea îndelungata
Veghe a sufletului,
Și împotriva dușmanului nezărit
Scuturã inutila coroanã strînsã
Amestecîndu-i frunzele cu vîntul.
Astfel-se-nclinã
Prea mîndrele cununi
De pretutindeni
Descoperite-n fața nașterii
Unui copil.

6 sept. 1964

În românește de **Violeta Zamfirescu**

*

JACQUES PRÉVERT

Copilul hăituit

Bandit! Golan! Hoț! Șnapan!
Deasupra insulei se văd păsări
insula e înconjurată de ape
Bandit! Golan! Hoț! Șnapan!
Ce sînt aceste urlete
Bandit! Golan! Hoț! Șnapan!
S-au adunat oamenii onești
Ca să hăituiască copilul.

El a spus: m-am săturat de casa de corecție
și gardienii cu lovituri de cheie-au zdrobit dinții
apoi l-au lăsat la pămînt.
Bandit! Golan! Hoț! Șnapan!

Acum a scăpat
și ca un animal încolțit
galopează în noapte
și toți galopează după el
Jandarmii, turiștii, rentierii, artiștii
Bandit! Golan! Hoț! Șnapan!

S-au adunat oamenii onești
ca să vîneze copilul
ca să vîneze copilul n-au nevoie de permis
toți oamenii curajoși fac asta,
cine înoată în noapte
ce sînt aceste lumi, aceste zgomote?
A fugit un copil.
Asupra lui se trag gloanțe.
Bandit! Golan! Hoț! Șnapan!

Toți domnii aceștia de pe mal
sînt agitați și plini de turbare.
Bandit! Golan! Hoț! Șnapan!
Vei ajunge la liman, vei ajunge la liman.

Deasupra insulei se văd păsări,
insula este înconjurată de ape.

În românește de **Ana Giugariu**

MARILE PREMII LITERARE

— Corespondență din Paris —

În fiecare toamnă, din ce în ce mai precipitat spre sfîrșitul lui noiembrie, Parisul este cuprins de febra marilor premii literare. Desigur, în primul rînd cunoaște această stare de spirit, devenită tradițională, „lumea literelor". O trăiesc cu emoție scriitorii, nutrind speranța de a se număra printre aleșii vreunuia din cununile de lauri; editorii (mai aleși!) — jinduind să poată așterne peste coperțile cărților lor banda cu însemnul uneia dintre marile distincții care onorează totdeauna o bună rețetă de librărie; criticii și gazetarii — pronosticînd cu vervă asupra rezultatelor; amatorii snobi — pentru a adăuga încă un exemplar colecției lor de cărți laureate, cărora rareori le cunosc conținutul; buchiniștii — incorijibilii vînători anticari de pe cheiurile Senei — sperînd cu naivitate în miracolul de a-și vedea într-o zi epuizat stocul prăfuit, datorită premiului ce l-ar căpăta vreunul din autorii ale căror lucrări mai vechi stau în rafturi cine știe de cînd...

Așa a fost mereu și anul acesta n-a fost altfel!

Acum totul este știut. „Alea facta est!" Ne rămîne să facem numai constatarea.

„Goncourt". — Cine s-a aflat în ziua de 24 noiembrie, la ora prînzului în mica piață Gaillon de lîngă Operă, a putut să-și dea seama care este cel mai reputat și mai popular dintre „marile premii". Peste 1000 de persoane asaltau, într-un vacarm greu de imaginat, palatul Drouant, în așteptarea rezultatului înregistrat la scrutinul pentru „Goncourt". Acolo, la etaj, „Cei zece" juri ai Academiei Goncourt, avînd în față celebrul testament al lui Edmond Goncourt („Acest premiu va fi dat tineretului, pentru originalitatea talentului și noile încercări ale gîndirii și formei") își apărau cu aprindere opiniile. Nervii au rezistat pînă la al treilea tur de scrutin, cînd, cu o majoritate simplă „zeii" Academiei Goncourt au hotărît să acorde premiul lor romanului „l'Etat sauvage" (ed. Albin Michel) de Georges Conchon. Nesperat pentru noul laureat înaintea căruia fuseseră pronosticați Camille Bourniquel („Le lac", ed. Seuil), Roger Robiniaux (Les Rues de Levallois", ed. Buchet Chastel), Henri Pollès („Le Fils de l'auteur", ed. Gallimard) și încă alți vreo 5 autori cunoscuți.

Dar oare nu spusese însuși Roland Dorgelès, președintele alesului juriu, într-un interviu publicat anterior, că premiul Goncourt este, într-un fel, „jocul telelor" („Le Goncourt c'est un conte de fées")?

Și dintr-odată, Georges Conchon, secționarul model de la Senat, scriitorul subînțeles pînă aci în lapidara expresie „și alții" din coada unei fraze de enumerare, a fost proiectat pe cea mai înaltă orbită, cu strălucirea stelei de mărimea întîia. Cu acest prilej, publicul a aflat că la cei 37 de ani ai laureatului se adaugă, în afara celei de acum, încă 7 cărți în care se află înscris drumul acestuia de la suprarealism la literatura realistă de aventuri, cu tendințe de satirizare: că cea mai reușită lucrare de pînă acum ar fi „Corrida de la victoire" care a primit în 1960 „Premiul Librarilor".

Opiniile asupra romanului încoronat recent de Academia Goncourt sînt (în afara unei aprecieri unanime: captează pe cititor ca un adevărat roman polițist) dintre cele mai contraversate. Acestea sînt stîrnite, desigur, de ideile cuprinse în această carte. Plasînd acțiunea romanului într-un nou stat din Africa, unde eroii — albi și negri — se înfruntă cu ură și cruzime chiar, autorul vrea să „demonstreze" că în vremea noastră problema rasială are două aspecte: rasismul albilor față de negri și rasismul negrilor față de albi.

Iată cîteva reacții:

„...O carte brutală și violentă, care distribuie lovituri de nuia în dreapta și-n stînga, desumflînd iluziile optimiștilor de bună credință (în problema rasială, așa cum ea este cunoscută clasic — n.n.) (Jacqueline Piatier: „Le Monde").

„...Nu este opera sa cea mai convingătoare din punct de vedere estetic. Ceea ce atrage atenția noastră înainte de toate este actualitatea politică. „L'Etat sauvage" este un roman de circumstanță" (Anne Villelaur: „Les Lettres françaises").

„...Georges Conchon a scris o carte curajoasă într-o problemă în care riscă să displacă tuturor... Negrilor ca și Albilor. (Luc Estang: „Figaro littéraire").

Reacția publicului lector: „L'Etat sauvage" se cumpără rar: „nu face rețetă" spun librarii dezamăgiți.

„Renaudot". — Al doilea mare premiu după Goncourt este premiul Renaudot, care este decernat în aceeași zi cu „fratele său mai mare". El a prilejuit în acest an cele mai vii dezbateri cunoscute de un juriu literar în ultimii ani în Franța: 15 tururi de scrutin. Surprizele de apreciere n-au lipsit nici de data asta. Jean-Pierre Faye cu romanul „L'Ecluse" (Ed. Seuil) a luat-o înaintea altor favoriți ca Albert Cassery („La Violence et la Dérision", ed. Guillard), Daniel Anselme („Les Relations", ed. Laffont), Jean Blanzat („Le Faussaire", ed. Gallimard).

Proaspătul câștigător al premiului Renaudot este un tînăr profesor de filosofie, care a mai scris pînă acum cîteva cărți, fără însă a reuși să se remarce dintre cei obscuri. Lucrările sale, bizare și confuze, supuse analizei, l-au determinat pe cunoscutul cronicar literar Matthieu Galley să scrie cu sarcasm („Arts", 1 dec. 64): „J. P. Faye, într-adevăr s-a distins deja de mai mulți ani printr-o remarcabilă apartenență a lui Faye la grupul frondist „Tel quel". Ultimul roman, „Ecluza", autorul încearcă, filozofînd, o combinație de situații nebuloase, demonstrînd o concepție morbidă (toate eroinele sale favorite, bunăoară, sînt bolnave și sfîrșesc în variante moderne ale „Damei cu camelii") și o incursiune în discuție a unor probleme politice actuale (existența diviziării Berlinului)".

Faptul că romanul se prăfuiește în vitrine, nestîrnind interes, este un indiciu al aprecierii pe care publicul o dă acestei lucrări, scutindu-ne de orice comentarii.

„Medicis". — o tînără prozatoare, Monique Witting s-a impus fără dificultăți atenției juriului exigent al acestui premiu. Cartea sa, „L'Opoponax" (ed. Minuit) este un roman despre copii, prezentînd cu subtilitate și afecțiune delicatele probleme ale „virstei de aur".

„Femina". — Cele „12 distinse doamne" — patroanele premiului „Femina" (despre care se zice că se ocupă de literatură doar cu două săptămîni înainte de sorocul premiului, consultînd cronicile publicate asupra lucrărilor), au decis ucaz cui i se cuvine trofeul: lui Jean Blanzat, autor cu o bogată activitate, dar fără strălucire. Romanul acestuia „Le Faussaire" (ed. Gallimard), care la Renaudot a întrunit sufragii, a învins de data asta, cu o zdrobitoare majoritate.

Așadar, prin hotărîrea juriului „Femina", fericitul câștigător „va fi, ca și predecesorii săi, proiectat spre scările primei pagini a ziarelor, iar binefăcătoarele sale vor avea, o dată mult, sentimentul legitim că au participat la marea rotație a planetelor literare" (Jean Fayard — Figaro, 1 dec. 1964).

„Interallié". — Acest premiu este opera ziariștilor, care în fiecare an, răsplătesc astfel pe unul din confrații lor pentru publicarea celei mai reușite lucrări literare. Cine a fost în acest an prețuitul confrate?

René Fallet nu este un nume necunoscut. După o experiență de viață gorkiană, Fallet a lucrat ca ziarist la „Libération", apoi la alte publicații, la radio și televiziune, scrîind în ultimii ani o serie de lucrări care l-au impus ca un autentic talent. Patru dintre marile sale romane („Le Triporteur", „La Grande ceinture", „Les Pas perdus" au fost transpuse pe ecran.

Premiul „Interallié" a distins ultimul său roman, „Paris au mois d'août" în care R. Fallet povestește o aventură amoroasă de nativă puritate între un francez și o turistă engleză în luna de spleen parisian.

Președintele Academiei Goncourt, R. Dorgelès, a caracterizat astfel romanul lui René Fallet:

„O carte încîntătoare pe care am citit-o în timpul vacanței cu mare plăcere. Cu toate cuvintele de argou și expresiile triviale folosite uneori, această carte are puritatea operei „Paul și Virginia".

CLAUDE EMMANUEL

Paris, decembrie 1964.

COMITETUL DE REDACȚIE

Eugen BARBU (redactor șef), I. D. BĂLAN (redactor șef-adjunct), Mario BUCUR, Cleo IUTEȘ, Ion LANCRANJAN, Cornelia LEU (secretar general de redacție), Al. OPREA (redactor șef-adjunct), Dinu SĂRARU, Nicolae STOIAN, Romulus ZAHARIA.

REDACȚIA: B-dul Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.51.54, 11.38.51, 12.16.10; ADMINISTRAȚIA: Șoseaua Kiseleff nr. 10, telefon 18.33.99; Abonamente: 9 lei = 3 luni; 18 lei = 6 luni; 36 lei = un an; Tiparul: Combinatul poligrafic Casa Scînteii.

40 220